חסידות · ספרי חסידות נוספים

אמת ואמונה

רבי מנחם מנדל מקוצק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אמת ואמונה

רבי מנחם מנדל מקוצק

מקור הטקסט: ובלכתך בדרך

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אמת-ואמונה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

חלק א: סימנים א - ש 18
א 18
ב 18
ג 18
ד 18
ה 18
ו 18
ז 18
ח 18
ט [תשובה] 18
י 19
יא 19
יב 19
יג 19
יד [חתן] 19
טו 20
טז 20
יז 20
יח 20
יט 20
כ 21
כא 21
כב 21
כג 21
כד 21
כה 21
כו 21
כז 21
כח [דגים בשבת] 22
כט 22
ל 22
לא 22
לב 22
לג 22
לד 22
לה 22
לו 22
לז 23
לח 23
לט 23
מ 23
מא 23
מב 23
מג 24
מד 24
מה 24
מו 24
מז 24
מח 24
מט [גאווה] 24
נ 24
נא 24
נב 24
נג 25
נד 25
נה 25
נו 25
נז 25
נח 25
ס 26
סב 27
סג [דעת ללמוד תורה] 27

סד 28
סה 28
סו [אחר הדברים האלה] 28
סז 29
סח 29
סט 29
ע [יגעת ולא מצאת] 29
עא 29
עב 29
עג 29
עד 30
עה 30
עו 30
עז [אדם הראשון] 30
עח 30
עט 30
פ 31
פא 31
פג 31
פד 31
פה [תפילה] 31
פו 32
פז 32
פח 32
פט 32
צ 32
צא 32
צב 32
צג 32
צד 33
צה 33
צו 33
צז 33
צח 33
צט 33
ק 33
קא 33
קב [בעניין שידוכים גם לרבי אין ידיעה] .34
קג 34
קד 34
קה 34
קו 34
קז [אשתו מושלת בו] 34
קח 34
קט 35
קי 35
קיא 35
קיב 36
קיג [עירובין ונטילת ידים] 36
קיד 36
קטו 36
קטז 36
קיז 37
קיח 37
קיט 37
קכ 37
קכא 37
קכב 37
קכג 37
קכד 37
קכה 38
קכו 38
קכז [עצה בעניין שידוך] 38
קכח 38

קכט 38
קל 38
קלא 38
קלב 38
קלג 39
קלד 39
קלה [געלד - פפע] 39
קלו 39
קלז [צדיק אין פעלץ] 39
קלח 39
קלט 39
קמ [לקבוע עתים לתורה] 39
קמא 40
קמב 40
קמג 40
קמד 40
קמה 40
קמו 40
קמז 40
קמח [זמן תפילה] 40
קמט 40
קנ 41
קנא [גם כי יזקין לא יסור ממנה] 41
קנב 41
קנג 41
קנד 41
קנה 41
קנו 41
קנז 41
קנח 41
קנט 42
קס 42
קסא 42
קסב 42
קסג 42
קסד 42
קסה 42
קסו 42
קסז 43
קסח 43
קסט 43
קע 43
קעא 43
קעב 43
קעג 43
קעד 44
קעה 44
קעו 44
קעז 44
קעח 44
קעט 44
קפ 44
קפא 44
קפב 44
קפג 45
קפד 45
קפה 45
קפו 45
קפז 45
קפח [סדר היום בקוצק] 45
קפט [היכן העולם הזה שלך?] 45
קצ 46
קצא 46
קצב [גם דמעות הן שוחד] 46

קצג 46
קצד 46
קצה 46
קצו 46
קצז 46
קצח 47
קצט 47
ר 47
רא 47
רב 48
רג 48
רד 48
רה 48
רו 48
רז 48
רח 48
רט 48
רי 48
ריא 48
ריב ['מריה דאברהם'] 49
ריג 49
ריד 49
רטו 49
רטז 49
ריז 49
ריח 50
ריט 50
רכ [המוות] 50
רכא 50
רכב 50
רכג 50
רכד 50
רכה 50
רכו 50
רכז 50
רכח 51
רכט 51
רל 51
רלא 51
רלב 51
רלג 51
רלד 51
רלה 51
רלו 51
רלז 51
רלח 51
רלט [גילוי אליהו] 52
רמ 52
רמא 52
רמב 52
רמג 52
רמד 52
רמה 52
רמו 52
רמז 53
רמח [פרעה] 53
רמט 53
רנ 53
רנא 53
רנב 53
רנג 53
רנד 53
רנה 53
רנו 54

רנז 54
רנח 54
רנט 54
רס [שמחה] 54
רסא 54
רסב 54
רסג 54
רסד 54
רסה 55
רסו 55
רסז 55
רסח 55
רסט 55
ער 55
רעא 55
עבר 55
רעג 55
רעד 55
ערה 56
רעו 56
רעז 56
רעח 56
רעט 56
רפ 56
רפא [על בעל 'חידושי הרי"מ'] 56
רפב 57
רפג 57
רפד 57
רפה 57
רפו 57
רפז 58
רפח 58
רפט [נישואי בנו] 58
רצ 58
רצא 59
רצב 59
רצג 59
רצד 59
רצה 60
רצו 60
רצז 60
רצט [נישואיו עם גיסתו של חידושי הרי"ם] 61
ש [יעקב אבינו] 61
חלק ב: שא - תקיד 62
ש [יעקב אבינו] 62
שא 62
שב 62
שג 62
דש 62
שה 62
שו 62
שז 63
שח 63
שט 63
שי 63
שיא [אמת] 63
שיב 63
שיג 64
שיד 64
שטו 64
שטז 64
שיז 64
שיח [אברהם אבינו] 64

שיט 64
שכ 64
שכא 65
שכב 65
שכג 65
שכד [יעקב] 65
שכה 65
שכו 65
שכז 66
שכח 66
שכט 66
של 66
שלא 66
שלב 66
שלג 66
שלד 66
שלה 67
שלו 67
שלז 67
שלח 67
שלט 68
שמ 68
שמא 68
שמב 68
שמג 68
דשמ 69
שמה 69
שמו [רבי שמחה בונים מפשיסכא] 69
שמז 69
שמח 69
טשמ 70
שנ 70
שנא 70
שנב 70
שנג 70
שנד 70
שנה 70
שנו 70
שנז 71
שנח 71
שנט 71
שס [יעקב ויוסף] 71
שסא 71
שסב 71
שסג 72
שסד 72
שסה 72
שסו 72
שסז 72
שסח [חנוכה] 73
שסט 73
שע 73
שעא 73
שעב 73
שעג [יציאת מצרים] 74
שעד 74
שעה 74
שעו 74
שעז 74
שעח 74
שעט 74
שפ 75
שפא 75
שפב 75

שפג 75
שפד 75
שפה 75
שפו 75
שפז 76
שפח 76
שפט 76
שצ 76
שצא [יתרו] 76
שצב 77
שצג 77
שצד 77
שצה 77
שצו 77
שצז 78
שצח 78
שצט 78
ת [מתן תורה] 78
תא 78
תב 78
תג 79
תד 79
תה 79
תו 79
תז 79
תח 80
תט 80
תי 80
תיא 80
תיב 80
תיג 80
תיד 80
תטו 81
תטז 81
תיז 81
תיח 81
תיט 81
תכ 82
תכא 82
תכב 82
תכג [הסתלקותו] 82
תכד 82
תכה 82
תכו 82
תכז 83
תכח 83
תכט 83
תל 83
תלא 83
תלב 83
תלג 84
תלד 84
תלה 84
תלו 84
תלז 84
תלח 84
תלט 84
תמ 85
תמא 86
תמב 86
תמג 86
תמד 87
תמה 87
תמו 87

תמז 87
תמח 87
תמט 87
תנ 88
תנא 88
תנב 88
תנג [מנהגו בסדר פסח] 88
תנד 88
תנה 89
תנו 89
תנז 89
תנח 89
תנט 89
תס [ראש השנה ויום הכיפורים] 90
תסא 90
תסב 90
תסג [שידוכין] 90
תסד 92
תסה 92
תסו 93
תסז 93
תסח 93
תסט 93
תע 93
תעא 94
תעב [שבועות] 94
תעג 94
תעד 94
תעה 94
תעו 95
תעז 95
תעח 95
תעט 95
תפ 95
תפא 96
תפב 96
תפג 96
תפד 96
תפה 96
תפו [קורח] 97
תפז 97
תפח 97
תפט [פרה אדומה] 97
תצ 97
תצא 97
תצב 98
תצג 98
תצד 98
תצה 98
תצו 98
תצז 99
תצח 99
תצט 99
תק 99
תקא 99
תקב 100
תקג 100
תקד 100
תקה [תפילת משה] 100
תקו 100
תקז 100
תקח 100
תקט 100
תקי 101

תקיא 101
תקיב 101
תקיג 101
תקיד 101
חלק ג: תקטו - תש 101
תקיד 101
תקטו 101
תקטז 101
תקיז 102
תקיח 102
תקיט 102
תקכ 102
תקכא 102
תקכב 102
תקכג 103
תקכד 103
תקכה 103
תקכו 103
תקכז 103
תקכח 103
תקכט 104
תקל 104
תקלא 104
תקלב 104
תקלג 104
תקלד 105
תקלה 105
תקלו 105
תקלז 105
תקלח 105
תקלט 105
תקמ 105
תקמא 106
תקמב 106
תקמג 106
תקמד 106
תקמה 106
תקמו 106
תקמז 106
תקמח [סוכות] 107
תקמט 107
תקנ 107
תקנא 107
תקנב 107
תקנג 108
תקנד 108
תקנה 108
תקנו 108
תקנז 108
תקנח 108
תקנט 109
תקס 109
תקסא 109
תקסב [ביאורי פסוקים] 109
תקסג 109
תקסד 109
תקסה 109
תקסו 110
תקסז 110
תקסח 110
תקסט 110
תקע 110
תקעא 110
תקעב 110

תקעג 110
תקעד 111
תקעה 111
תקעו 111
תקעז 111
תקעח 111
תקעט 111
תקפ 112
תקפא 112
תקפב 112
תקפג 112
תקפד 112
תקפה 112
תקפו 113
תקפז 113
תקפח 113
תקפט 113
תקצ 113
תקצא 113
תקצב 114
תקצג 114
תקצד 114
תקצה 114
תקצו 114
תקצז 114
תקצח 114
תקצט 115
תר 115
תרא 115
תרב 115
תרג 115
תרד 115
תרה 115
תרו 115
תרז 116
תרח 116
תרט 116
תרי 116
תריא 116
תריב 116
תריג 116
תריד 117
תרטו 117
תרטז 117
תריז 117
תריח 117
תריט 118
תרכ 118
תרכא 118
תרכב 118
תרכג 119
תרכד 119
תרכה 119
תרכו 119
תרכז 119
תרכח 119
תרכט 120
תרל 120
תרלא 120
תרלב 120
תרלג 120
תרלד 121
תרלה 121
תרלו 121

תרלז 121
תרלח 121
תרלט 121
תרמ 121
תרמא 121
תרמב 122
תרמג 122
תרמד 122
תרמה 122
תרמו 122
תרמז 123
תרמח 123
תרמט 123
תרנ [ר' ליבלי אייגר בקוצק] 123
תרנא 124
תרנב 124
תרנג 125
תרנד [ספר התורה שלא הסתיים
בזמן] 125
תרנה 126
תרנו 126
תרנז 126
תרנח 127
תרנט 127
תרס 127
תרסא 127
תרסב [ספר חובות הלבבות] 128
תרסג 128
תרסד 128
תרסה 128
תרסו 128
תרסז 129
תרסח 129
תרסט 129
תרע 129
תרעא 129
תרעב 129
תרעג [שלא עשני גוי] 129
תרעד 130
תרעה [חילוק שבין חסיד למתנגד] 130
תרעו 130
תרעז 130
תרעח 130
תרפ 130
תרפא 130
תרפב 130
תרפג 131
תרפד 131
תרפה 131
תרפו 131
תרפז 131
תרפח 131
תרפט 132
תרצ [מחלות] 132
תרצא 132
תרצב 132
תרצג 132
תרצד 132
תרצה 132
תרצו 133
תרצז 133
תרצח 133
תרצט 133
תש [ילדותו] 133

חלק ד: תשא - תתקי 133
תש [ילדותו] 133
תשא 133
תשב 134
תשג [שדים] 134
תשד 134
תשה 134
תשו 134
תשז 135
תשח 135
תשט 135
תשי [קופסת הטבק של הגנראל] 135
תשיא 136
תשיב 136
תשיג [גמילות חסד לשוטה] 136
תשיד 136
תשטו 136
תשטז 136
תשיז 136
תשיח 137
תשיט 137
תשכ 137
תשכא [מונטיפיורי] 137
תשכב 138
תשכג [ילדותו] 138
תשכד 138
תשכה 139
תשכו 139
תשכז 139
תשכח 139
תשכט 139
תשל 139
תשלא 139
תשלב 140
תשלג 140
תשלד 140
תשלה 140
תשלו 140
תשלז 140
תשלח 140
תשלט 141
תשם 141
תשמא 141
תשמב [היה פרוש מאשתו] 141
תשמג 141
תשמד 141
תשמה 141
תשמו 142
תשמז 142
תשמח 142
תשמט 142
תשן 142
תשנא 142
תשנב [עיקר החידוש בס' משלי] 142
תשנג 142
תשנד 142
תשנה 143
תשנו 143
תשנז 143
תשנח 143
תשנט 143
תשס 143
תשסא 143
תשסב 143

תשסג 144
תשסד 144
תשסה 144
תשסו 144
תשסז 144
תשסח [מהיכן ידע ליתן עצות
לחסידים] 144
תשסט 144
תשע 145
תשעא 145
תשעב 145
תשעג 145
תשעד 145
תשעה 146
תשעו [מצוותיו של סוחר] 146
תשעז 146
תשעח [ליתן שם לרך הנימול] 146
תשעט 146
תשפ 147
תשפא 147
תשפב 147
תשפג 147
תשפד 147
תשפה 147
תשפו 148
תשפז 148
תשפח 148
תשפט 148
תשצ 148
תשצא 148
תשצב 148
תשצג 148
תשצד 149
תשצה 149
תשצו 149
תשצז 149
תשצח 149
תשצט 149
תת 149
תתא 149
תתב 150
תתג 150
תתד 150
תתה 150
תתו 150
תתז [איש חסיד אחד היה מפרנס את
רבנו] 150
תתח [פרימער עושה מעיקר טפל ומטפל
עיקר] 150
תתט 150
תתי 151
תתיא 151
תתיב 151
תתיג 151
תתיד 151
תתיו 151
תתיז 151
תתיז 152
תתיח 152
תתיט 152
תתכ 152
תתכא 152
תתכב [סירב להרכיב משקפים] 152
תתכג 153

תתכד 153
תתכה [בעת שהיה ילד] 153
תתכו 153
תתכז 153
תתכח 153
תתכט 154
תתל [חידושי הרי"ם מקבל את מרות
רבנו] 154
תתלא 154
תתלב 154
תתלג 155
תתלד 155
תתלה 155
תתלו 155
תתלז 156
תתלח 156
תתלט 156
תתמ 156
תתמא [השגחה פרטית] 156
תתמב 156
תתמג 156
תתמד 156
תתמה 156
תתמו 157
תתמז 157
תתמח 157
תתמט 157
תתנ 157
תתנא 158
תתנב 158
תתנג 158
תתנד 158
תתנה 158
תתנו 158
תתנז 158
תתנח 158
תתנט 159
תתס 159
תתסא 159
תתסב 159
תתסג 159
תתסד 159
תתסה 159
תתסו 159
תתסז 160
תתסח 160
תתסט 160
תתע 160
תתעא 160
תתעב 160
תתעג 160
תתעד 160
תתעה 160
תתעו 161
תתעז 161
תתעח [ברכה לרבי החולה] 161
תתעט 161
תתפ 161
תתפא 162
תתפב [בוא ונתערב] 162
תתפג 162
תתפד [ספר חכמת אדם נחשב בעיני
החסידים] 162
תתפה 162

תתפו 163
תתפז 163
תתפח 163
תתפט 163
תתצ 163
תתצא 163
תתצב 163
תתצג 164
תתצד 164
תתצה 164
תתצו 164
תתצז 164
תתצח 164
תתצט 165
תתק 165
תתקא 165
תתקב 165
תתקג 166
תתקד 166
תתקה 166
תתקו 166
תתקז 166
תתקח 167
תתקט 167
תתקי [אתה יודע מי אנכי] 167

חלק א: סימנים א - ש

א
'אלי כתיב' - כי כשהיה נוגע לא הרגיש נגיעתו.

ב
'ואנשי קדש תהיון לי', להיות שמירת הקדושה במעשי אנוש ותחבולותיו.

ג
רבנו זצ"ל הקשה: 'ומי הקדימני ואשלם', ובאמת תמוה מאחר שצריך לבקש אין מגיע לו עפ"י דין, ותירץ שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים שיעשו אח"כ.

ד
מה שכתוב בזוהר הקדוש כמה פעמים להשתדל באורייתא - כמו שכתוב 'כי יפתה', פירש בתרגום - 'ארי ישדל'.

ה
שמחת תורה, הטעם שכיון שיש לבני ישראל שמחה בימים אלו, מניחים השמחה בתורה.

ו
'אם תשא חטאתם, ואם אין' בין כך ובין כך לא רצה לחיות כשראה כן מצב ישראל.

ז
'שמא לא תפנה', שמא אתה איש של לא תפנה, כי נשתלחת לזה העולם שתלמוד הגם שלא תפנה.

ח
הורדת יצחק מן העקידה היה אצל אברהם אבינו ע"ה קשה מן ההעלאה. וזה שאמר במדרש אסקתיה אחתיה, ועל זה נאמר 'עתה ידעתי כי ירא אלקים'.

ט [תשובה]
לעולם לא חטא אדם ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה. ואיזה? זה הושע, שנאמר 'שובה ישראל'.
והקשה רבנו ז"ל, והלא היו אדם וקין שעשו תשובה ונתקבלו, ואמר כי ראובן חידש בתשובתו שצריכים לעשות תשובה אפילו על דבר שעושים לשם שמים. שאע"פ שכוונתו הייתה בבלבול יצוע אביו לשם שמים, כמאמרם ז"ל תבע עלבון אמו, בכל זאת עשה תשובה. לא כן תשובת אדם וקין שהייתה על חטא גלוי, שידעו בשעת מעשה

שעושים נגד רצון בוראם יתעלה, אין רבותא שיעשו תשובה. וכן הושע בן בארי אמר 'שובה ישראל כי כשלת' - רמז בזה שאפילו יהיה העון כגודל המכשול, שכוונתו לשם שמים, בכל זאת תעשה תשובה. וזה 'עד ד' אלקיך' - שעשית לשם ית', תחפש ותבדוק בהם היטב ולראות לשוב אליהם.

י

'אשרי אדם לא יחשוב ד' לו עון'. אשרי אדם שהוא בבחינה גדולה כזו לא יחשוב ד'. שאם יקרה לו איזה זמן פנוי מדביקות ה'. ומחשבות ה' נופל מזכרונו, 'לו עון' - נחשב זה אצלו לעון גמור. 'ואין ברוחו רמיה' פירש ברצונו. שרצונו להיות מעובדי ה' הוא רצון אמת, שאינו מרמה את עצמו.

יא

חסיד גדול מן החשובים אמר לפני רבנו זצ"ל, שכמה פעמים אינו מרגיש דביקות ורעותא דלבא בשעת התפלה, ובמה נחשב הוא אם אינו בכוונה. ואמר לו רבנו זצ"ל שאל יצטער על זה כלל, כי מעלת התפלה גדולה שאם מתפללין פעם אחת בכוונה קצת. אותה התפלה מושכת עמה להעלות למעלה לפני כסא כבודו ית' כל אותן התפלות הקודמות שלא היה בכוונה, ועולות בקנה אחד מלאות וטובות תחת פרגודא קדישא ית'.

יב

'יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא'. אימת היא השעה, הכוונה על זמן סעודה שלישית שהוא מן המנחה ולמעלה שאסור אז לקבוע מדרש ולימוד, יפה אותה שעה לתשובה ולהתיישב אז היטב על מעשיו בעולם הזה ועל ענינו ותכליתו. וזה שאומרים בזמר, חדו השתא בההיא שעתא פירש אותה השעה.

יג

מצות סוכה ענינה הוא הביטול. לבטל את עצמו בכל ענינים אל השי"ת. ולכן המצטער בישיבתה פטור ממנה, כי צערו מוכיח בו שאינו בבחינת ביטול, כי אלמלי כן לא היה מרגיש את הצער כלל, וכיון שכן מה מועיל לו ישיבתו, לכן פטור כי אין לו שייכות שם.

יד [חתן]

אמר לחתן שבא אליו קודם החתונה לקבל ברכה ממנו, מפני מה בחרו בלשון "הרי את מקודשת לי", ולא בשאר לשונות הגמ': מיועדת, היי לי לאנתי. אלא רמזו בדבריהם הקדושים שהאדם צריך לכנוס בעניין זה בקדושה ובטהרה, ואם לאו - ח"ו השאול ואבדון לא די לפניו.

טו

הרבי מגאסטנין זצ"ל אמר כי רבנו זצ"ל יגע עמו בימים מלפנים שתהיה אהבת ישראל כל כך שקועה בלבו, עד שתהא נפש שונא שלו אהוב אצלו כמו נפש מובחר שבחבריו.

טז

הרבי מגאסטנין זצ"ל סיפר:

היה פעם בקאצק, והיה לו עניין נחוץ מאוד בלבו שהיה צריך לכנוס לקודש פנימה, וסיבב בחדר החיצוני שהיה נקרא ביהמ"ד קטן, ולא היה יכול לכנוס בשום אופן לאשר היה שם קהל גדול, ודחקו על הפתח, ואצבעותיהם על כפות המנעול, והיה לו עוגמת נפש. והנה בעוד שסיבב כל כך בא אצלו רמ"י ע"ה, ושאל אותו מדוע אין נכנס, כי הרגיש שצריך לכנס. ואמר לו מה יעשה, כי אי אפשר בשום אופן, כאשר בעצמו רואה. ופתאום בא רבנו זצ"ל בעצמו אל הפתח, ופתח את הפתח, ונשמע קולו מן הקודש: יחיאל מאיר גאסטנינער יכנס. ונכנס, ולא זה בלבד שהרגיש ברוח קדשו, עוד הכין כסאו בעדו לשבת עליו, וצוהו לישב עליו ודבר עמו כל צרכו.

יז

ספר גם כן כי פעם אחת היה רבנו זצ"ל בדיחא דעתו וגילה אז נוראות וגדולות, ור"ה טאמעשאוער היה אז בפנים, ובראותו כך נתחכם אז להוציא ממנו עניינים נפלאים כי ראה שיש מקום, וכשהתחיל לדבר מעניין הל"ו צדיקים שבדור, אמר ר"ה מי יודע בעתים הללו מי המה הל"ו צדיקים, כדי להוציא ממורו גלוי דבר מה בעניין הזה, וענה אותו רבנו זצ"ל כמתמה על שאלתו: מה חסר לך מ"מאיר יחיאל שלי".

יח

הרב ר"ז משרענציק נסע כמה פעמים לקאצק ואמר 'אמת מארץ תצמח' - ארץ גימטריה "קאצק". וסיפר המשמש שהיה עמו בשעה שנתן לו רבנו זצ"ל שלום הניח ב' ידיו על כתפיו והושיבו על כסא ואמר לו בזה הלשון: למה הוא מטריח עצמו כל כך מדרך רחוקה כזה לבוא אליו. ילך לנוח ולרגוע מעט מדרכו וישלח אחריו אח"כ, כי צריך לדבר עמו סוד, וכן היה אחרי איזה שעות בא המשמש ר"פ ואמר כי נקרא פנימה לרבנו זצ"ל, וישב שם עמו ביחוד מוצנע לערך ב' שעות.

יט

הרבי מפשיסחא זצ"ל אמר לרבנו זצ"ל, שהיוד הקדוש השאיר אחריו יראת חטא, ושאינו סושקעלע רק דבר גדול, ואמר שאינו מבין, ולדעתי הפירוש שעיקר יראת חטא הוא שלא להיות לגרמייהו.

כ

הרבי מפשיסחא זצ"ל שאל לרבנו זצ"ל, מה הוא פירוש אמונה, השיב לו אמונה פירש גיטרייא איך האלט דערביי, וכל מעשהו באמונה, כן ועד דור ודור אמונתו, אנו צריכים להיות גיטריי.

כא

'אהבתי מעון ביתך'. מדוע אני אוהב את הבית הלא הוא עץ בעלמא? רק מפני שהוא משכן כבודך, רק כשעושין כנ"ל 'ושכנתי בתוכם', ואז 'ועשו מקדש'.

כב

'ה' אלקיו עמו'. בכל מקום, רק 'ותרועת מלך בו' - דער אויסברוך פון מלכות שמים בו ע"י היהודי.

כג

'נקהלו ועמוד על נפשם' - היינו שהקהילו כל האברים ורצונות שלהם היו יכולים לעמוד על נפשם.

כד

אעפ"י שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, דמשמע שיש להם מה מהשי"ת, ובמדרש אמר: כלום יש לאדם אצל הקב"ה, אך באמת על מה שעשו כבר אין להם לתלות כלום אבל מה שהם עתידים לעשות בעולם הזה, ע"ז יש להם לתלות זה כוונת רש"י ז"ל על מה שעתידים לעשות בעולם הזה.

כה

הרבי מאלכסנדר זצ"ל נתן לרבנו זצ"ל פדיון חצי רובל כסף עשרה מטבעות של עשרה גדולים, והתחיל לספור, ולא היה יכול לספור. ואמר לו ראה איך אני רחוק ממעות. ואמר הרבי מאלכסנדר זצ"ל, יהיה לישראל כל טוב כי הם צריכים כל טוב אך שיהיו רחוקים מזה.

כו

לא יהיה בך אל זר, אל - לא יהיה בך זר.

כז

אמר על רבו מפשיסהא זצ"ל כי הרים ועזר לכל הבאים לחסות בצילו והוא רוצה שיקח כל אחד לעצמו.

כח [דגים בשבת]
אוכלים דגים בשבת, כי שאר בעלי חיים יש להם מצות שחיטה, מליחה, ולדגים אין שום מצוה. ולזאת אנו עושים לזה המצוה שאוכלים אותם בשבת.

כט
בעוד שהיה בטאמשוב אמר אף כשאדם אין לו פנאי לעשות וללמוד וכיוצא, עכ"פ הנטיה שלו אין לשכוח להיכן נוטה ומה ענינו, ובפרט כשעוסקין בדבר מצוה, מאי בכך "מען לייגט זיך אינגאנצן אוועק".

ל
אחד אמר על רבנו זצ"ל: 'אין אומר ואין דברים וכו' ובקצה תבל מליהם'. והרבי מאלכסנדר זצ"ל אמר: 'לשמש שם אוהל בהם', דמיון השמש שמרכך לאחד ומקשה לאחד, והוא כפי המקבל.

לא
אמר להרבי מאלכסנדר אטאמאשאוער חסיד הוא ששואל את עצמו "ער פרעגט זיך איבער" מה אני רוצה בזה בכל דבר.

לב
לא כל הדברים מועילים בלי הכנה.

לג
הרבי מאלכסנדר זצ"ל אמר: הרבי מפשיסחא היה אהבה מלא אהבה, ורבנו מקאצק יראה מלא פחד, והרבי מגור תורה ומצוה, והכל היה בגור.

לד
רבנו זצ"ל שאל להרבי מאלכסנדר זצ"ל אם היה לו כבר כבוד ולא השיב, ואמר אני ידעתי שעדיין לא, הנשמה אינה הולכת מזה העולם עד שתקח הכבוד שלה.

לה
בעניין לימוד שלא לשמה, הקשה תוס' שני הגמרות אהדדי, ואמר שהפירוש לעולם ילמד אדם שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. שילמוד ע"ז האופן שיבוא עכ"פ לשמה ומיושב קושיית התוספות.

לו
ספר רבנו זצ"ל להרבי מאלכסנדר זצ"ל בעת שחלה היהודי מפשיסחא זצ"ל אמרו העולם תהילים, ואני עמדתי אצל התנור ולא רציתי לאמור תהילים אז, ובא אלי הרר"ב זצ"ל ואמר לי למה אתה מפציר כל כך, ולא ידעתי מה שרוצה, ולאחר שנפטר אמר שוב

"עס יזס דאך שאהן פערפאלען, דער רבי איזס נישט דא, יראת שמים האט ער אונז איבערגעלאזס, יראת שמים איזס נישט קיין פושקעלע, וויא עם איזס דא דעם רבינס ווערטער דא איזס דער רבי" ולא השבתיו. לאחר איזה זמן רציתי לידע המקום, והייתי אצל ר"ל משידלאוצי זצ"ל י"ב שבועות, והביא לפני איש אחד בכל יום בייגעל עם מים על העליה, וראיתי שאין זה המקום, ונזכרתי שאמר לי הרר"ב זצ"ל שדבורי היהודי נשארו, אולי אמצא אצלו, וכן הוי, ומה שלא השבתי אז, כי בעת שהרבי נמצא אין לחשוב באחר, וכאשר באתי אמר לי "טאקיש וויא אין רבינס ווערטער זעניין דא, דא איז דער רבי".

לז

ר"י טורבינער התנצל לפני הרבי מאלכסנדר זצ"ל שרוצה לשוב, אמר, רבנו זצ"ל אמר: אם יאמרו לו שלא יוכל לשוב, היה טוחן כל הרקיעים. ואמר הפירוש מה שכתוב כי בך בחר ה' -ב'ח'ר' נוטריקון בוקע חלוני רקיע, שכל אחד מישראל יכול לבקוע חלוני רקיע לשוב.

לח

מתון הוא העושה בישוב הדעת, על כן אינו ממהר לעשות. דבר ועצל הוא להיפוך - שמתעצל להתיישב בדעתו, ועושה בלי התיישבות הדעת.

לט

כי טובים דודיך מיין, כי יש הרבה דרכים להתקרב עצמו להשי"ת אלא כל הדרכים בחזקת סכנה, ואך ע"י התורה היא דרך אחת בטוחה, וזה 'כי טובים דודיך מיין' - היינו שהידידות טוב ובטוח, אימתי? כשבא מיין יינו של תורה.

מ

רבנו זצ"ל נשאל מרר"ב זצ"ל מאין לקח התעוררות שלו לעבודת הי"ת. והשיב לו כמו שכתוב שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, ואמר לו רבו הקדוש שישראל צריכין ליקח התעוררות מיציאת מצרים.

מא

כל המענג את השבת נותנים לו כל משאלות לבו. והלא אין למעלה מעונג, ומה חסר לו עוד שיוצדק לומר שנותנים לו כל משאלות לבו.

מב

רבנו זצ"ל נשאל מדוע לפנים היה אהבה גדולה כל כך בין החסידים מה שלא נמצא כל כך בעתים האחרונים. והשיב כי יש בשמים היכל אהבה, והרה"ק זצ"ל מברדיטשוב

פתח את היכל זה. ומזה נעה האהבה כל כך גדולה בין החסידים. אך כאשר רשעים השתמשו גם כן באהבה זו לאהבות חיצוניות, נמנו צדיקי הדור וסגרו את ההיכל הזה.

מג
לפי גודל מעלת הנשמה כן הוא גודל הקליפה שמלפפתו. וכמשל אבן יקרה לפי מסת גדלה כן גודל מכסת האבניי שלה.

מד
מי שמשומר מילדותו יש לו בסעודת שבת סגולת מלכים.

מה
אמונה הוא בלשון אשכנז "טרייא" שאינו חושב לטובת עצמו אלא לצורך המשלח, כדכתיב וכל מעשהו באמונה שאין לו פירוש אחר, אלא שהקב"ה מעשהו לטובת ישראל, כאמרם ז"ל החמיר הקב"ה בכבודו של צדיק מכבודו.

מו
לבן הסתכל במעלות אליעזר, ולעומתו הסתכל במהות עצמו, והרגיש את שפלות וחושך של עצמו מן האור של אליעזר.

מז
אור המצוה מונח במסכת שמדברת ממצוה זו.

מח
תכלית מדת האמת היה לכהן גדול באותו הרגע שעמד לפני ולפנים.

מט [גאווה]
עיקר היצר הרע מגיאות הוא אצל אדם שכבר נסתלק ממנו התאוות.

נ
הלימוד בסדר קדשים מטהר את המחשבה.

נא
מקומו של אדם למטה הוא שורשו למעלה (וכל עניין תוקף וגסות הרוח שבאדם נמשך מצד שכלו למעלה, כמו שכתוב בספר הישר לרבנו תם, שבאשר נפש האדם הוא מהעליונים הוא מושך לגאות.)

נב
רבנו זצ"ל שמע שאומרים בשם רר"ב זצ"ל שיהודה חשב בעצמו שלו לא יועיל שום תשובה באשר היה יכול להשיבו אל אביו, על כן נשא אשה אולי יעלה אותו אחד מבניו.

ואמר רבנו זצ"ל חס ליה לרבי זצ"ל שיאמר ככה שאיש יסמוך על בניו שיתקנוהו, רק בודאי כך אמר שמאחר שחשב שאבד כל מה שסיגל מיום היותו, על כן התחיל מחדש לעבוד את ה' והתחיל ממצוה ראשונה שבתורה.

נג

רבנו זצ"ל אמר על הה"ק מרוזין זצ"ל שהתייצב כל כך בפרהסיא להכניע את כוחו של קליפת מלך הרשע הידוע שהיה בימיו. ואמר בזה הלשון: הייתכן שעל מלך גדול כמוהו להתייצב כל כך בפרהסיא, ואם רוצים לעשות דבר, צריכין שאפילו מלאך לא ישער. וכידוע ליודעים שרבנו זצ"ל בעצמו קיים דברים כאלה, עד איזה ימים קודם ששתה הרשע את כוסו הגיד בפרהסיא כי מעתה נשפל ונפל שדוד בעוד שהיה עוד בנגלה הקליפה בתקפו ומצבו היה איתן, ורק אחרי עבור זמן לא כביר, נשמע שמעו של הרשע כי בא קצו ואיננו עוד בעולם.

נד

פשוטי העם יכולים לפגום במחשבתם את הצדיק ח"ו.

נה

ההילוך בדרך התורה הוא הגדול שבסיגופים לגוף.

נו

ר' ה"ל קאצקער בא פעם מווארשא ושאל אותו רבנו זצ"ל על חדשות וגם המקחים מחטים ודגן ועוד, כאשר יצא משם אמר לר"ה טאמאשאוועך "הירש ליב איזט דא געווען, און האט געזאגט דאס מיק' מת", ותיכף רץ ר"ה אחרי רה"ל הנ"ל ושאל אותו ע"ז, ואמר כי הוא אינו יודע כלום רק אמר לרבנו זצ"ל מקחים מתבואות. ואחרי איזה שעות בא שליח מיוחד לקאצק עם הידיעה כי המלך מיק' מת.

נז

'לעולם ד' דברך ניצב בשמים', עד מתי תעמדו מרחוק והקב"ה יבקש מכם עבודתכם.

נח

אגרת מהרב הקדוש ר' אברהם משה זצ"ל תיכף אחרי הסתלקותו מר אביו הקדוש זצ"ל:
ב"ה יום ד' בבקר תקפ"ז לפ"ק פשיסחא.
רב ברכות וכל טוב לכבוד ידיד נפשי היקר הרב החסיד המפורסם איש תבונות מו"ה מנחם מנדיל נ"י.
לאשר כי שמעתי ממך בהיותך פה ביום השלשים כי תחפוץ להתעכב עוד פה במקום הקדוש זלה"ה ר"ה הבע"ל אך פגעי הזמן והבלותיהם ענו בך להפר מחשבותיך הנעימים,

לזאת אודיעך כי החמה שככה והאויבים נהפכו לאוהבים, לכן ידידי אם עוד רצונך בוערת בך בקרבך כמקדם, בא נא הנה אולי ע"י מנחם יבא נחמתנו, ידידך אוהבך באמת ובאמונה הק' אברהם משה בהרב זלה"ה.

גם אנחנו רעים אהובים מבקשים מאוד מאתך שלא לעשות באופן אחר רק לבוא מיד לכאן ונתקשר באהבים, ואנחנו מצפים לעזהי"ת שיתעורר רחמים על אסיפותינו ויצמיח לנו ישועה, והנה כבוד ידידנו הנ"ל הוא לבבו שלם עמך ולא יעלה שום מיחוש עליך, ובעזהי"ת יהיה הכל טוב,

דברי ידידיך או"נ המבקשים חברתך וטובתך הק' יצחק במור"ש ז"ל מזאריק, יעקב מרוטשוואל, שלמה הכהן נאם משה הק' מראזואדוב,

באם שיתעכב מה ביאתך לכאן אזי תבשר לנו ע"י מוכ"ז זמן ביאתך לכאן לטובה, הננו דורשים שלום מהותנו ידיד נפשינו האהוב הרבני המופלג החסיד מו"ה צבי הירש (הוא הה"צ חסידא קדישא מו"ה הירשלי דישקעס זצ"ל מאפאטשנע) בקשתנו גם מאתו לזרז ביאתכם מהרה לכאן ולא להפג לבבנו והי"ת יחברנו לטובה,

דו"ש לכבוד ידיד נפשנו הרבני המופלג מו"ה מאיר מקווהאל נ"י.

נט [קינות]

קינות דירמיהו המה בא"ב, מחמת שכשירמיהו ראה החורבן וגודל ההשפעה והקדושה שניטל מאתנו היה כמעט בדעתו שבלתי אפשרות לישראל ולעולם שום קיום ח"ו, עד שכמעט כלתה נפשו מגודל המרירות לולא שראה שיור הא"ב שיש לנו בצירופיהם כמו שכתוב בספר יצירה, אז מצא בדעתו לנו שיור התורה וזה היה לו ניחום, ולכן נקרא מנחם אב, ומזה הטעם גם הוידוי בא"ב כנ"ל.

ס

רבנו זצ"ל היה פעם בשבת חזון בוולאדאווע, וספר מעשה שהיה סמוך לקאצק בין קאצק ולענשנע היה אחד מחזיק שם רחיים גדולים, וישב שם כמה שנים והצליח בבנים ובבנות והלך בדרך הישר, ורצה האדון שיוסף לו שכרו ואם לא יגרשהו משם ונסע ללענטשנע והשיב לו שלא יוסיף לו אף פעם אחת, ואפילו יגרשו משם, יסע וידור בעיר אחרת, וכן עשה, ויהי כי קרב הזמן ונסע פעם שנית ושלישית ולא ענה אותו דבר, ויהי כאשר אץ עליו האדון מאוד ונסע אלי לקאצק וספר את כל המאורע ואמרתי לו להוסיף להאדון כדבריו ואל ידחה ממקומו, ובשמעו דברי תיכף ומיד רץ לביתו להוסיף ונשאר על מקומו בשלום, ויהי באיזה ימים הלכה זו' מביתה לחוץ ונחלשה על כל חושיה, ידיה ורגליה והדיבור והיה צעקה גדולה מאוד, כי טפלי תלוי בה והיא הייתה עקרת הבית, ותיכף נסע

ללענטשנא ולא נתן הרב הנ"ל רשות להם לבוא לפניו בשום אופן, אז אמרו להמשרתים שהם אינם חיבים בזה רק שהרבי מקאצק עפ"י צווי שלו עשה זאת ואח"כ הלכו לפניו ואמר בזה הלשון: ה' הושיעה, והושיע לה הי"ת מיד ונתרפאה, ואפשר שיכול להיות איזה קפידא בינינו אבל אני אגיד לך המעשה, כשבא הכפרי הנ"ל לפני וספר לי המעשה וגם מה שהשיב לו הרב מלענטשנע הבנתי וידעתי כוונתו, שראה בחכמתו אשר לא טוב שישאר שם, והשי"ת סיבב לו הסבה כדי להציל אותו וב"ב, לכן לא יוסיף, כל זה הבנתי בטוב אעפ"כ לא כן אתי כי ידעתי את מעמדו ומצבו ומטופל גדול הוא היה סברתי שזה יותר סכנה לכל בני ביתו וילדים באשר יעקר משם, ובחרתי בזו, ואין זה סתירת דבריו ח"ו שעפ"י דעתי היה יותר סכנה.

סב

שלמא רבא ונשא מאלקא קדישא וסגיא לגברא יקירא וקדישא חסידא ופרישא ה"ה הרב הקדוש המפורסם נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מופת הדור איש אלקי קדוש יאמר לו, כבוד קש"ת מו"ה מנחם מנדיל נ"י ויופיע עדי עד.

הנה במקום שאמרו להאריך, היה ראוי להאריך' ובפרט לאיש נכבד וקדוש כזה, איש אשר רוח אלקים בו, אלא מחמת שזוכר אהבת נעורנו, ומאז ועד עתה גם כן מים רבים לא יכלו לכבות את האהבה, ובאם הייתי רוצה להאריך היה קצר היריעה מהכיל, ובפרט שידעתי שאינו ראוי להאריך בדברים פשוטים לכן בחרתי בקיצור אומר, והנה באתי להמליץ עבור האי גברא הנוכחי שהוא מבקש טובת ישראל בכללן ובפרטן וכו', והנה שמעתי שבמז"ט נולד למכת"ה נכד מבנו יחידו, יזכה לראות מאותו נין ונכד בנחת רוח ושמחה וחדוה רבה,

כ"ד אהובו הדו"ש,

נאם שלמה יהודה ליב בהמנוח מו"ה ברוך זלה"ה.

סג [דעת ללמוד תורה]

הציד התנצל לפני אליהו על שאין לו דעת ללמוד, וחשיבו אליהו ז"ל הלא אתה לא נולדת ציד ומהיכן בא לך בינה ושכל להבין זאת המלאכה, אלא שהדוחק מפרנסתך לחצך והביאך לזה, כך אם היה לך דוחק גדול כזה בנפשך, על שאתה חסר מהתורה ומרוחק מהשי"ת, והיית כל כך טורח בשלמות נפשך כמו שאתה טורח בשלמות גופך בכל כחך, בוודאי גם כן הגת והבנת דרכי ה' באמצעות יגיעתך.

סד

'ועבדתם וכו' וברך את לחמך' מתחלה בלשון רבים וא"כ בלשון יחיד, כי כל הדברים שבקדושה צריך לעשות בכללות ישראל ובשם כל ישראל ולכן ועבדתם, אבל בעניני הגשמיות אפילו אוכלים ביחד, כל אחד אכילתו נכנס בגופו ואינו נוגע בגופו של חבירו, נמצא כי התורה והתפלה אפילו ביחידות הוא עם כל ישראל, אבל עניני הגשמיות אפילו ברבים הוא כיחיד.

סה

במדרש: זאת תורת העולה, זה שאמר הכתוב כי מי בשחק יערוך לה' וכו' אמר הקב"ה אילו הייתי מבקש קרבן הייתי אומר למיכאל שהוא אצלי להקריב לי קרבן, וממי אני מבקש קרבן מישראל, וכן הוא אומר כו' יערכנו.

דאף שכל בנין העולם ותיקונו תלוי במעשי בני ישראל אעפ"כ אין הסברא נותנת שמעשי בני אדם יהיה יותר נאים ונבחרים ממעשי המלאכים, כי בוודאי מעשה המלאך זך ונקי יותר ממעשה בני אדם אשר הרכבתו מוכן לכח הרע, אך לעניין הכנה לשלמות אמתית המעשה אשר על ידה יבוא האדם להתדבק בו ית', בזאת מעשי בני אדם יותר מעולים כי ה,אדם מסובך בסבך המניעות העצומות הסובבים אותו בכל עת, כי הוא קרוץ מחומר. לא כן מלאכי מעלה הקדושים וטהורים בעצם ולא יפול בהם שום השתנות. וזה פירוש המדרש יערוך לה' בחי' הערכה להמעשה, המלאכים אינם כלל בגדר הכנה רק במעשה לבד, ואם הייתי חפץ בהמעשה עצמה הייתי מצוה למיכאל שיעשה, אבל כשצויתי לכם, מוכח שאין אני חפץ בהמעשה עצמה רק עם ההערכה והכנה למעשה, וזאת שלכם יפה יותר, הה"ד יערכנו דייקא לפני ד' וכו'.

סו [אחר הדברים האלה]

אחרי הדברים האלה ויוגד לאברהם, פירש"י בשובו מהר המוריה היה מהרהר בלבו ואומר אילו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים, היה לי לי להשיאו אשה, בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו וזה 'הדברים האלה'. אברהם אבינו ע"ה היה אחר העקידה במדריגה זו שהצטער מאוד ונשפל רוחו לאשר לא זכה לגמור צווי ה' בשלמות הגמור, והרהר כי הוא עצמו חייב בדבר, יען כי הקב"ה הבטיחו ביצחק יקרא לך זרע, ואם לא היה עדין ליצחק זרע לא היה במציאות כלל שיהיה נקרב עולה, והיה לי להשיאו אשה והיה לו זרע, והיה יכול להקריבו, בשרו הקב"ה שאל יצטער כי כעת נולדה בת זוגו וההבטחה רק ממנה, ומתחלה לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו ונעשה מאמרי על ידך.

סז

רבנו זצ"ל אמר שהרר"ב זצ"ל אמר לו שלומדים עמו אותיות. ופירוש על דרך שאמרו חז"ל שרבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים ומכל שכן על כל אות ואות, וכל אות יש בו כמה אותיות מלוי ומלוי דמלוי גם יש תמונת האות, ואמר שלומדים עמו מן השמים כי זה הלימוד אי אפשר ללמוד רק מן השמים.

סח

'ועשיתם לכם פסל ותמונה אשר צוך' פירש"י צוך שלא לעשות, פסל ותמונה הוא ציור ותמונת הדבר שאינו עצם הדבר בפועל והזהירה התורה שנשמור עצמנו מלעשות מן אשר צוך ד' אלקיך "פסל ותמונה" להעיר באם תהיה מעשה עבודת האדם בלתי כוונה הנבחרת, היא תיעוב גדול בעיני ה' כמו פסל ותמונה של ע"ז ממש, וגמר אומר אשר צוך, לשלול תמונת אשר צוך.

סט

'חוק לישראל משפט לאלקי יעקב', היינו להצדיקים הגדולים שהם במידת ישראל הוא חוק, אבל לאותן שפחותין במדריגת יעקב הוא משפט, וזה משפט לאלקי יעקב.

ע [יגעת ולא מצאת]

יגעתי ולא מצאתי אל תאמין, פירוש אל תאמין שיגעת, באם בוודאי היית מיגע עצמך היית בוודאי מוצא כל מה שבקשת כמאה"כ לא בשמים הוא.

עא

'משפיל גאים עדי ארץ' היינו הגאה אף שמשפילין אותו מן השמים נשאר בגאותו בעצם ולכן משפילין אותו עד אין סוף, והשפל בעצם אף שמגביהין אותו נשאר במדריגתו שפל יותר כמו שכתוב קטונתי ואין סוף להגבהתו.

עב

שופטים ושוטרים תתן לך לעצמותך בכל ערך בחינתך שתוכל לשער עצמך וזה בכל שעריך.

עג

רבנו זצ"ל הפליא מגדולת הפני-יהושע שקודם שהתחיל לחבר למד ש"ס ל"ו פעמים ובשם המגיד מקאזניץ זיע"א כי רוה"ק הופיע בבית מדרשו, וספר מחלום שהיה לו לפני-יהושע, גם דבר על הפרי מגדים שלמד תורה לשמה.

עד

'החרשים שמעו, והעורים הביטו', הנביא עומד וצווח: אל תהי' חרשים ועורים כי בידכם הוא זאת, וה"חידושי הרי"מ" הפליג מאוד את המאמר בזכרו זאת משמו.

עה

במדרש ויקהל עד כמה חייב אדם המטפל בכלאים, אמר הקב"ה לישראל, שמרו מצותי וחקותי ששכר מצוה מצוה. אמר ר"מ על כל מצוה שאדם עושה מוסרין לו מלאך לשמרו. ואמר רבנו זצ"ל עכשיו שאין מכוונין לשם מצוה חליצה קודמת כי כמעט אי אפשר בלי תערובת רע, כמו כן כאן במקדש אולי יאמר הכהן הלובש בגדי כהונה ויש בהם האבנט של כלאים, האיך אסתכן בנפשי ללבוש, אולי לא אעשה בשלמות הגמור, כי בפניה קלה תפסד העבודה ואהיה פוגע באיסור כלאים. ולזה ידבר המד' על לבו, אמר הקב"ה שמרו מצותי וחקותי, ששכר מצוה מצוה, שהמצוה בעצמה תשמרך שתעשנה כראוי. ומסיים ר"מ על כל מצוה שעושה מוסרין לו מלאך לשמור המצוה שלא תפסיד זהירותה, ובוודאי תגמור ותעשה עפ"י כוונת התורה.

עו

ר"א בן ערך חליש ואיעקר תלמודיה. קם למקרי בספרא, בעי למיקרי 'החדש הזה לכם', ואמר 'החרש היה לבם'. אמר רבנו זצ"ל, אעפ"י שהחרש היה לבם, אעפ"כ החדש הזה לכם.

עז [אדם הראשון]

'אכלתי ואוכל עוד'. האיך יעיז יציר כפיו של הקב"ה כלפי מעלה, אך הקב"ה שאלו בניחותא אם עכ"פ מכיר באיזה בחינה הוא עומד כעת, אם לכה"פ פעל בעצמו איזה נטיה לטוב שיהיה היצר כבוש תחתיו, והתנצל אדה"ר שלא נזדכך כלום כי לא התחיל עדין להתיש כחו הרע ומסור עוד תחת ידו ועלול עוד לאכול, וזאת היא השכלה גדולה לאדם שיכיר את עצמו בבחינתו ובצורתו ואל יהיה נבער מדעת לצאת מאותו בחינה שנמצאת בו.

עח

אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה ושאל אותו ה': האם לבלתי אכול ממנו אכלת, האם נגמר בדעתך קודם אכילה שלא תאכל רק פעם אחת, והרי אחטא ואשוב, ועל זה השיב אכלתי ואוכל עוד, כי לא עלה בדעתי בשעת החטא שום תשובה.

עט

'ויקחו לי תרומה' - לי לשמי, "עטץ זאלט מיך נעמען נבדלדיק" והיינו לי לשמי.

פ

וכי תבואו מלחמה בארצכם וכו' ונושעתם מאויביכם, ובפרשת תצא 'ושבית שביו' - ולא נאמר שום פעולת אדם בזה, כאשר האדם מתחיל ללחום עם היצר, והיה בטוח שינצחוהו וישבה ממנו שבי, ואם יזכה יכניס אותו לקדושה ויהפוך אותו לטוב, כמו שכתוב 'בכל לבבך'. אבל אם ממתין עד שיבוא היצר ויערוך עמו מלחמה, אז לא יכבוש אותו בנקל, כי אם 'והרעותם בחצוצרות', ויצעק לה' וישפוך נפשו ולבבו לפני הי"ת, ואז יהיה לו תשועה. ואמר בשם הרר"ב זצ"ל שבזמן הזה הרמז הזה הוא פשט גמור.

פא

'על לבבכם', והלא צריך להיות בעומק הלב, אלא אין לך אדם שאין לו פתיחת הלב וכמו שכתוב פתח לבי בתורתך, הוא יפתח לבנו, ובוודאי כאשר מבקשים זה בכל לב ונפש שיזכה לזה הקב"ה עוזר לו, וכאשר יהיה הדברים על לבו יפלו הדברים בתוך לבו ממש, ויתהפך לאיש אחר וידע מה שיש עליו לעשות ולתקן כל ימי חייו ויכנע וישוב, ויכנסו דברי תורה בלבו ויתפשטו בכל איבריו החצוניים והפנימיים.

פג

אם לא מצא יתלה בביטול תורה, יתלה מה שלא מצא בביטול תורה, כי ההסרה מן התורה מסמא את עיניו מלהביט בהרע הצפון בקרבו ובאם היה עוסק בתורה כראוי הייתה מאירה לו באיזה סוג מצבתו וחסרונו.

פד

הרבי מראדזמין זצ"ל שאל את רבנו זצ"ל, שפתח הכתוב ראה בלשון יחיד, וסיים בלשון רבים לפניכם. והשיב לו רבנו זצ"ל עם מה שכתוב בזוהר הקדוש וישמע יתרו, כולם שמעו אבל הוא שמע ובא לידי מעשה. כמו כן בעניין הנתינה נכללים כולם ביחד כי נותנים לפני הכל בשוה אבל בעניין הראיה וההרגש אינם נופלים כולם תחת סוג אחד, כי כל אדם אינו רואה רק באמצעות השתדלותו ותבונתו.

פה [תפילה]

רבנו אמר ע"ע ותפילתו שהולך מתתא לעילא ומעילא לתתא, כמו הקברניט של הספינה שהולך ורץ על הסולמות כדי לידע להנהיג הספינה, כן היא תפילתו, וחשב אז מדריגת תלמידיו היושבים לפניו בתפילתם.

ידוע כי לא היה לו שום יגיעה בתפילתו, רק היה מתפלל כדרך שהאדם משיח עם חבירו בלי יגיעה ובלי הרמת קול וגם לא בחשאי, רק בדיבור מפורש כמו שמשיחין בני אדם חוץ שמ"ע ולא האריך בתפילה יותר מחצי שעה ושבת ויו"ט יותר. ואחר התפילה נהפך

לאיש אחר וכאילו בא מעולם אחר עד שלא הכיר בטוב אנ"ש ומשמשיו עד שהניח דעתו מתפילתו וכמו שאיתא בברכות חסידים הראשונים הי' שוהים שעה אחת וכו' ואחר תפילתם.

פו
חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי שיהיה רק נגיעה למעשה אבות המעשים של האדם, ולא שיהיה כאבות העולם שכל ההשגות במעלתם אינו מגיע בתכלית.

פז
ר' יוסילע מטאמאשאו אמר על עניין אחד של הלבנת פנים אני עושה תשובה ומתחרט ע"ז, אמר לו האברך האם תשובה כזו ברגע אחד הוי תשובה, והשיב הר"י ע"מ שאני צדיק גמור מקודשת שמא הרהר תשובה. הרי שדי בהרהור. וכאשר שמע זאת רבנו זצ"ל אמר לו כי הוא היה משיב לו, דאירי במקדש את האשה, וחתן מוחלין לו עוונותיו ודי הרהור תשובה, אבל אדם אחר צריך לעשות תשובה כהלכה.

פח
כלי חרס אינו מטמא מגבו כי הכלי חרס אינו שוה מאומה רק מפני שיש לו תוך, ולכן עיקר החשיבות הוא התוך ומטמא רק מתוכו.

פט
כתוב באנשי נינוה וקראו אל ה' בחזקה. דאס איזט איין פוירישע עבדות.

צ
יאוש הוי אם אומר "וי לחסרון כיס", והלא אם זוכר החסרון כיס אינו מיאש? אך הפירוש שצריך להוציא מעות אחר מכיסו על חפץ זה, אבל מהנאבד כבר התיאש.

צא
חסיד חב"ד בא לפני רבנו זצ"ל, ושאלו הרבי זצ"ל איזה כוונה מכוון בק"ש ושמ"ע. ואמר לו, וצעק בקול גדול בזה הלשון: "און וייא איז דער פופיק".
(וכמו שהשיב חסיד מקאצק לחסיד מרבי אחר, "הרבי שלכם אומר תורה אין הימעל אריין, והרבי שלנו זאגט תורה אין פיפיק אריין").

צב
ויפן וירד משה מן ההר "ער האט זיך געמאכט איין פנים".

צג
כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו. והכתיב ה' מלך גאות לבש, ואיך נמצא כאן ענוה? אך כתוב גאות לבש אבל הפנימיות היא עניוות.

צד
ה"חידושי הרי"מ" היה במדינת אשכנז. שמע מטיף אחד אמר על פירש"י מטבע של אש ואמר שעיקר יהיה נתינת מטבע של אש בהתלהבות. ושאל לרבנו זצ"ל מאין בא תורת אמת כזו לפיו של המטיף, והשיבו מחמת שבמקומן מהדרין ומחשיבין מאוד מצות הכנסת אורחים, משום זה נפל תורה לפיו.

צה
אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש. מהו תיבת זה, אך גם בבית המדרש נמצא מנוול, אך אין זה בעצמו כמו שמחוץ לבית המדרש, אבל צריך לידע כי גם בבית המדרש נמצא להשמר מפניו ותחבולותיו.

צו
חסיד קאצק אחד היה צועק בשעת התפלה "טאטע טאטע". ואמר אליו החסיד השני בצחוק דלמא לאו אביו הוא, כי בזמן שאין עושין רצונו של מקום נקראים עבדים ולא בנים, ושמע רבנו זצ"ל והשיבו "מען שרייט אזוי לאנג טאטע ביז ער ווירד א טאטע.

צז
רבנו זצ"ל כינה את הרבי מסטריקאוו זצ"ל בשם 'חכם'.

צח
פעם אחת היה לרבנו זצ"ל אתרוג יפה מאד, והראה אותו לכל תלמידיו ושיבחו כולם את האתרוג, והראה אותו להרבי מסטריקאוו ואמר שלא טוב הוא, כי הבין כי רבנו זצ"ל שאל את כולם, יצא לו שלא הוטב בעיניו, על כן הסכים עמו.

צט
פעם אחת בא רבנו זצ"ל לבית המדרש והרגיש הרב ר' אלעזר זצ"ל כי היה מעויין במחשבות מאוד, ואחז אותו בידיו סביב ולקח את רבנו זצ"ל ונשאו לחדרו, ואח"כ אמר רבנו זצ"ל כי אם לא לקחו, היה יכול להשאר מת בביהמ"ד, כי היה לו אז יחודא דדיקנא. וספר הרבי מסאכטשוב זצ"ל כי הוא היה אצלו קודם פטירתו וראה האיך שהוא ממשמש בזקנו מאוד.

ק
'ויתן משה על פניו מסוה'. והקשה אם משה נתן מאזגיע על פניו, רק הפירוש שנתן פארשטעליכץ על פניו.

קא
ר' משה מיכל אבג"ק ביאלע החזיק את רבנו זצ"ל הרבה ימים קודם שנעשה רבי.

קב [בעניין שידוכים גם לרבי אין ידיעה]

פעם אחת שאל רבנו זצ"ל את החסיד ר' ברוך סטיצינער, מדוע אין שואל ממנו עצה בעניין שידוכים, ותשיב לו כי יש לו קבלה, בעניין שידוכים גם לרבי אין ידיעה, ואמר לו רבנו זצ"ל אבל עצה טובה עכ"פ יוכל הרבי ליתן.

קג

רבנו זצ"ל אמר כי כל דבריו של הרר"ב זצ"ל המה בסוד גדול, וללמוד היטב בהם כמו ספר חובות הלבבות, והם דברי מוסר.

קד

פעם אחת נסעו לפשיסחא רבנו זצ"ל והרבי מראדזמין זצ"ל. ולפני פשיסחא ערך ב' וויארסט עש"ק הוצרכו לשבות בהכפר, ולא היה שם שום יהודי, וכאשר לא היה להם נר על שבת אמר הרבי זצ"ל מראדזמין שיהיה מוכרח להשתמש באור ששת ימי בראשית שהוא יאיר להם. וכן היה שנתמלא הבית אורה, וכאשר אחרי שלוש סעודות היה חשך, אמר רבנו זצ"ל שכבר די בשמוש אור הזה, ותיכף נחשך.

קה

איך האב נישט קיין צייט מיך צו יחוסען, דער קאזניצער מגיד האט געזאגט וועז איך מעכט געוויסט אז איך קום ארויס פון אברהם יצחק יעקב, מעכט איך מיר געמאכט "טשאפקי נא באקי" אונד געטאנצט א קאזאקעל אין מיטען מארק, נאר איך ווייס אז איך קום ארויס פון אברהם יצחק יעקב.

קו

כאשר היה ר' לייבוש לאסקער בקאצק אמר רבנו זצ"ל לר"ה טאמא שאווער, שמיס נור עפיס מיט דעם יונגען מאן כ'זע אויף איהם אנ'אור, השיב לו ר"ה ער איזט נישט קיין למדן, אמר רבנו זצ"ל נו איזט עס אנ'אור יחוס.

קז [אשתו מושלת בו]

אברך אחד התנצל לפניו שאשתו מושלת עליו, והשיב לו: כתיב ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך, ואם הוא להיפוך, אז גם זאת הוא להיפך.

קח

המעשה שם בארוכה, איך בליל ש"ק רבנו זצ"ל ע"י התדבקות יצא רוחו ונפל לאחוריו. וקראו לרופא וצוה להקיז דם מידו השמאלית, ולא היה יכול הרופא להסיר בית ידו מבגדו, ולקח הרב מפולטוסק סכין מעל השולחן, ויקרע את בית היד מבגדו, והקיץ רבנו זצ"ל ואמר לו בזה הלשון: אלעזר ידעת שהוא כעת שבת, ובשבת אסור לקרוע כי

הוא מל"ט מלאכות, והשיב לו הרב שמותר שהוא מקלקל ומותר בשבת. והוטב לו מעט אך היה צריך לרחמים גדולים, והנה היה רצון רבנו זצ"ל להתבודד בחדרו כמו שהיה רגיל, אך הרופא הזהיר למען השם שלא יניחו אותו להתבודד, וכאשר הרב מפולטוסק ירא שיתעקש בדבר כי אפילו החסידים הגדולים לא היה רשאים להיות בחדרו בשעת התפלה, פעל אצלו בקושי שהדלת לא יהיה סגור ושתהיה קצת פתוחה, כדי שהיושבים בפרוזדור יוכלו לראות כל רגע, שלא יניחוהו לעשות עלית נשמה בשעת התפלה.

קט

הרב מפולטוסק היה בימי חרפו בעל תוקע אצל רבנו זצ"ל. פעם אחת היה לו כאב גדול בצוארו, וקודם התפלה הלך אצל רבנו זצ"ל ואמר לו בזה הלשון: רבי ומורי אני מפחד שלא אוכל לתקוע מחמת הכאב, ושיזכור אותו בתוך שאר חולים שה' ירפאהו על צוארו. אמר לו רבנו זצ"ל הנני אומר שלא יתקע שום אדם רק אתה. וקרא לר"ה טאמאשאווער בזה הלשון:

"הירש לך לחדרי משכבי ושם מונחים מנעלי החורף פוטער שטיבעל והביאם אצלי, כי הרב ר"א בעל תוקע שלנו ילביש אותם על רגליו וכשיחמם רגליו יתרפא על כאב הצואר. וכשלקח הרב ר"א את המנעלים, לא היה יכול ללבוש כי היו קצרים על רגליו, ואמר לו רבנו זצ"ל שגוזר עליו שילבשם ע"י הדחק, וכאשר לבש אותם סבל צער גדול על רגליו, ואחר קריאת התורה הלך על הבימה לתקוע, והוטב לו תיכף ומיד, ויקח השופר ויתקע בקול רם מאוד ולא נפסקה אפילו תקיעה אחת.

קי

אברך ממאקאוע בא לקאצק וישאלהו רבנו זצ"ל מה נשמע מהרב שלכם, ובכה והתמרמר כי יש שם רודף אחד שמזלזל אותו, והשיבו רבנו זצ"ל אל תדאג. טוב עשית שספרת לי, כי לא יכנע עד שיהיה מחוסר לחם ל"ע, אז יהיה לו אמונת ת"ח. ובשנה ההיא נסע לרנציג ואבד מעותיו ל"ע, ונעשה מחוסר לחם ל"ע, ומאז ישב שם הרב ר"א בשלוה.

קיא

בעת שאנשי פלאצק שלחו כתב רבנות להרב ר"א נסע לקאצק ושאל עצה, כי ברצונו לא היה לקבל הרבנות אך זוגתו רצתה, וכאשר רבנו זצ"ל שמע זאת ממנו, קם מכסאו והלך לארון הספרים ועמד כמו ערך רבע שעה, ואח"כ החזיר פניו הקדושים להרב ר"א זצ"ל ואמר בזה הלשון: הנה דעתי מסכים שתקבל עול הרבנות בפלאצק.

וכאשר השיב לו ר"א כי יש שם רעש מגפה ל"ע. השיב לו רבנו זצ"ל אני אומר לך בפירוש שתשמע לעצתי הנאמנה שתסע לפלאצק ואל תירא מפחד המגפה, ושום רעה לא תפגע בך. ואמר לו עוד הפעם אני אומר לך שתסע, ובשבת ראשונה תאמר להם דרשה מקירות לבב ותוכיח אותם היטב ותזלזל אותם על מה שיעברו במצוות קלות וילכו בערכאות בשבת ויטיילו בגנות ופרדסים ומוציאים מרה"י לרה"ר ומרה"ר לרה"י וילכו בבתי תיאטראות, ועבירה גוררת עבירה, והולכים בערבוביא משולבים בחורים ובתולות. וירים קולו כשופר ויאמר להם ידעתם רבותי, אני אתנהג הרבנות ביד רמה ולא אניח בשום אופן שבעולם לעשות עבירות כהנה וכהנה. ואם יקבלו תוכחותיך, ויקבלו אותך לרב, מוטב; ואם לאו - יתנו לך חזרה ההוצאות למאקאוע, וע"ז הבחינה תסע לפלאצק.

וכן עשה, ואמר כי הוא מסתופף בצל אדמו"ר הצדיק מקאצק.

קיב

אמר מי יתן לראות בדור הזה שני צדיקים כמותם ר"י מראדזמין, והצדיק ר"א מטשעכאנאוי וזאת הייתה עוד קודם שהרבי מטשעכאנאוע זצ"ל נתפרסם.

קיג [עירובין ונטילת ידים]

בשעה שתקן שלמה עירובין ונט"י יצתה בת קול ואמרה, בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, ומהו החכמה בזה הלא שלמה המלך ע"ה תיקן גם שאר ענינים? אך התורה רמזה עירובין ונט"י זה החכמה הגדולה להיות מעורב בדבר ולהיות נקי.

קיד

'אל תיראו' על המיתה הטבעית אין לדאוג, שכן סוף כל האדם ובפרט במס"נ שהוא מיתת נשיקה שהגדולים נתאוו לזה. אך עיקר יראתו 'לבלתי תחטאו', שבזה תגרמו ח"ו פגם במרכבה הקדושה, עד שיתקלקל הצנורות בזה ובבא.

קטו

הרבי מסאכאטשוב זצ"ל נכנס לפני ולפנים לבית חמיו רבנו זצ"ל וממנו נתודע מה הוא חידושי תורה באמת, ולא יאומן כי יסופר השגחה הגדולה אשר השגיח עליו בעינא פקיחא גם בעניין סדר הלימוד והחידושים. ושמע ממנו שגם בזמנו התרעם על העולם אשר מעיינים מעט בהלכה. מניה וביה ואותו הזהיר מאוד לישא וליתן גם בפשט כעין ספר מהרש"א ומהרש"ק.

קטז

יגעת ואח"כ מצאת, מציאה בהיסח הדעת.

קיז
לשיטת הנמוקי יוסף, אשו משום חציו, למה אר"י אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף? ואמר רבנו זצ"ל דזה רק לעניין איש המבעיר אש כאלו עשה הכל מתחלתו, אבל לעניין הדבר שנשרף הרי עיקרו בעשירי, וראיה מזבחים פ"ט מ"ו דאיברים וכו' ולמה לא אמרינן גם במועט דהוי כאלו נשרף הכל.

קיח
אמר, שביכלתי לעשות מכל העולם חסידים אבל אין זה טוב.

קיט
אמר על הצעירים אם ישתעבדו את מוחם להגמרא מוטב, ואם לאו ח"ו ילקחו לצבא.

קכ
רר"ב זצ"ל בחר עבור רבנו זצ"ל כוס גדול לארבע כוסות, ואמר לו בזה הלשון: אתה יש לך מוח גדול על כן תקח כוס זה לארבע כוסות.

קכא
'כי מן השמים דברתי עמכם. לא תעשון אתי', המשך העניין, כי עמכם מורה על השותפות והתחברות על כן אין ראוי להכניס אתי שותף אחר.

קכב
כשנפטר ר' יוסילה אחי ההרי"ם זצ"ל, בא בחלום לאוהביו שאין לו מנוחה מן הרבי מאפטא זצ"ל על איחור זמן התפלה, ואמר ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל כשיבוא עוד הפעם, תאמר לו שיאמר תירוץ כי נסע לקאצק שכך נהג, ועשה גם כן כמוהו, ורבנו זצ"ל יש לו כתפים רחבים.

קכג
רבנו זצ"ל רגיל על לשונו לומר על עצמו ת"ח, משום שהוא תלמיד להרר"ב זצ"ל שהיה חכם.

קכד
הרב ר' שלום צבי מזגערש נסע לקאצק ונצטנן בדרך ונחלה, וצוה רבנו זצ"ל לקרוא לרופא, ואמר שהרצעפט יראה לו, וכאשר ראה הרצעפט שאל אם אמרו לרופא שהוא יותר משש שנה, ויאמרו לא, וצוה רבנו זצ"ל להגיד לו, ויאמר הרופא בתמהון א"כ טעיתי, ויתן לו רצעפט אחר, ורבנו זצ"ל למד ממורו רר"ב זצ"ל שהיה מומחה לאותו דבר לקרות רצעפטין.

קכה
סוחר אשכנזי בא אל רבנו זצ"ל וישאלהו היות כי התוכנים חוו דעתם כי לפי מהלך הכוכבים יחרב העולם בזמן קצר, אם יחוש לשמועה זו. ויענהו רבנו זצ"ל כי לא יחוש לזה ויעסוק במסחרו, והאיש הצליח.

קכו
חוכר רחיים שאל את רבנו זצ"ל אם יחזיק הרחיים כי הפסיד בעבודתו, ויענהו המקום ימלא חסרונך אותו המקום שבו הפסדת ימלא את החסרון.

קכז [עצה בעניין שידוך]
חסיד אחד שאל בעצתו על דבר שידוך, ורבנו זצ"ל לא השיבהו ברור, ויפצר בו ויאמר לו רבנו זצ"ל אל תחשוב שאם יבוא אחד לשאול עצה עולים אנחנו לשמים ופותחים את הפנקס לראות מה כתוב שם, וכן לשני ולשלישי, הלא זה עזות. אבל העניין הוא, כשבא אדם לשאול עצה באים אנו לכלל גאות, ואז מוכרחים אנו לעבוד לבטל את הגאות, ואח"כ לראות עפ"י דברי תורה ועפ"י יושר, וממילא נוכל לתן לו עצה, אבל באופן אחר אי אפשר ליעץ.

קכח
רבנו זצ"ל אמר: הפלפול אע"פ שאפשר כי איננו אמת, אבל דברי הראשונים שעליהם מיוסד הפלפול הם אמתיים.

קכט
אלהי מסכה לא תעשה לך, זאלסט דיר נישט מאכן איין נעגאסענעם ג-ט.

קל
תורת ה' תמימה, דער פולקאשיק זאלל זיין גאנץ.

קלא
כאשר רבנו זצ"ל הלך עם הקפות ואמר הפסוקים "ובהיכלו כלו אומר כבוד", "הבו לד' בני אלים, הבו לה' כבוד ועוז" - נדמה להחסידים הגדולים ששומעים ממלאכים ומאבות הקדושים הבו לה' כבוד ועוז ונעשו אנשים אחרים בהתעלפות.

קלב
ר' הלל בארנאוואר בא מאיזביצא לקאצק, ונשא רבנו זצ"ל עיניו ושאל בקול, ווער איזט דער (כאלו לא ידע אותו כלל). מורא רבך כמורא שמים עס איזט דא צווייא שמים'ס?

קלג
אחד התנצל לפניו ששוכח מה שמחדש בתורה, אמר לו בעת שיחדש דברי תורה יעשה איזה מצוה או צדקה וכדומה ויזכור.

קלד
רבנו זצ"ל שאל לחהרי"ם זצ"ל על הפסוק אמת מארץ תצמח, מה זורעים בארץ שיצמח מזה האמת ענה לו ה"חידושי הרי"מ" בזה הלשון: אז מען בעגראבט דעם שקר וואקסט ארויס דער אמת.

קלה [געלד - פפע]
ר"פ מגהיצא זצ"ל ספר כי פעם היה בפשיסחא עם רבנו זצ"ל, ורבנו היה בדוחק גדול, ואמר לו ר"פ שבאותו יום תבוא תמריל מווארשא וילך אליה ותתן לו את כל הצטרכותו כדרכה, וכששמע זאת רבנו זצ"ל שאג בקול גדול בזה הלשון: "געלד - פפע!" וספר ר"פ זצ"ל כי בדברים האלה מאס לו תאות ממון אשר איזה שבועות אח"כ בשמעו ממון התחיל להקיא.

קלו
רבנו זצ"ל נסע על היא"צ לפשיסחא והיה שם ר"י וארקער זצ"ל, ואמר אל הוארקער "יצחק איך בין ניט גיקומען על היא"צ איך בין ניט קיין קברות יוד איך בין נור געקאמען מיך זען מיט דיר".

קלז [צדיק אין פעלץ]
אמר על צדיק אחד בימיו שהוא צדיק אין פעלץ, לאחרים אינו מועיל כלל רק לו חם.

קלח
אמר בעקבתא דמשיחא וועלן דארפון ווייסע יופעצעס רחמים, זאלען נישט אוועק פאלען אין מינות ח"ו.

קלט
רבנו זצ"ל שאל לאחד שרצה ליסע לא"י למה רוצה ליסע, והשיב לו הלא מצינו ביעקב שרצה להקבר בא"י משום צער גלגול מחילות, ואמר לו רבנו זצ"ל בלשון תמיה: כל כך אתה אוהב את הגוף שלך שאתה חושש לצער הגוף גם לאחר מיתה.

קמ [לקבוע עתים לתורה]
אמר לסוחר: בכל יום תגזול שעה אחת ותתישב את עצמו למה באת לעולם ובמה אתה מבלה, ותלמוד לכל הפחות שעה אחת, ובזה ניחא. דהקובע עתים לתורה מפיר את התורה זה רק למי שיש שעות ללמוד כל היום אבל סוחר טרוד מחוייב לגזול שעה אחת.

קמא
כשרבנו זצ"ל למד במדרש ואמר התיבות, אני בעל הבירה, נפל פחד גדול על כל העומדים שהרגישו כולם שיש בעל הבירה.

קמב
היה מדבר שהגאונים רצו להביא משיח בדרך אחד ולא עלתה בידם, ואח"כ רצו בעלי התוספות ולא עלתה בידם ואח"כ רצו הפוסקים, ואח"כ המורים והצדיקים להביא בדרך אחת ולא עלתה.
וסיים: ולי נראה שמשיח יבוא בזמן שבני ישראל יהיה טרודים מאוד במחשבתם מחמת דאגת פרנסה ויתבלבלו המוחות שלהם, אז יבוא משיח בב"א.

קמג
אמר לאברך אחד אשר לא היה לו טלית, מען הילט זיך אן מיט ארבע כנפות הארץ.

קמד
החזרת הש"ץ הוא בשביל עם שבשדות. כונתם על הנפטרים.

קמה
אמר כי יותר מכ"ב שנה שאינו יודע מכבוד.

קמו
אמר כשמראה לעצמו "פייג" יוכל להראות פייג לכל העולם.

קמז
אמר: התורה דברה בלשון קל וצח שקלל לחוה בעצב תלדי בנים, ביסורים מעט, ועל זה אמרו חכז"ל צ"ט פועות פועה היולדת למיתה ואחת לחיים, מכ"ש במקום שכתוב בתורה ואהבת בכל לבבך ובכל נפשך עד היכן צריך למסור נפשו להשי"ת.

קמח [זמן תפילה]
ר"ל אייגר זצ"ל שאל לרבנו זצ"ל איזה תירוץ יאמר לזקנו רעק"א זצ"ל, על איחור זמן תפלה, ולזקינו צריך לומר תירוץ שיהיה עפ"י דין ולא בדרך חסידות, ואמר שיאמר לזקינו כי איתא ברמב"ם ז"ל שפועל שעושה אצל בעה"ב, ומחדד הגרזן כל היום, דהחידוד הוא גם כן צורך למלאכה.

קמט
לבעהמ"ח קב חן אמר רבנו ז"ל תירוץ, דהתחלה שלו בזמנו, ומה אוכל לעשות שלא אוכל לגמור עד אחר הזמן.

קנ
שאלו לרבנו זצ"ל למה לא נחשב נסיון ליצחק, והשיב בקצרה, דלא כתיב וה' נסה את יצחק, רק את אברהם.

קנא [גם כי יזקין לא יסור ממנה]
חנוך לנער עפ"י דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנו. ואעפ"י שנעשה זקן גם כן יחנך עצמו תמיד.

קנב
ור"ה טאמאשאוער אמר בזה הלשון: איך קען עדות זאקען אויף דעם קאצקער רבין אז ביז דיא לעצטע רגע האט ער געארבייט אין יודישקייט זא ווי א יונגער מאן וואס הייבט ערשט אהן צו טהוען אין יודישקייט.

קנג
שאל לאנשים מטשעכאנאוי על דעת הרב מטשעכאנאוי זצ"ל בעניין הגזרה מהמלבושים שנתחדשה, השיבוהו כי דעתו שיהרג ועל יעבור, אמר להם היהודים לקחו זה כי מתחלה לבשו בראנדבאר קאפטן וסטראקס, והתחילו לשנות וא"צ ליהרג.

קנד
כאשר בא הרבי מפאריסאוו זצ"ל בפעם הראשונה לקאצק שאל אותו מי הוא, והשיב שהוא נכד היהודי הקדוש והשיבו בקול בזה הלשון חאטש דיא ווידער א מיוחס, והלך, ואחר כך שלח אחריו ודבר עמו כל צרכו.

קנה
הרב מפולטיסק דבר עם רבנו זצ"ל לקרב את הג' ר' ישועהלי קוטנר ז"ל, ענהו מי גרשו מזה. ובשביל שנגעו החסידים בהקאפעלוש א"צ לברוח.

קנו
הצדיקים המתנגדים עלינו לפעמים מועילים בתפלתם עבור חולה או עקרה, מחשבין שהם צדיקים ואין יודעין שה' יתברך שומע תפלת כל פה, אבל לעשות טובה, אין איש בביתו להשיבו למקומו הראוי לו.

קנז
כל אשר שבו מאיזביצא לקאצק הכירם ואמר מה אתם חושבים עלי, האם אני קומנקערער? ולא הוציאו שנתם ל"ע.

קנח
חשבתי שיהיו רק ארבע מאות איש, ואלך אתם ביער לתת להם מן, ויכירו כוח מלכותו.

קנט
לא יעץ לגרש בשביל בנים. אחד הפציר בו מאד, השיבו אם תרצה בנים רשעים הגד, ומנע מזה.

קס
אמר לאחד: מקודם צריך להיות סור ואח"כ שונא רע, וכשתגיעו לבחינת ועשה טוב אזי נסייע אתכם.

קסא
ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל אמר עליו כי עפ"י עבודתו היה ראוי להיות לו כמה מאות תלמידים במדרגת לימוד בעש"ט, אלא ששלט העין מחמת הפומבי והגדלות.

קסב
אל תיראו ממיתה גשמיות, כי לבעבור נסות אתכם כי ה' יתברך רוצה להרים אתכם, וזה בחיים אבל היראה תהיה לכם לבלתי תחטאו, מזה אתם צריכים לירא.

קסג
אמר בשם היהודי זצ"ל, 'הרופא לשבורי לב' - א"כ הוא בריא, ומה זה 'מחבש לעצבותם'? אך אעפ"י ששברון לב גדול וחשוב, אבל העצבות שבתוכו הוא הרע המעורב בטוב, וזה 'קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח' שבתוכו 'יושיע'.

קסד
להגיד שבחו של אהרון שלא שינה, שלא עשה שום תנועה מבחוץ. אך שהיה הכל מבפנים בלב כי התנועה החיצונה אינה דבקה כל כך, רק העיקר שיהיה צפון וגנוז בלב. וכן פירש על הפסוק וינועו ויעמדו מרחוק, ומשה יגש אל הערפל וינועו שעשו תנועות חיצונות בגופם, ומחמת זה ויעמדו מרחוק, אבל משה רבנו עליו השלום נגש אל הערפל בלי שום תנועה.

קסה
'הון יוסיף רעים רבים, ודל מרעהו יפרד', חברים מועילים מאד, וקנה לך חבר, ומחברי יותר מכלם, אבל כשרואה שנעשה רש מחבירו כי אינו מועיל לו מאומה יראה להפרד ממנו ולברוח, וזה כוונת הפסוק רעים רבים מוסיפים הון לאדם בתורה ועבודה, וכשרואה שנעשה רש מחבירו אז יפרד ממנו.

קסו
'הבו לה' בני אלים'. כשאדם רוצה לעמוד להתפלל לפני הקב"ה מסתתמין טענותיו מחמת יראה, ושהוא יודע קטנותו ושפלותו שאינו עושה כלום מה שצריך לעשות כידוע

ליודעי חן ובעלי נפש, אך זאת היא טענתו שהוא בני אלים בני אברהם יצחק ויעקב, ולכן צריך אתה לקבל תפלתי, וזה הבו לה' פירוש הזמנה, שהוא רוצה להזמין את עצמו לפני ה' יתברך, העצה הוא בני אלים שיאמר להקב"ה שהוא מבני אבות הקדושים.

קסז

'מפני שלא ברכו בתורה תחלה', ידוע שעניין התורה שעל ידי זה יוכל לעבוד ה' יתברך דתלמוד גדול שמביא לידי מעשה ולא המדרש העיקר, התורה נקרא תחלה והמעשה נקרא סוף, וזה הפירוש שלא למדו תחלה לבוא אח"כ לידי מעשה, רק הלימוד היה אצלם תחלה וסוף ולא עסקו בעבודה, ומפני זה אבדה הארץ.

קסח

מפני מה לא הרג משה את זמרי? דהנה משרע"ה נק' תורה שנמסרה למשה ככלה, משום הכי לא יכול להרוג את זמרי, כי הדין שאם בא לבית דין לשאול אין בית דין מורין להרוג, ומרע"ה היא התורה, אבל פנחס שפיר עביד שהרגו, דהוי כדיעבד ונמשח לכהן עבור זה.

קסט

תמים תהיה עם ה' אלקיך - תי"ו רבתי, אמר רבנו זצ"ל ע"ד הלצה, כדי שכל העולם יוכל לכנוס בזו התיו, לאפוקי הבעל גאוה שהוא גדול יותר.

קע

'זה אלי ואנוהו' - לשון נוה שאנן, אעשה דירתו בי.

קעא

'ויחפר את בארות המים ויסתמום', בארות המים הם המדרגות, כי מים הוא תורה שחפר אופנים איך לעבוד ה' יתברך, והעלה מרגניתא בידו. ויסתמום פלשתים פירוש שהם עשו מזה סתם, שהיה סבות שצריך להיות כן בעצמות, ולא הבינו שהוא העמיק חדושים בעבודת ה' יתברך, ועשו מזה סתם, והלך יצחק וחפר עוד הפעם, הראה להם שהוא העמיק חדושים בעבודת הבורא.

קעב

'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', שכל אדם יעשה מקום מקדש שיכול לשכון שם השראת השכינה.

קעג

'לא יוכל העם לעלות', מרע"ה לא יכול להבין שיעלה על דעת אחד מישראל לעבור את פי ה'. ואמר לא יוכל כי אתה העדותה. והשיב לו הקב"ה לך רד, והפירוש רד מגדולתך כי שאר אנשים אינם נזהרים כל כך, ומרע"ה מרוב ענותנותו היה סבור שכל ישראל

במדרגתו, כי לגבי משה יראה מלתא זוטרתא, אבל אחרים אינם כמותך, וצריכים עוד להתראה ולגבול.

קעד
'ודובר אמת בלבבו', ינהג את האמת בלבבו.

קעה
'והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים', שיכיר האדם בנפשו כי ה' הוא האלקים.

קעו
'ויקח מן הבא בידו' מי שיקח מכל הבא בידו, ואינו מיישב עצמו אם טוב הוא אם לאו, אפילו הוא סבור שהיא מצוה אינו כן רק מנחה לעשו שהסט"א מתגבר חס וחלילה.

קעז
אדון עולם אומרים אחר התפלה, שזה מודה שלא התפלל כלל עדיין, כי לפי גדולתו הכל מעט, ולכן בא להורות שיתחיל עוד הפעם התפלה לספר שבחו, כי מי יוכל לספר שבחו.

קעח
'גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים'. כי בעולם הזה רק בידיו הקרוצים מחומר אבל מוחו למעלה שהוא איש אלקים, זה יותר גדול מי"ש לבדו בלא מלאכה.

קעט
תורה לשמה, כי שם תורה שלומדת את האדם כי המאור שבה מחזירו למוטב, ואם לומד על מנת כן שרצונו בשעת לימודו לשמור ולעשות המצוות שבה, זאת נקראת תורה לשמה.

קפ
יראת ה' טהורה עומדת לעד, אם עומדת לעד אז אנו יודעים שהיא טהורה, ואם לאו לא.

קפא
על רבו של רש"י שהיה מכבד לפני אה"ק בזקנו, כוונתו שרוצה להיות אצל עצמו כמטאטא שאינו נחשב לכלום.

קפב
פעם אחת היה בקאצק עולם גדול ודחקו את עצמו לחדר רבנו זצ"ל לקבל ברכת שלום, ופתאום פתח רבנו זצ"ל את הדלת וקרא להרבי מסאכטשוב זצ"ל לחדרו, והראה בידו על העולם, ואמר אין דער יוגענד האט דאס נישט געהאט קיין צוטריט צו מיר, און היינט וואס איז אויס מיר געווארן, זעה דוא זאלסט דיך האצי אויסארבייטן בעסער.

קפג
ובשופר גדול יתקע היינו אם איש צדיק גדול יתקע אף שקול דממה דקה ישמע גם כן מלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון.

קפד
בימי בחרותי שיכולתי להביט בי פנימה לא היה יכולין לדבק בי חסידים כל כך.

קפה
אחד התנצל לפניו שאין לו זכרון. אמר: ולא תתורו וסימנך - למען תזכרו.

קפו
אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, וועגן ניכט דער טאג וואס מיר האבן געקראגן חשיבות התרוה פון היינטיגן מקלב זיין כמה יוסף, איכא בשוקא, טהוט זיך מעהרען יוסיפליך געונג אין דיא גסטען.

קפז
רבנו זצ"ל שאל לר"י מווארקע זצ"ל מה ראה בטשארנאבל אמר לו כי ראה השלחן של בעש"ט אמר לו רבנו זצ"ל אתם ראיתם שולחן ישן כמו מאה שנים, רבי שלנו מראה אותנו תמיד דברים ישנים כששת אלפים שנה שהוא בריאת שמים וארץ, ומי בראם.

קפח [סדר היום בקוצק]
רבנו זצ"ל דבר עם אחד מחסידי טשרנובל אודות מנהגי חסידותם. ואמר לו עיקר חסידותם מה שהם נעורים כל הלילה של ערב שבת קודש, ובעש"ק נותנים צדקה כפי כוחם, ובשבת קודש אומרים כל ספר תהלים. והשיבו בקאצק לא נוהג סדר זה, רק נעורים היו כל לילה, וצדקה היו נותנים בכל עת שיזדמן העני, ובכל עת שהיה להם מעות, ותהלים לא היה בכחם לאמר כולו בפעם אחת מה שדהע"ה האט געהאדעווועט ע' שנים. רק שהיה אומרים איזה מזמורים או איזה פסוקים בכוונה.

קפט [היכן העולם הזה שלך?]
כאשר הלך רבנו זצ"ל (או הרר"ב זצ"ל) פגע באמצע הדרך עשיר אשר היה רגיל עמו מנעוריו, וקרא אותו לישב עמו על העגלה, והעשיר היה מן החפשים, ובעת שהיו יושבים היו מדברים דברי חכמה ומוסר, ותוך הדברים היה שואל אותו רבנו זצ"ל, וויא האסטו דיין עולם הזה, ושחק העשיר ממנו, וכי אין רואה כבודו מה יש לו בבית ובשדה, שור וחמור וכל סגולת מלכים, אז השיב לו רבנו זצ"ל זה העולם הבא שלך אבל היכן יש לך עולם הזה שלך.

קצ
רבנו זצ"ל שאל לחסיד אחד על מנהגו וענינו של צדיק אחד אשר היה סמוך לו, והשיבו שאומרים עליו שמראה מופתים נפלאים, ושאלו רבנו זצ"ל אם יכול להראות מופת לעשות איזה חסיד.

קצא
'הנוי והנצח לחי עולמים'. כל הדברים היפים ונאים בעולם המה יפים רק פעם ושתיים ושלוש, ואחר כך נאבד ממנו החן והיופי, אבל דברים שהמה לחי עולמים הוא נוי נצחי.

קצב [גם דמעות הן שוחד]
אמר כי בשעת דין תורה, אם אחד בוכה גם הדמעות אלו נקראים שוחד.

קצג
החסידים שלחו פתקאות לרבנו זצ"ל ע"י הרבי מגאסטנין זצ"ל. וכל הדרך היה הרבי מתפלל על כל האנשים האלו, וכשבא לפני רבנו זצ"ל הניח כל הפתקאות על השולחן, אז אמר לו: מה הבאת לי אויסגעבעטענע קוויטלאך.

קצד
אמר לאחד שאמר לו תירוצים על איזה עניין. א תירוץ קען מען זאגן פיר א בורמיסטש, ואיך יכול למור תירוצים לפני ה' יתברך שהוא בוחן כליות ולב.

קצה
יגעתי ומצאתי תאמין, היינו אם יגעתי בתורה מצאתי אמונה, לא יגעתי בתורה ומצאתי - תאמין.

קצו
שלושה דברים צריך אדם להיות, גוט געבוירן, צו ארבייטן אליין, צו האבן סיעתא דשמיא, והכל נשמע מפר' ראה בנים אתם ובך בחר וכו'.

קצז
רבנו זצ"ל אמר: שלושה דברים כיון המגיד מדובנא אל האמת. על פסוק לא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל, משל לב' סוחרים אחד הביא תכשיטין ואבנים טובות בתיבה קטנה, והשני הביא ברזל בארגז גדול, וצוה בעל התכשיטין לסבל להביא לו הסחורה לביתו, וכן עשה ושלם להסבל שכר מועט, אמר לו הסבל, שכר מועט בעד משא כבדה כזו, והבין הסוחר שהחליף התיבות, והשיב לו אם כן הסחורה איננה שלי, כי בתיבה שלי אין כל כך טרחא ויגיעה, וזה פירוש הפסוק, אז דוא ווערסט מיד מיינסט דוא נישט מיך, ביי מיין סחרוה ווירד מען נישט מיד.

קצח

'מחני נא מספרך', לשר אחד היה קרוב אשר גנב תמיד אוצרות המלך, והשר היה תמיד ממליץ בעדו, פעם אחת עשה גניבה ורציחה גדולה, ולא היה להשר פתחון פה להמליץ עליו, אז אמר השר להמלך להורידו מגדולתו שלא יהיה להגנב שום סמיכה עליו, ואז לא יגנוב, וזה מחני נא ולא יסמכו ישראל עלי כי אמליץ בעדם.

קצט

'ההמיר גוי אלקים והמה לא אלקים' - חותן אמר לחתנו שלא היה בקי במו"מ ליסע למקום פלוני, שיש שם סוחרים גדולים ואין צריך בקיאות, רק אם ירצה לקנות ילך מקודם לחנות ויתודע המחיר, ויוכל לקנות אף וואגאן שלם בפחות, וירויח, ונסע להיריד, והציעו לו הסרסרים וואגאן שופרות, וקנה בזול מאד, ויצעק עליו חותנו, אמת שקנית בזול, אך שופר אחד די על שלשים שנה, ולא נוכל למכור, והניחם במחסונו. אחרי זמן יעצו חותנו עוה"פ ליסע ולקנות אך לא שופרות, וקנה וואגאן עצים לחצוץ שנים. מאה פעמים יותר בזול מבחנות, ושוב צעק עליו חותנו, הלא סחורה זו לא תמכור אף בכל חיי מתושלח, והניח הסחורה במחסנו.

ויקרא לסרסור אחד שימכור השופרות בכל מחיר אף בחילוף סחורה אחרת ולסרסור השני נתן העצים למכור גם כן אף בחילוף והא' לא ידע מהב', וחלפו ביניהם השופרות להעצים, ויהיה כי הביאו להסוחר את החליפין, נתבהל כי ראה שאין לו שום עצה להתפטר מן הסחורות, ובא החתן בטענה, הלא הסרסורים בקיאים במסחר, וגם כן עשו חליפין כזה, והשיבו חותנו, שוטה. המה החליפו דבר שאינו בדבר שאינו, אבל אתה קנית במזומן שהייתה יכול לקנות סחורה היותר יקרה, וקנית הבלים.

וזה פירוש הפסוק ההמיר גוי אלהים כי המה ממירים דבר שאינו בדוגמתו, אבל אתם המרתם כבודו בדבר שאינו.

ר

'כי כל שאור וכל דבש', נישט פויריש, נישט היימיש.

רא

'ויחר אף ה' במשה'. מקודם היה משה ממאן ליילך לפרעה, אך אחר כך שחרה גם במשה חרון אף של הקב"ה מה שישראל משועבדים במצרים, הלך לפדותם. וכן צריך להיות אצל כל צדיק מה שעושה בשביל כלל ישראל מחמת שבוער בו חרון אף של הקב"ה מה שישראל משועבדים תחת הסט"א ח"ו, ואז יוכל הצדיק לעשות להם טובה.

רב
כאשר בא בפעם הראשונה ר' אהרן מזאויכאסט לקאצק אמר רבנו זצ"ל בקול רם "ברוך הבא" ואמרו לו הפירוש כי הוא ר"ת אבא בן הינדא.

רג
מתנגד שאל לרבנו זצ"ל מתי עושה תיקון חצות, כי ראה שניער עד חצות ואחר כך אוכל סעודת הלילה. והשיבו, כי בעת שאומר ובנה ירושלים בברכת המזון שלאחר הסעודה אז הוא תיקון חצות שלו.

רד
צדיק אחד שלח לרבנו זצ"ל לאמור שהוא גדול כל כך שמשיג עד הרקיע השביעי, והשיבו רבנו זצ"ל, שהוא קטן כל כך שכופין אצלו כל שבעה רקיעים.

רה
אם אדם מדריך עצמו בשביל התורה יוכל ללמוד ממנו שיהיה איש יהודי באמת.

רו
יגיע כפיך כי תאכל, ולא יגיע מחשבותיך ומוחך.

רז
'אשרי העם יודעי תרועה' אבל לא על ידי חטאים יהיה נשבר לבו, אך באור פניך יהלכון שהם קדושים ומכל מקום נשבר לבם בקרבם כמעשה רס"ג עם הסיגופים.

רח
'אם תשיב משבת רגליך', בשבת עכ"פ יניח בעבוה"ב שלא יהא ברגילות כמצות אנשים מלומדה.

רט
'בכל דרכיך דעהו' - אפילו לדבר עבירה, שמכח ידיעת שמו של השם, כמו שנאמר כי בי חשק ואפלטהו כי ידע שמי, מזה ההתלהבות יפרוש עצמו מדבר עבירה.

רי
'אם תסיר שקוציך מפני לא תנוד', כי התנועות שעושה בשעת התפלה, לפי שטורדין אותו מחשבות שאינן נאות לכן הוא מתחזק כנגדם ועושה תנועות, אבל אם תסיר טנופך ממחשבותיך לא תצטרך לנוד את גופך.

ריא
אם יש גדולים בתורה המה מסייעים לעוסקים בעבודה, ושהם עוזרים זה את זה, ובאם ח"ו יחסר האחד גם השני יחסר.

ריב ['מריה דאברהם']

מצינו בגמרא כמה פעמים על קושיא חמורה "מריה דאברהם", שהיה הצד שכנגדו לחזור מדבריו מפניו, כמו שמצינו במדרש תאמר שבירה בלי מנהיג עד שנגלה אליו ה' יתברך ואמר לו אני הוא בעל הבירה, והוא קושיא ראשונה וחמורה למי שבא להכיר מציאות ה'. לכן כל קושיא חמורה אנו מכנים בשם אברהם.

ריג

השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, שנאמר וכו' אל תקרא מחללו אלא מחול לו, כי האדם המלא פשעים אי אפשר לו לשמור שבת כהלכתו, מחמת שהוא מרובה מאבות ותולדות ושבותים דרבנן אך אם תקרי מחול לו אז יהיה שומר שבת מחללו, וה' רגלי חסידיו ישמור.

ריד

אם אדם הולך בדרך הישר אין חושב ומטריד את מחו במחשבות, מו"מ רק עושה סיבה להחיות את נפשו.

רטו

כל הקורא קריאת שמע בלא תפלין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו. אמר רחב"א ולר"י כאלו הקריב עולה בלא מנחות וזבח בלא נסכים. ושאלו לרבנו זצ"ל איך החסידים קורין קריאת שמע בבוקר בלי תפילין, והרי הם כמעיד וכו'. ואמר דלכאורה אמאי קאמר הגמ' אמר רחב"א אמר, רק לא בא לאפלוגי על עולא, רק לפרש דבריו, אימתי הוא כמעיד שקר רק הוא כאלו הקריב עולה בלא מנחה כלל, אבל הא קיי"ל אם הקריב המנחה אפילו לאחר זמן יצא ויש לו תמיד תשלומין, וכן הדין בקריאת שמע אם לא הניח תפילין בכל אותו היום, אבל אם הניח תפילין אחר כך יצא.

רטז

מדוע בלעם לא גייר את עצמו כיון שראה טובת ישראל באחרית הימים? מפני שאיתא באבות תלמידיו של בלעם הרשע גאים, וגר הוא מלשון מגריר גריר, ובלעם חפץ להיות ראש ועיקר.

ריז

בראשונה כל מי שרוצה לתרום תורם, מעשה שהיו שניהן שוים, ודחף אחד את חבירו, ולכאורה נראה בדורות האחרונים יותר מסירות נפש, עד שבאו לידי סכנה? אך באמת בדורות הקודמים היה במעלות יותר שלא היה להם נפקא מינה כל כך מי יעשה העבודה,

ובלבד שתהיה נעשית, ורצון העליון יהיה נשלם לו ע"י חבירו. אבל בדורות אחר כך רצו כל אחד אשר דוקא הוא יעשה העבודה ולא אחר.

ריח
'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', דאס איזט דיא תורה וואס איך גיב אייך.

ריט
'חכם עדיף מנביא', דאס קלוגבייט איזט אנביאות.

רכ [המוות]
המיתה היא לא כלום, רק כמו שהולכין מחדר אל חדר ובוחרין בחדר היותר יפה.

רכא
פעם אחת תקע התוקע, ודימה התוקע שלא תקע תקיעה אחת כראוי ותקע שנית, ואמר לו ריבנו זצ"ל, מען מאהלט נישט איבער דיא תקיעה.

רכב
'האזינו השמים', פארנעמטס הימליש.

רכג
'והיה עקב תשמעון' - דער סוף ווירד דאך זיין אז עטץ וועט מוזען צו הערן, הערט גליכר באלד צו.

רכד
בא אתה אתה וכל ביתך אל התיבה, דוא זאלסט אריין שיינען אין ווארט, און אריין גיין אין גאנן אין ווארט מיט די רמ"ח אברים ושס"ה גידים.

רכה
להנאתך ולטובתך, להנאתך לנשמה ולטובתך להגוף מהמצוה.

רכו
'והוא יושב פתח האהל', אברהם אבינו ע"ה היה אצל עצמו כל כך שפל, כי וירא אליו ה' - ה' יתברך נראה אליו תמיד, והוא היה חושב כי הוא יושב פתח האהל והוא רחוק מזה.

רכז
'בא בימים' ער איזט מיטגעקאממען מיט דיא טעג, כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים.

רכח
'ומותר האדם מן הבהמה אין' כי זאת היתרה שאדם חשוב יותר מן הבהמה שהוא אצלו אין.

רכט
'שמע בקולי איעצך' - דער עיקר איז אין די עצה צוצהערן מיין קול.

רל
שאל לחסיד אחד מה מעשיו, ואמר שהוא אופה לחם. ואמר לו רבנו זצ"ל דוא ביסט בטוח פאר ברויט וויא לאנג דוא וועסט לעבן, וחי קרוב למאה שנים והיה לו פרנסה בריוח.

רלא
אמר: יש לי חסידים שיכולים לרמז באצבע לשמים ולומר זה אלי ואנוהו.

רלב
רבנו זצ"ל אמר על הרר"ב שהיה במדרגה מחיה מתים.

רלג
'לולא האמנתי לראות בטוב', לולא אותיות אלול, האמנתי גלויב איך לראות בטוב, יעדערער יוד זעהט ער זאלל גוט זיין.

רלד
'והיה עקב תשמעון', והיה לשון שמחה דיא שמחה וועט זיין אים תשמעון.

רלה
כל התיבות והשיחות מרבנו זצ"ל יש ללמוד תלי תלי הלכות בנגלה ובנסתר אשר קשה לירד לעומקן.

רלו
האדרת והאמונה לחי עולמים, אז מען איזט שטארק אין דער אמונה לעבט מען לאנג.

רלז
'צהר תעשה לתיבה', זאלסט אריינשיינען אין ווארט.

רלח
רב אחד שאל את רבנו זצ"ל איך פסק הגר"א נגד הרמב"ם דמערבין בכמהין ופטריות, השיבו כי הגאון ידע מה שפסק, ועיין הרב בהגהת הגר"א עירובין, כי הוסיף תיבת "וכו'" דמאי שנאמר בג' חוץ מכמהין ופטריות, הוא על הסיפא דהכל ניקח בכסף מעשר חוץ מכמהין ופטריות, ולא על בכל מערבין.

רלט [גילוי אליהו]
רבנו זצ"ל היה לו תמיה גדולה ונפלאה כ"ב שנים ולא יכול לעמוד על דעתו. רק פעם אחת בערב שבת קודש בשמ"ע דמנחה נגלה אליו אליהו הנביא ז"ל, ואמר לו על זה מאה פירושים ותירוצים טובים בנגלה ונסתר, אשר אי אפשר לשום אדם לירד לעומקו של דבר, ורבנו זצ"ל תפס תיכף הכל במוחו וברעיונותיו הקדושים, הטהורים והצלולים.

רמ
'ויהי מקץ ימים ויבא קין', למה נאמר בלשון צער ולא בלשון והיה שמחה, זהו מחמת שהביא בסוף חייו מנחתו ועל ידי זה היה לו צער.

רמא
'לאן אתה הולך', שמור רגלך כאשר תלך.

רמב
'מתן בסתר יכפה אף', באם יש לאדם לאמר "גלייך וועדטיל" ואינו מוצאו לחוץ זה מתן בסתר.

רמג
ר"י בורזינער שאל לרבנו זצ"ל אם לעקור דירתו מברזין ללאדז, והשיבו לא, אין לאדז איז בלויז דאזארעס אין קצבים, אחר פטירתו של רבנו זצ"ל שאל את ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל אם להעתיק דירתו, והסכים, וספר לו כי רבנו זצ"ל אמר לו כנ"ל, ושתק איזה רגעים ואמר כי הצדק עם רבנו זצ"ל.

רמד
ותקם את דבריך כי צדיק אתה, דוא האסט מקיים געווען אזוי וויא דוא ביזט א צדיק, האסט געקנעט מקיים זיין צושמעטערדיקערהייט, האסט דו מקיים געווען צדיקדיקערהייט.

רמה
'פתח האהל', פירש רש"י לראות אם יש עוברים ושבים ויכניסם לביתו, שאברהם אבינו עליו השלום ישב בפתח האהל כדי לראות אם יש עובר שאדם עובר עבירה ח"ו ושב ועושה תשובה תיכף ע"ד העבירה שעבר, ואחר כך להכניסם לביתו.

רמו
אם דוד המלך ע"ה היה עושה כל ספר תהילים על הסדר היו יכולים להחיות מתים במאמר כל ספר תהילים.

רמז
העתקת דירת האדם מעיר לעיר הוא עניין גדול מאד, ואם הוא נשאל בזה הוא אצלו שאלה חמורה מאוד שהוא עניין העתקת שורש נשמתו, כי מקומו של אדם למטה יש לו שורש למעלה.

רמח [פרעה]
'ויברך יעקב את פרעה', אם היה פרעה מקבל מן יעקב על כן לא היה יכול לשלוט עליו.

רמט
בעשר מכות שבאו על המצריים נתגלו העשרה מאמרות לישראל, מכל מכה מאמר אחד, בחושך נתגלה לישראל בחינת אור.

רנ
'בא אל פרעה', אצל הקב"ה אין שייך לך, כי מלא כל הארץ כבודו.

רנא
בכל המכות שהיו למצרים נפתח לישראל כנגדן בקדושה, וזה נגוף ורפוא, נגוף למצרים ובזה עצמו היה רפוא לישראל.

רנב
במכת חושך נסתלק ממצרים מאמר ויהי אור, ולעומתם זכו ישראל לאור שנברא ביום ראשון שאדם מביט בו מסוף העולם ועד סופו, וגנזו לצדיקים לע"ל, וזה ולכל בני ישראל היה אור במושבתם.

רנג
אליפז התמני שהיה אליפז בן עשו היתכן שיהיה נביא לאוה"ע שנאמר עליו בא על אשתו של שעיר החורי, והלא אי אפשר היא מעבירות שנצטוו עליהן בני נח, ואמר שבאוה"ע אין זה מזיק להם לנבואתם.

רנד
צא בגיני הפירוש שיצא מדרגין שלו בכדי שיוכל לקבל גם אותו, דלפי מה שהיה מרע"ה במדרגין גבוהין שלו לא היה ביכלתו של יתרו להגיע אליו, וכשיצא מדרגין שלו יהיה ביכלתו לדבק בו, ואחר כך כשיתעלה וישוב למדרגתו יהיה עליה גם לכל הנדבקין בו, וכן היה ועל זה כתוב ויבואו האוהלה לשון בהלו נרי.

רנה
קודם הסתלקותו אמר כל מי שינוח את ראשו בתורה, הנני ערב בעדו שיהיה ממנו בזה ובבא. ומה שהוא לייטישע מטושטשים, פירושו רגש ריקם, ילך לנוק' דתהומא רבא.

רנו
מה שקורין לרבי גוטער יוד, היינו שהוא מבורר שהוא כלו טוב.

רנז
כל המועדים נכללו בפורים.

רנח
היתכן שפר' אליעזר חביב לפני המקום יותר מתורתן של ישראל, ואמר אדרבא כי לפני בנו הקרוב אל לבו, ומבין כל רמיזותיו די ברמיזא בעלמא, אבל לפני איש זר צריכין לפרש, דוא ביזט א' היימישער פערשטה אויף דעם ווינק.

רנט
ברש"י פירוש נצבים כביכול כאלו הקב"ה אוחז בכל אחד ואחד בידו ומעבירו מן הגלות, הפירוש שמבחין את כל אחד לבדו אם הוא ראוי בפני עצמו, ולא מצד הסתפחו לכלל, ושבת הוא גאולה, איך יתכן שיהיה הכלל כלו אחד, אך אי' במדרש כתוב אחד אומר לכלם בשם יקרא, וכתוב אחד אומר לכלם בשמות יקרא, אלא שהקב"ה רוצה לקראותם כאחד הוא קורא לכלם שם אחד וכשהוא קורא לכל אחד ואחד, הוא קורא אותו מיכאל גבריאל.

רס [שמחה]
שמחה היא התפשטות קדושה.

רסא
נקל לגוף לסבול כל מיני סגופים וענויים מלסבול עול מלכות שמים.

רסב
כבוד מלכות שמחמת שמחת מלכותו, אין חסר לו כלום ואינו תופס אצלו שום דבר להעצביו, ועל כן כשראו יועצי המן וזרש אשתו אותו עצוב, חששו שלא ירע זה בעיני אחשורוש נתנו לא עצה יעשו עץ גבוה חמשים אמה שיהיה רואה אותו מבית המלך, וכאשר יביט בו ישמח ללבו, וזה ובא עם המלך שמח.

רסג
ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה'. היינו שקרבו והעמידו את עצמו לקבל המדריגות, ואמר להם משה, מדריגות אתם חפצים, עשו אתם את שלכם אותו יצה"ר העבירו מלבכם, ואז ממילא כאשר עשיתם, וירא אליכם כבוד ה'.

רסד
מפתח של חיים הוא ביד ה' ואיך יומשך מזה טומאה, אך הטומאה באה אח"כ.

רסה
עם הקנאה אדם נברא, ותאוה באה עם ההרגל וגידולו בה.

רסו
'קדושים תהיו' - איך נוכל לומר על בשר ודם שיהיה קדוש, אך מצד כי אני ה' אלקיכם.

רסז
יש קדוש במעשים ויש קדוש במוח.

רסח
עניין מלוכה לא היה נמצא בישראל, והיה צריכין ליקח זאת מעמון ומואב.

רסט
אמר להעומדים לפניו וועט עץ מיך פאלגן איז גוט. אויב נישט וועל איך מיר אנטוען א מלבוש יראה ווירד עטץ אנטלויפן אין מויזלעכער.

ער
ובקשתם גם כהונה אף שאתם מבקשים אלקות, גם כהונה, גם תחפצו להיות שרים.

רעא
בשבת של נישואין של אחד אמר עס האט בייא מיר גאר נישט קיין פנים פון סעודת נישואין.

עבר
ספר הרבי מסאכאטשוב ז"ל, שכשאר היה בנעוריו חלש ורוקק דם ל"ע, לקחהו רבנו זצ"ל בראש השנה להיות מתפלל עמו בחדרו שעל יד בית המדרש הגדול, וראה אותו מתפלל שמונה עשרה בראש השנה ברכות ותקיעות בלי שום תנועה והתפעלות אלא שהיו פניו בוערות כלפידים.

רעג
בדבר המדרש שהפסיק בעניין פנחס ואומר יפקוד ה' אלקי הרוחות, וחוזר לעניין פנחס, אמר שמשה ראה אז דער יונגער מאן געראעט חשב שזה הוא (ראה שפנחס מצליח והולך חשב שזה הוא האיש על העדה).

רעד
הכל הוא נסים שנעשו לישראל בגלות, ואין איש מבין בהם כמו שכתוב לעושה נפלאות גדולות לבדו, שאין מבין בהם אלא הקב"ה בלבדו, והם נכתבים בשמים, ועתיד להיות מהם ספר.

ערה
אדומו"ר שפעם אחת זצ"ל אמר על רבנו זצ"ל, מה אתה מדבר ממנו, א מלאך האט זיך ארום געדרייט בעולם הזה.

רעו
בעת חתונת בנו ר' משהלי זצ"ל היה זמן רב עד שיצא רבנו זצ"ל מחדרו לחופה, וכאשר בא לחופה שאל להעולם מה הפירוש של התפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה וכו' ושם איש לא השיבו, אמר הפירוש כי הזמן שיש שלום למלכות צריכים להתפלל שלא יגזרו גז"ר כי בעת מלחמה המה טורדים.

רעז
סיפר רבנו זצ"ל שבימי קטנותו הייתה גזרה במדינתו שלא לישא אשה טרם שידע שפת מלכות. על כן היה אז המנהג ללמד את הקטנים הלשון ההוא. והוא היה משגיח ע"ע שלא יזיק לו.

רעח
ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, חכם נקרא שכל דעות התורה הן אצלו מותאמין יחדו, וזה נקרא תפלת צבור שאינה חוזרת ריקם.

רעט
ספרו לרבנו זצ"ל, כי הרבי מווארקע זצ"ל הגיד בזוהר הקדוש שנת ת"ר יתפתחון תרעין דחכמתא, שכן היה, אלא באשר היה ישראל בלתי ראוין לה נמסרה החכמה לחיצונים, ומזה בא שמאז נתחדש להם הרבה חכמה בחכמת הטבע, וקלס רבנו זצ"ל ואמר להמספר לו, כל כך מרגניתא טבא הוה בידך, וזה איזה ימים שהנך פה ולא הגדת לי.

רפ
בערך עשרים שנים היה מסוגר וגם בשבתות וימים טובים לא בא אל השולחן, ולפרקים פתח את הדלת בחדר קדשו לפני הנאספים והיה לבוש בטלית קטן בלי מלבוש העליון, ומראהו כמלאך אלקים נורא מאד, ודבר איזה תבות בקול גדול ונורא וכ"פ היה תוכחה יורדים חדרי בטן, ואימה גדולה נפלה על פני הנאספים ויברחו לחוץ.

רפא [על בעל 'חידושי הרי"מ']
פעם אחת דיבר עם חסיד אחד כשהיה לבוש טלית קטן וקאפעל, ושאל אותו אם מכיר את ה"חידושי הרי"מ", ותיכף הלך לחדרו ושהה שם איזה רגעים ובא חזרה כשהוא בלבוש העליון וחגור בחגורה וספאדיק על ראשו, ואמר אין זה דרך ארץ לדבר ממנו בלי מלבושי כבוד.

רפב
ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל לקח אתו שני נכדיו לקאצק, והיה כפור וקור גדול, וישאלהו אחד, וכי חסר להם חסידות כל כך כעת, וענהו שבחוק קל על פניו, כדי הנסיעה הקשה להם. לאזען זייא אנקיקען א וואהרען יוד.

רפג
רבנו זצ"ל אמר לחתנו הסאכאטשווער רבי זצ"ל על ה"חידושי הרי"מ", ודאי כן הוא שהוא שר התורה, אתה סובר שהנך עלוי, למוד ממנו, באיזה אופן הולכים אל הג' ללמוד אותה, אנחנו רואים את השם הוי"ה ב"ה אחר לימודנו, אבל הוא אינו מתחיל ללמוד קודם שרואה את השם הוי' ב"ה נגד עיניו לכן כל לימודו בקדושה ובטהרה הלואי שלא יבושו אצלינו זרעינו.

רפד
ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל אמר כי רואה בטאמאשוב לקנות עוד אמת.

רפה
ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל הראה לרבנו זצ"ל חיבור ארוך על חו"מ יקר מאוד ועיין בו זמן רב, ואח"כ אמר לו החיבור הוא באמת דבר יקר, אבל הוא חושש כי אם יודפס, יעזוב העולם את הלימוד בש"ך, ולכן דעתו לבער את החבור מן העולם כי אין זה מן היושר שחיבור מאוחר כזה ידחה חבור הש"ך אשר למד תורה לשמה ביגיעה והתמדה. ואמר אח"כ ה"חידושי הרי"מ" לר"מ תדע כי כל הון לא ישוה בעיני נגד החבור היקר הזה, אבל מצוה לשמוע דברי חכמים, והבעיר אש בזריזות נפלאה, ונתן החיבור על האש שנשרף. אח"כ היה ר"מ בקאצק, שאל אותו רבנו זצ"ל מה עשה ה"חידושי הרי"מ" עם החבור, וספר לו הכל, ואמר לו רבנו זצ"ל יש להתפלא על אדם גדול כזה ועל מדת טוב עין אשר בקרבו. כי זה עניין גדול פעל לנפשו לבטל רצונו מפני רצוני, ולשרוף חבור כזה שנכתב שם דברי תורה יקרים ואמתיים ע"ד האמת לשמה בלי שום פניה, ותדע כי אור תורתו מתחיל כעת לזרוח ויאיר ממש כל העולם בחכמת תורתו כי חידושיו יתקבלו בכל העולם.

רפו
ר' אבא טשעכאנאווער ספר כי בעת אשר החליטו ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל והרבי מטשעכאנאווי זצ"ל על אודות הגזרה של המלבושים אשר זה הוא כמו להעביר על דת, וצריך למסור נפשו, והוא נסע אז לקאצק, ושאל רבנו זצ"ל מה נשמע אצליכם בדבר הגזירה החדשה, ומה אומר הרב שלכם, והאיך פסק ההלכה, והשיב לו כי הרב נסע

לוארשה להתיישב בעניין זה עם הח' הרי"ם, ושאלו מה החליטו ור"א נפחד מלהשיב, וצעק עליו רבנו זצ"ל למה אינך משיב, ואמר שעת שניהם נשתוו שצריכים למסור נפשם. ואז אחז רבנו זצ"ל בידו את קצה זקנו, וצעק בקול גדול, כך פסקו ההלכה, הם עיינו בסוגיא ההיא, וראו שם הדין הה איך האב אויך אמאל אריין געקוקט אין א ספר, איך האב אויך א' ידיעה אים דיא קליינע אותיות, ולא ראיתי שם דין זה של יהרג ולא יעבור. ב' גדולים יפקירו דמם של ישראל הלא נכון יותר שגדולים כאלו לאזן זייא א קוועטש געבן דעם כלל ישראל ותבוא הגאולה.

רפז

ר"א טשעכאונאוועך ספר כי בכל פעם שבא לקאצק שאלו רבנו זצ"ל מה שלום הרב שלכם, פעם אחת אמר לו אמור לו להרב שלכם, האם האברך בקאפעל שדבר עמו בפשיסחא לא היה הצדק אתו, וספר אח"כ דברי רבנו זצ"ל להרבי מטשעכאנאווי צוהו לאמור לרבנו זצ"ל, חדשות לא אוכל לקבל, והישנות חבל לי לשכוח, כאשר ספר זאת לרבנו זצ"ל שאלו כמה שני חייו של הרב שלכם ואמר לו שבעים, ואמר רבנו זצ"ל, מה שבעים שנה לאיש כזה לכל הפחות תשעים, בנסעו אח"כ לקאצק שאלו לרבנו זצ"ל על שלום הרב, ואמר כי נפטרה הרבנית, ושאלו אם ראה מה עשה אז הרב ואמר לו כי נטל מלבוש מארגז המלבושים שלה ותלה בארגזו, ואמר וירש אותה מצות עשה, והשתאה רבנו זצ"ל על זה.

רפח

ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל אמר: הרר"ב זצ"ל הנהיג את העולם באהבה, ורבנו זצ"ל הנהיגם ביראה, ואני מנהיגם בתורה.

רפט [נישואי בנו]

בעת התנאים עם בנו ר' בנימין זצ"ל בהזמן שהיה רבנו סגור ומסוגר, אמר כי חושב בעצמו לבוא לביהמ"ד, וכאשר ישבו כבר כולם אצל השולחן גם ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל ובנו המחתן והחתן, ולא פתח עדין הפתח והיה להרבנית צער גדול, ונכנסה וספרה לרבנו עגמת נפשה, אז הוציא רבנו אנחה גדולה מתוך לבו, אוי מיר זעהן נישט קיין אריכת ימים פרי אונעזר טהייערן מחותן.

רצ

בזמן הסגירה בא ה"חידושי הרי"מ" עם בנו, והמשמש ר"פ נכנס להזכיר כי הח' הרי"ם בא. ואחר איזה שעות נכנס ה"חידושי הרי"מ" עם בנו. ונשארו שם איזה זמן, אחרי צאתם קרא רבנו זצ"ל את ר"פ וצעק עליו בקול מדוע לא הודיעו מביאת הרב ר' א"מ

זצ"ל והתנצל ר"פ כי חשב שדי בזה שהזכיר ביאת ח' הרי"ם, אז ענה רבנו עה א מחותן איז גאר עפיס אנדערש. פיר איין מחותן קומט אהן צו טוען אנדערע מלבושים.

רצא

בעת החופה עמדו החתן והכלה תחת החופה עם כל הרבנים איזה שעות, והקור היה גדול מאוד, אחר זמן רב בא לחופה והשיב לכלם בסבר פנים יפות, ואחר כך אמר לחהרי"ם זצ"ל ולבנו ר"ד זצ"ל, בודאי היה לפלא בעיניכם מה שלא באתי תיכף להחופה, ומחוייב אני לומר לכם טעם הדבר היות הזמנתי את ידידי היקר ר"י ווארקער זצ"ל לבוא אל שמחתי, ובא אלי קודם החופה, ואיך יכולתי להפרד מחבר כזה ולצאת מהחדר כל זמן שהוא חי כאן.

רצב

בכל פעם שבא הרבי מסטריקאוו זצ"ל לקאצק הוכרח לומר לו חידושי תורה מאביו זצ"ל. פעם אחת לא היה לו מה להגיד. צוה שיסע במכוון לאביו ויביא מאתו חידושי תורה וכן עשה, כאשר נסע דרך וארשא היה אצל ח' הרי"ם וספר לו, וכאשר נסע בחזרה היה אצל הח' הרי"ם, ואמר לו הח' הרי"ם כי לדעתו יהנה רבנו מהחידושי תורה אשר נאמרו בהשכל ודעת, כאשר בא לקאצק והציע לפניו את החידושי תורה דחה את כל פלפולו, בחזירתו היה אצל הח' הרי"ם, וסיפר לו הכל. עמד הח' הרי"ם משתומם כשעה חדא, ואחר כך אמר בזה הלשון, מה זה תמיהא, הלא מה שאנחנו מוכרחים לייגע כל היום, הוא סוקר בסקירה אחת.

רצג

ח' הרי"ם זצ"ל אמר עליו הגם שאמרו חז"ל אסור להטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים, ואם תשאלו הלא רבנו זצ"ל הטיל אימה, אבל הוא היה כולו לשם שמים.

רצד

בעת נשואי בנו רמ"י זצ"ל קודם החופה, ורבנו זצ"ל היה לבוש עדין בגדי חול, והזכירהו ר"פ ונתן עליהם בקול אם איטשע געגער עושה חתונת בתו, צריך אני ללבוש שטריימעל, ואמרו לו כי כבר מוכן הכל, והעמידו את החופה, והמתינו יותר מב' שעות, נכנס הח' הרי"ם לחדרו, ואמר שממתינים כבר החתן והכלה והמחותנים תחת החופה. אז עמד ללכת להחופה, ואמר לח' הרי"ם, הנני מחפש אריכות ימים בעד בני משה'לי אבל איני מוצא.

רצה

ספר הרבי מאלכסנדר כי חלם לו פעם שהנהו בטאמשוב, ורבנו זצ"ל יושב על כסאו. ואחורי הכסא עומד הרר"ב זצ"ל ורץ אליו בבכיה רבה, וצעק אנה הניח רבי אותי, ורמז לו באצבעו על רבנו זצ"ל, ונתעורר משנתו ותיכף נסע לטאמשוב וכשנכנס אליו אמר לו רבנו זצ"ל אבל כעת הנך יודע מי הוא הרבי אחר פשיסחא ומאז קבלו לרבו.

רצו

כאשר באה השמועה לוארשה כי מצבו של רבנו זצ"ל מסוכן, הפליג הח' הרי"ם זצ"ל לספר שבחים גדולים ונוראים ממנו, כי אין בנמצא יהודי אמתי כמו זה ולדעתו שהוא גדול במדריגה שלו כמו הבעש"ט.

רצז

ב"ה יום ה' ערב שבת קודש פרשת יתרו פק"ח לפ"ק פה טאמשוב.

החיים והשלום וברכה וכ"ט לכבוד ידיד ישראל וידיד נפשי אהוב לבי הרב הגאון החריף בכל מושכל מו"ה יצחק מאיר נ"י ויזרח.

לא אוכל עוד להתאפק ולחריש כי מאוד יחרד לבי על אשר לא הגיעני ממנו מכתב זה כמשלש חדשים, ועגמה נפשי מאוד בשבת בדד גם בתוך רעים האהובים כי לא המה ינחמוני מהגיון לבבי, וכאשר הייתי באמנה אתו בהיותי בוארשא, כן גם עתה, כל הנשארים מפשיסחא אנשי אדומו"ר נבג"ם לבד מהצעירים אשר מבוקש עז בלבבכם להאיר להם מחשיכה המה נשארו באמונתם, והנשארים המה הבל, לבד אליו נשאתי נפשי לנחמני במכתבו ממעמדו, ביום... וארא. ערכתי אליו מכתב ותשובתו עוד לא ראיתי, על כן מבוקשי לנחמני במכתבו, גם מכאב הצדדים לא אוכל לשבת על מקום זמן מסוים, וזה לי לצער גדול והדעת נעדרת. הנה דאגתי על ידידי אם איננו מעט פרום מחמת הבדידות, כל המו"מ משונאי יצא מלבבי, האמת אגיד ולא אבוש כי יוכל להיות זמנים אשר אין בידינו לשלם על הפאסט, ואם לא זאת לא כחדתי מכתבי לימים ארוכים, כ"ד אוהב נפשו נפש ידידי הרוצה להתנחם בנחמתו בכ"ט עולמים,

מנחם מעדי מטאמשוב.

שלום לידידנו הרבני מו"ה יוסיל נ"י ותאמר שלום לידיד נפשי מו"ה אלעזר נ"י.

רצח

ח' הרי"ם זצ"ל דבר על לב ר"פ מגריצא זצ"ל, והרב זישא משערליץ זצ"ל ליסע לטאמשוב, אבל אח"ז נתראו עם הח' הר"ים זצ"ל ואמרו לו כי התבוננו היטב ונוכחו לדעת כי טאמשוב הוא עניין מהרש"א בלי גמרא ולית כל מוחא סביל דא.

רצט [נישואיו עם גיסתו של חידושי הרי"ם]

בעת שהציעו לפני רבנו זצ"ל השידוך עם גיסתו של הח' הרי"ם זצ"ל, אמר הח' הרי"ם כי הרבי מפשיסחא זצ"ל הגיד על גיסתו הבתולה, שפתוחים עבורה כל השבעה רקיעים, והבטיח שיהיה לה בעל תלמיד חכם וצדיק, והוא חושב כי בודאי היה כוונתו זצ"ל על רבנו זצ"ל, ולכן קרוב לודאי שרבנו יסכים לזה, והציעו לפניו השידוך והוטב בעיניו ושלח את ר"ה טאמשובר עם כח הרשאה לוארשה לראות אם המדברת אינה בעלת מום ויגמור הדבר, וכאשר הוסכם בשאלת פיה ואמרה הן שבעיקר הדבר היא מרוצה, אבל תנאי קודם למעשה שקודם הגמר ברצונה שאחותה תדבר עם רבנו איזה דיבורים, ר"ה טאמשובר הציע המבוקש לפני רבנו זצ"ל והסכים לזה.

ונכנסה אחותה ואמרה כי בדעת אחותה להסכים אבל היות ששמעה כי לאחר הולדת בנו הה"צ ר' דוד זצ"ל נעשה פרוש מאשתו מאז עד יום מותה לכן מבקשת ממנו שיבטיח לה שתלד ממנו בנים זש"ק עוסקים בתו"מ.

כשמוע רבנו זצ"ל עמד תפוש ברעיוניו בערך עשרה מינוטין, ופתאום נתעורר ואמר לה שהוא מבטיח לה שתלד ממנו בנים והוא בעצמו יובילם תחת חופתם ונגמר השידוך.

ביום החופה קרא רבנו זצ"ל לח' הרי"ם זצ"ל ואמר לו הנה חז"ל אמרו, האומר לאשה התקדשי לי על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו, וזה שייך רק בסתם צדיק, אבל אם חושבת האשה שהמקדש הוא רבי ואם כן אין קידושיו קידושין, והכלה בודאי מחזקת אותי לרבי, ובאמת אין הדבר כן, ומה לעשות לה, והשיב הח' הרי"ם זצ"ל כי לדעתו אין שום חשש, כי מפני מה הכלה מחזיקו כן מפני שהעולם מחזיקין אותו לרבי, והם לא יחשבו מחשבה אחרת, ותמיד יחזיקו אותו לרבי, וקבל דבריו, וצוה להכין החופה, ואחרי כן נכנס לחדרו, ושמעו שאומר כמה פסוקים תהלים בגניחות רבות וארוכות, ואחרי כן פתח חדרו, ואמר לילך להחופה.

אחר החופה כשנכנס בחדר מיוחד הוחילו זמן מרובה, ואמר הח' הרי"ם לאשתו שאי אפשר להמתין יותר, ונכנסה לחדר היחוד ונבהלה בראותה אחותה מתעלפת, ורבנו זצ"ל הולך בחדר הלוך ושוב, והיא מגודל הפחד התחילה לצעוק אז עמד רבנו זצ"ל ונגש להכלה ואמר לה למה לא תקום לישב ולאכול, ותיכף שב רוחה אליה.

ש [יעקב אבינו]

'וירא - שלא יהרוג אחרים' כונתו על ר"מ בעה"נ שקראוהו חז"ל בשם אחרים אשר רצו השונאים להרגו הרגיש יעקב אבינו ע"ה צער של צדיק זה.

חלק ב: שא - תקיד

ש [יעקב אבינו]

שא
'וישאלהו לאמור מה תבקש', המלאך לימד את יוסף שיאמר ויחזור ויאמר תמיד את מבוקשו, ודאי לא דבר קטן הוא ירידה זה מבית תלמידו של יעקב אבינו ע"ה עד בין מצרים שוטפי זימה, הזהירו שיזכור תמיד את מבוקשו הקבוע בו ועל ידי זה חזר לקדמותו.

שב
המהר"ל אומר כאשר נתעורר בלב יעקב אבינו ע"ה אהבה ושמחה עצומה ליוסף, לקח אותה האהבה לעבודת ה' יתברך, ורבנו זצ"ל אמר זאת דבר קטן למעלת קדושת האבות זכרונם לברכה.

שג
רבנו זצ"ל אמר להרבי מאלכסנדר זצ"ל, לולא שיש לו לדבר עם אנשים לא היה צריך לאכול, וחיות מתוה"ק היה די לו, ושאל אותו אם גם הוא כן.

שד
מאי שמקשין על קוש' התוס' ל"ל פסוק שאין יוצאין במצה של טבל דהוי מצווה הבאה בעבירה, הלא נצרך על כפאו ואכל מצה שלא נחשב עבירה.
ואמר רבנו זצ"ל עם דבר הרמב"ם על כופין אותו שיאמר רוצה אני, מפני שנפש ישראל רוצה לעשות מצוה, רק הגוף מעכב, ובכפיה מתרצה הגוף ונקרא לרצונו, משא"כ כשמעורבת עבירה בדבר, אין הנפש רוצה באכילה זו מצד העבירה.

שה
רבנו זצ"ל שיבח פירוש הרח"ו בשם האר"י למה הוצרך לצוות שיביאו הטף במצוות הקהל, הלא אם יבואו האנשים והנשים יוכרחו ליקח הטף?! אלא שיהיה מצוה ויקבלו שכר על זה.

שו
אמר רב חסא שבאת לחסות תחת כנפיו, אמר רבנו זצ"ל שעיקר הוא הלקיחה הראשונה שזה נותן כוח על השאר גם כן, כשאדם קם בבקר ונותן שבח לה' יתברך על החזרת הנשמה, ומקבל עליו עול מלכות שמים בכל לבו ורצונו לעשות רק רצון ה' יתברך כל היום, על ידי זה נותן קדושה גם לשאר היום.

שז

הוטב בעיני רבנו זצ"ל מאמר הרבי ממאגלניצא זצ"ל עפ"י "וישלח אברהם את ידו". כי ידיו כפותים תחת עול מלכות שמים, ומיאנה ידו ליקח המאכלת, והוצרך להגביר כח ידיו ליקח המאכלת.

שח

צריך כל אחד לייגע בפ' הגלות וגאולה דמצרים שהייתה הכנה על כל הגלויות דכלל ישראל, גם כל פרט יכול ליקח לימוד איך יעבור.

שט

'אם יום או יומיים יעמוד לא יוקם כי כספו הוא'. כשהאדון מכהו שבאותו יום מת, בלא ספק מתיאש ממנו, זה כמו המפקיר עבדו יצא לחירות, וברגע אשר מכהו שיש בו כדי להמית נעשה בן חורין, לפיכך נתחייב כמו בבן חורין, משאין כן כשלא הרגו לא הפקירו וכספו הוא.

שי

"מבית ומחוץ תצפנו", חז"ל אמרו ג' ארונות עשה בצלאל, נתן של עץ בתוך של זהב, ושל זהב בתוך עץ, והכתוב מקדים מבית ואחר כך מבחוץ, היה להקדים של זהב תוך של עץ ואחר כך הציפוי של חוץ? אך כונת הכתוב 'מבית' על של זהב שהיה ציפיותו בפנימית שלו, ובארון של זהב שנתן תוך של עץ היה הציפוי על צד חוץ שלו.

שיא [אמת]

הקב"ה נטל אמת והשליכו ארצה, 'ותשלך אמת ארצה'. ואינו מובן אף אם השליך אמת אף השלום טוען אל יברא דכולא קטטא? אך העניין מחלוקת לשם שמים זה אומר זה הדרך אמת, וזה אומר באופן אחר. אבער אז מען ווארפט אוועק דעם אמת וועט ממילא שלום.

שיב

לכאורה כיון שהיה אמת ושלום נגד צדק וחסד, מדוע לא השליך הקדוש ברוך הוא השלום לארץ, ונשאר רק אמת כנגד חסד וצדק? ואמר רבנו זצ"ל, כי רוב לא יכול להיות רק כנגד טענת השלום, אבל נגד האמת שטוען אל יברא כי כלו שקרים לא יועילו טענת הצדק והחסד.

שיג

'ויניחהו בגן עדן'. ר' נחמן אמר פתה אותו, המד"א קחו עמכם דברים. לולי הפתוי היה אדם מסרב, יען כי מזליה חזא שלא יהיה דבר של קיימא, ויענש עוד יותר שגם בג"ע לא נשמר מיצה"ר, לכן פתהו ה' יתברך כדי שעל ידי זה יכיר חסרונו וישוב לה' יתברך.

שיד

'דרך ארץ קודם לתורה', כמו הקדמה לספר לידע מהות הספר. כמו כן מתוך התנהגות דרך ארץ של אדם ניכר מהות התורה שלו.

שטו

'הבל הביא גם הוא', ביטל את עצמו לגמרי לה' יתברך.

שטז

'גדול עוני מנשוא', והוא באמת עון גדול, אך אחרי שנגזר עליו נע ונד לא היה יכול לעשות תשובה, והיה החטא עוד יותר, וביקש מה' יתברך שימחול לו הנע ונד כדי שיוכל לשוב.

שיז

'חנוך קל בדעתו לשוב ולהרשיע', כי היה אצלו קל לדבר למרשיע להשיבו מדרכו הרעה, ותוכל על ידי זה להתבטל הבחירה. לכן סלקו הקדוש ברוך הוא קודם זמנו.

שיח [אברהם אבינו]

בן מ"ח שנה הכיר אברהם אבינו ע"ה את בוראו, כל מ"ח שנה היה הולך וחוקר בעניין הכרתו יתברך, עד שכשהגיע לשנת מ"ח הכיר את בוראו ממש.

שיט

'והיה ברכה', בך חותמים. כי שלושה עמודים שהעולם עומד עליהן, תורה עבודה גמילות חסדים, כנגד שלושה אבות. גמ"ח הוא אברהם. ולעת קץ תתמעט תורה ועבודה כנגד דורות הקודמים, ותתרבה גמ"ח בעולם. וזה 'בך חותמין', כמו שכתוב 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה'.

שכ

רש"י בשם מדרש אגדה: מקצתן שלא היו מאמינים בנס מאור כשדים, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו למפרע. והרמב"ן הקשה, אם לא יאמינו באור כשדים לא יאמינו גם בזה. אך בנס של אור כשדים הכל ראו, ולא שייך אמונה. רק כאשר ניצל מלך סדום היה מקום לטעות, כי הנס לא היה בשביל מסירות נפש של אברהם, כי מלך סדום גם כן ניצל בנס, לכן מי שהיה מאמין בנס אברהם שהוא מהשי"ת נקרא מאמין. וזהו כיון שיצא מלך סדום מן החמר, האמינו בנס אברהם למפרע.

שכא

מדרש תנחומא: ניסיון אחרון כניסיון ראשון. 'לך לך מארצך וממולדתך'; 'לך לך אל ארץ המוריה'. וצריך לתלות הקטן בגדול. אך העקדה הייתה רק לשעה, ולך לך מארצך - היינו ממה שהיה רגיל ממולדתו בטבע, ומבית אביו, זה באמת קשה מכל הנסיונות.

שכב

אבקת רוכל מפליג בפורעניות ויסורין בשני ימות המשיח, אמר רבנו זצ"ל: המחבר צריך לעשות רצון המקום, אבל אין המקום צריך לעשות רצון המחבר.

שכג

ויעתר לו ולא לה, והלא שניהם נענו? אך שניהם ידעו כי יהיו שני גוים, אחד צדיק ואחד רשע. ויצחק בקש על הצדיק שיהיה בשלמות הגמור, אף כי עי"ז יהיה השני רשע גמור. ורבקה הייתה מבקשת שהרשע לא יהיה גמור, אף שעל ידי זה לא יהיה הצדיק בשלמות. ולפיכך אינו דומה תפלת צדיק על בן צדיק לתפלת צדיק על בן רשע.

שכד [יעקב]

'ויפגע במקום'. בגמרא: כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום אבותי ולא התפללתי, כד יהיב דעתיה למיחזר, קפצה ליה ארעא, מיד 'ויפגע במקום'.
מדוע לא התפלל מקודם בהר המוריה? אך כאשר יעקב הכיר גודל הקדושה שזרחה שם ע"י תפלת אבותיו, והחזיק את עצמו לקטן ואינו ראוי להתפלל. אח"כ כשעקר מן המקום נתיישב מאחר שאין איש אחר שיחזיק הקודשה מאבותיו, ויהיב דעתיה למהדר, קפצה לו הארץ.

שכה

ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל אמר על רבנו זצ"ל, כי חידושי תורתו נאמרים בעומק גדול הפלא ופלא על צד האמת לאמתו. אמר פעם על רבנו זצ"ל: זאת ידעתי מכבר שהוא עמקן נורא, אבל עמוק עמוק לא ידעתי עד עכשיו.

שכו

פעם אחת כאשר היה שם הרבי מגור זצ"ל והרבי מאלכסנדר זצ"ל. והרעים עליהם וכי כך הוא דרך הלימוד, וכך לומדים התורה הקדושה, זה דוחה וזה מסכים, והתחיל בעצמו ליישב רמב"ם חמור, והגיד י"ג חלוקים. הרבי מסאכטשוב לא היה יכול לתפוס במוחו רק עד שש או שבע, והחידושי הרי"ם זצ"ל עד עשרה חלוקים, והאחרונים גם הוא לא הבין, כי היו עמוקים וחדים עד למאוד.

שכז
מדרש תנחומא: רחל תפסה בשתיקה, עמדה זרעה בשתיקה, היינו שכל מעשיה היו בהסתר גמור שלא ירגיש שום אדם, וממילא זרעה גם כן הלכה בדרכיה בהסתר.

שכח
מדוע לא אמרה תורה נסה את יוסף כמו באברהם אבינו ע"ה? כי העבודה של יוסף הייתה בהצנע, ולעיני בני אדם מטלטל בשערו. ואברהם אבינו ע"ה כל מעשיו היו לפרסם אלוקותו, לכן נאמר בו עניין נסיון, שהוא דבר מפורסם, כמו על ההרים אשא נסי.

שכט
'חרב ביום וקרח בלילה', ההתלהבות ביום היא משום קרח בלילה.

של
'ויפגעו בו מלאכי אלוקים' - לשון תפילה. שמי שהולך בדרך התורה אפילו מלאכי אלוקים, מלאכי דין, מבקשים עליו רחמים.

שלא
'וישלח יעקב מלאכים לפניו', שילכו מאתו, כי אין צריך לעזרתם, כי השם ב"ה יוכל לעזור בלי מלאכים בלי סיבה.

שלב
רבנו זצ"ל אמר להרבי מסטריקאוו זצ"ל בשבת, הגם כי כלי שמלאכתו להיתר כגון כף וסכין מותר לטלטל בשבת, אבל משום כבוד קדושת שבת נזהר בעת שאין צריך להכלי שלא לטלטלו בידיו.

שלג
בליל ש"ק אחר הקידוש ישב על כסאו ונשתנה צורתו כמעט בהתפשטות הגשמיות ובכל כוחו הושיט את ידיו, ורחץ את ידיו, ומיד אחר המוציא אמר בזה הלשון:
יש בעולם חכמים חוקרים ופילוסופים וכולם חוקרים וחושבים בידיעת אלוקות, אך כמה יכולים הם להשיג לא יותר ממדרגתם ושכלם, אבל עם בני ישראל קדושים הם, יש להם כלי עשיה, פירוש מעשה המצות. ובזה יכולין להשיג עוד יותר ויותר ממדרגתם עד מדרגת מלאכי השרת. וזה 'נעשה ונשמע', אם יהיה לנו כלי עשיה נשמע ונשיג הכל מעלה למעלה.

שלד
רבנו זצ"ל אמר פעם אחת בבקר קודם התפילה:

היום כשנערתי משנתי הייתי סבור שאין אני אדם חי, ופתחתי את עיני וראיתי, הסתכלתי על ידי וראיתי כי אוכל לשמש בהם ונטלתי אותם, הסתכלתי על רגלי וראיתי כי יש לי רגלים להלוך כמו כן שאר איברים וברכתו בטוב ברוך מחיה המתים, שראיתי כי אני אדם חי.

שלה

איש אמונים מי ימצא, איש אמונים הנאמן באמת אין להמצאו, כי הוא באמת בהסתר גדול.

שלו

רבנו זצ"ל שאל להרבי מסטריקאוו זצ"ל אמאי אינו רשאי לאכול בשר מר"ח מנחם אב עד תשעה באב, הלא כל השנה אינו רשאי לאכול בשר כמו שפירש"י על הפסוק, ואמרת אוכלה בשר שאינו רשאי לאכול בשר רק מתוך רחבת ידים ועושר. אלא מצד בעוה"ר שהכל חולים ר"ל, התירו חכז"ל לאכול בשר, ומטעם זה היה להם להתיר לנו גם בימים האלו לאכול בשר. גם אמאי לקחו את יום ר"ח מכלל ט' ימים לחשוב מפני מיתת אהרן, ועוד אמאי אינו רשאי לאכול בשר עוד מערב ראש חודש, הלא מהדין הוא יום תענית, אך מהלולא דרשב"י נהגו גם כן היום לעשות הילולא ביום שמת אדם גדול, והתענית והלולא דוקא ביום ולא בלילה שלפניו.

שלז

הואיל ומסתכנין בה (גרסת הרי"ף) שמסתכנין ישראל בדתיהם אין קורין אותה אלא בזמנה, והקשה רבנו זצ"ל, הלא מצינו בגמרא כי מסכנה ואילך נהגו לכנוס בשלישי, ובשביל הסכנה לא תנשא ברביעי בזמן הידוע לכל, וכאן אתה אומר מפני הסכנה קורין בזמנה. והשיב לו הרבי מסטריקאוו זצ"ל, כי בכתובות כשיש סכנה אין סומכין על הנס כי מאי לי בג' או בד'. אבל מגילה שיש מצוה בקריאתה, מצוה אינה מגינה ומצלי רק בזמנה, ולכן נכונה הגירסא. ואמר לו רבנו זצ"ל שיפה השיב והצדק אתו.

שלח

פעם אחת אמר הרר"ב זצ"ל לתלמידו הגה"ק הר"ר מנחם מענדיל מטאמשוב (הוא רבנו זצ"ל) בזה הלשון: אם יצא עלי לילך לגיהנם מה אעשה, ולא השיב רבנו זצ"ל מאומה, אחר איזה רגעים שוב אמר הרר"ב זצ"ל, כן אעשה: אצוה להביא אלי את הרבי מלובלין זצ"ל והיהודי זצ"ל, כמאמר חז"ל תלמיד שגלה מגלין רבו עמו, אז אמר רבנו זצ"ל לכבודו אין נפקא מינה מזה, און מיר וועט דאס צוניץ קומען. (=ולי זה יבוא לידי שימוש).

שלט

'שקר החן והבל היופי', היינו במקום שהשקר יש לו חן וההבל יש לו יופי, שם דוקא במקום הזה באם אשה יראת ה' באם הולכין ביראת ה' כל היום היא תתהלל.

שמ

הרבי מסאכטשוב זצ"ל ספר שאין לבזות מלבוש ישן שכבר לבש בו, כי רבנו זצ"ל הלך במלבוש שהארבלין [=שרוולים] היו קרועים וכסה בהידיים, והלך בזה אף בשבת. וספר רבנו זצ"ל, כי בפשיסחא נאבד מאחד טאשנטיכעל וחפש אותו היטב מאוד וספר להרר"ב בדרך תמוה שהטשנטיכל אינה שוה רק איזה קאפיק, והבעל אבידה מחפש כל כך, ואמר הרר"ב שהצדק אתו על כי היה לו השתמשות בה, לכן צריך להיות שזה בעיניו. וזאת נראה מהנשמה, שאחר מותו שנה אחת מבקרת את הגוף, כי היה לה צורך לה בחייו כל כך מכבדת את הגוף גם אח"כ.

שמא

כאשר הרר"ב זצ"ל חפץ בעצמו ליסע על החתונה לאסטילא להצדיק את עצמו, אז תלמידו רבנו זצ"ל אמר לו שלא יניח אותו ליסע בשום אופן, ואמר בזה הלשון: אז איהר ווירט שאהן זיצען אין באהט, וועל איך מיך אנידער לייגען פאר דיא פערד און וועל אייך נישט לאזען פאהרען. (=כשאתה תשב בעגלה אני אשכב מתחת לסוסים ולא אתן לך לנסוע).

שמב

רבנו זצ"ל אמר, הרר"ב אמר מי שנוגע בכפות המנעול שלו לא ימות בלי תשובה, ואני אומר מי שלא יעשה תשובה יחשך בעולם הזה ובעולם הבא.

שמג

פעם אחת היה הרר"ב עם חברותו שלו בק"ק גריצא, והיה אז אורחים רבים וחום גדול, והיה סעודה גדולה, ויין, ולא נתנו יין לרבנו זצ"ל במוקדם מחמת שלא שמעו מהרר"ב זצ"ל לתן לו. והרר"ב אמר אז תורה, אח"ז נכנסו לגורן שבחצר לנוח עצמו, ולא נתנו לשום איש לבוא שמה זולת רבנו זצ"ל, ומקודם החביא את עצמו החסיד ר' ברוך לייבוש מפרציווע וכיסה את עצמו בגל שחת שהיה מונח שם בגורן.

ושמע כי רבנו זצ"ל אמר להרר"ב התורה שאמרתם כנראה שכוונתם כן וכן, ונעה לו בראשו שכיון כן. אמר לו כל החברים שהיו בסעודה לא הבינו אף דבור אחד ומכל התלמידים שלכם אין לכם כמוני ומדוע לא הקדמתם אותי ביין? והרר"ב אמר לו תירוצים והתנצלות והוא באחת ככועס ולא היה יכול הר' ב"ל להתאפק ולשמוע דברי בטויים

כמדקרות חרב לרבו לפי דעתו, וגילה עצמו מהקש ויקם כרוצה לסוטרו על העזתו, והרר"ב אמר לו שתוק כי אינך מבין דבורי הרמ"מ ואותי, כי לא ביין ישגה ואף לחם איננו חפץ. ואחר שעמד הרב"ל על דעתו לחרף את רבנו זצ"ל בלי הרף, אז אמר לו הרר"ב לך ושתה יי"ש, ומאז אהב את היי"ש, ואחר זמן נסע לקאצק, וקרבו מאוד והתנצל לפניו על ימי הזקנה שבשניהם.

דשמ

פעם אחת לקח רבנו זצ"ל ברכת הפרידה מהר"ב זצ"ל ליסע לביתו, והלכו כל החבריא הקדישא ללוותו, והביט הרה"ק רא"מ זצ"ל דרך החלון ותמה על כל הכבוד הגדול אשר עושים לו וספר זאת לפני אביו, והשיבו אביו הקדוש אנשים כאלה שהם מנוטרי הברית הם בבחינת מלכות, ולמלכות מגיע כבוד גדול כזה.

שמה

באותו שבת שנחלה רבנו זצ"ל אמר הרה"ק רש"ל מלענטשנא זצ"ל על יהודי זה צריכין להתפלל כי הוא שומר הברית.

שמו [רבי שמחה בונים מפשיסכא]

פעם אחת אמר הרר"ב זצ"ל לרבנו זצ"ל למה לי חסידים רבים, כאלה די לי חסידים אחדים. ואמר לו רבנו זצ"ל מפני מה לא עשו כן רבנים הקודמים, ואחר זמן רב היה רבנו זצ"ל אומר כן לר"ה שאמאשאוועך שאין לו צורך בחסידים רבים, ודי לו באחדים, והזכיר אותו ר"ה כי הרר"ב זצ"ל חפץ כזאת ורבנו זצ"ל השיב לו ונצח לו בזה.

שמז

הרבי מסאכטשוב זצ"ל ספר כי חותנו רבנו זצ"ל אמר: פעם אחת אני חשבתי כי יהיה לי שלוש מאות חסידים כבעש"ט ואם לאו על כל פנים כמשהלי זה מליטאמארסק שישב אז לפניו.

שמח

בשנת תקפ"ז י"א אלול נסע רבנו זצ"ל עם בנו ר"ד זצ"ל לאפאצנע על חתונתו וקבל רשות מרבו רר"ב זצ"ל, ושאלו אם ליסע על חתונת בנו אחר שהרבי חולה, וצוה לו ליסע ובי"ב אלול נפטר הרר"ב, וביום י"ג בבקר בא רבנו זצ"ל לפשיסחא אחר הלוית רר"ב, וביקש שיתנו לו המפתח מהחדר שנפטר הרר"ב ונתנו לו, וסגר עצמו באותו החדר, וכשיצא משם אמר, מכולכם לא היה בלווית הרבי רק אני.

טשמ
פעם אחת נסע רבנו זצ"ל עם רבו הרר"ב זצ"ל לטייל לשאוף אויר צח, ראה רבנו זצ"ל כת אכרים ומגלות בידם לקצור חיטים, קרא אחד מהם אליו והראה כי מתחת למדו הוא לבוש תכריכים והוא מעולם הדמיון ופטרהו למקומו, ופעם אחת נסע רבנו זצ"ל עם ר"ה טאמאשאוועך כשבאו לגשר ראו כמה ערלים עומדים וזורקים אבנים, אמר רבנו זצ"ל תלך לאחד ותראהו מתחת מלבושיו בתכריכים שהם מעולם הדמיון, אמר ר"ה אולי גם אנחנו בעולם הדמיון, אמר רבנו זצ"ל כשנכנס הרהור תשובה פעם אחת בטח אינו מהם.

שנ
הרבי מאלכסנדר זצ"ל אמר כי על הרר"ב זצ"ל יש ג' פירושים, פירוש אחד רבנו זצ"ל, ב' הרה"ק מגור זצ"ל און וויטער.

שנא
הרבי מסאכטשוב זצ"ל, אמר על רבנו זצ"ל, אבל זה ודאי שהמשיח לא יטע יהדות בלב כל אחד ואחד מישראל יותר מכפי שנטע רבנו זצ"ל.

שנב
רבנו זצ"ל אמר כי הנשמה אף שהיא בהרי חושך מוכרחת לבוא אליו לקאצק לתיקון.

שנג
ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל אמר על אחד בזה הלשון: כפי הנראה היה זלמן א מענש כי נשמתו כבר עתה בקאצק לתיקון.

שנד
הרבי מלובלין זצ"ל אהב את הפתקא שכתב רבנו זצ"ל, פעם אחת בקש הרב רש"ל מלענטשנא זצ"ל את רבנו זצ"ל לכתוב לו פתקא, ולא רצה, והטעם כי הרש"ל זצ"ל רצה אויסצונארן פון איהם א מדה, ורבנו זצ"ל הרגיש האט ער זיך נישט געלאסט.

שנה
רבנו זצ"ל אמר דוא גאנצע וועלט איז נישט ווערט מען זאל אויף איהר אפילו איין קרעכץ געבן.

שנו
כינוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו. אם האדם מקבץ את עצמו מכל פינותיו אל העליון יתברך וזועק אלו מכל פינותיו אזי ניצל מעניין עשו.

שנז
אברהם גייר גיורין יעקב גייר גיורין ביצחק לא שמענו, ר"י ותני לה משום רב הושעיא כאן כתיב וישב יעקב בארץ מגורי אביו, מגיורי אביו. העניין שאברהם גייר גיורין ואת הנפש אשר עשו בחרן. אברהם גיירם בעשיה שלמדם דרך ה' לעשות פעולות המצות, וזה אשר עשו, שהשריש בנפשם העשיה, ויעקב אמר הסירו את אלהי הנכר פעם בפנימיות הנפש להסיר ולמחות הרע מלבם בעומק, ביצחק לא שמענו איך היה עסקו בזה תלמוד לומר בארץ מגורי אביו משמע שהיה פעולתו על דרך יעקב אע"ה.

שנח
אברהם אבינו ע"ה עשה מן נכרים יהודים ע"י שהסיר ומחה במקרב נפשם עומק הרע, ויעקב אמר הסירו אלהי הנכר משך מהם גם תאוות גשמיות המותרים רק שהם נכרים מן הקדושה, ומזה שנאמר מגיורי אביו נשמע שיצחק עשה כדרך יעקב אע"ה.

שנט
מה בצע כי נהרוג את אחינו, מתחילה הסכימו כולם על מיתתו ולבסוף אמר מה בצע, אך השבטים דנו את יוסף כי חייב מיתה ולא יראו אפילו מיעקב, ולכן גם יהודה היה כמוהם בעצה אחת, אך כאשר שמע שאמרו לאמור לאביהם חיה רעה אכלתהו, הבין שאין עוד אצלם הלכה מבוררת שחייב מיתה, ולכן חזר מהראשונות.

שס [יעקב ויוסף]
במדרש ויעברו אנשים מדינים עברו אותן המדיינים וכו', כתיב למה ה' תתעינו בדרכיך כשרצית נתת בלבם לאהוב וכשרצית נתת בלבם לשנוא וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף, אמר הקב"ה אתם מכרתם בעשרים כסף שהן ה' סלעים לפיכך יהיה כל אחד ואחד מפריש ה' סלעים לערך בנו, היינו שהשבטים טענו כי ממך הכל למה אנו חייבים, וגם עברו אותן הדיינים, וחזרו לאהבתם אותו כיון שהמכירה הייתה רצון הקב"ה, והשיב הקב"ה לטובתכם הדבר כי זה יהיה שכרכם, כי יהיה לכם מצות חמשת שקלים בפדיון פטר רחם.

שסא
ואיך אעשה הרעה הגדולה וחטאתי לאלוקים, וצ"ל וחטאנו כי גם בני נח מצווים על העריות, אמנם לא רצה לכללה עמו שלא יתייחד עמה אפילו בדבור.

שסב
ע"י שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתיני נתווסף לו שתי שנים, אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, והוא להפך, אכן העניין כי אם מענישין לאדם תכף על איזה פעולה

לא טובה שעשה הוא מדרגה גדולה דבזה מראין לו החיסרון שיתקנו, ורק יוסף עלה למדרגה זו, וזה אשר שם ה' מבטחו כי שם אותו לבעל בטחון שנענש תיכף ושיבין עד כמה שיבטח בו.

שסג

ויגש אליו יהודה. הפירוש שניגש אל עצמו.

שסד

שמני אלוקים לאדון לכל מצרים, פירוש יוסף אמר אני עשיתי השי"ת לאדון לכל מצרים.

שסה

על ידי שאמר והזכרתני נתווסף לו שתי שנים, והלא כולם יודעים שהשם הוא המושיע, וכל זה צריך לעשות איזה סיבה, כי אפשר שעל ידי זאת הסיבה יהיה נעזר, אך איתא ברמב"ן, שיוסף היה צריך להתבונן בענייני הסבות שנסתבבו לשר המשקים שהיה הכל לסיבת טובתו, ולא היה צריך יוסף לדבר עמו דבר, כי יהיה מוכרח לעשות לו טובה, ולכן דבר שפתים אך למחסור שלא היה רק דבר שפתים למחסור.

שסו

'ואל שדי יתן לכם רחמים מי שאמר לשמים וארץ די, לפי שכשברא הקב"ה השמים וארץ היה נמתחים והולכין עד שאמר להם הקב"ה די'. עניין הדי לשמים וארץ, והדי לצרות. כי הקב"ה ברא העולם והסתיר קדושתו כדי שיהיה בחירה, ולכן נברא בסדר זה, עד שהיה די להכיר את הבורא למי שירצה, והצרות גם כן לעורר את האדם שיכיר ממי באה הצרה כדי שיבקש רחמים, ולכן אמר יעקב אבינו ע"ה כבר יש לי די להכיר הכל.

שסז

בשבת כ"ב בתוספות. נראה לר"י, דבית שמאי ובית הלל לא קיימא אלא א'נר איש וביתו' דאיכא היכרא כשמוסיף והולך, אבל אם נר לכל אחד ואחד, אפילו יוסיף ליכא היכרא, שיסברו שכך יש בני אדם בבית, והפר"ח הקשה, דאפילו קיימו א'נר איש וביתו', גם כן יסברו שכך יש בני אדם בבית והוא מן המהדרין.

אלא העניין כך: דמצד הסברא כל אחד רוצה להיות מן המהדרין מן המהדרין, ומפני זה כתבו התו', דאי קאי על מהדרין לא נדע אם עושה כבית שמאי או כבית הלל. למשל ביום א' כבית שמאי ידליק ח', יסבור הרואה שעושה כבית הלל ויש ח' בני אדם, ואם יהיה ב' בני אדם וידליק ט"ז יוכל להיות כבית שמאי וגם כבית הלל משום שיש ט"ז בני אדם בבית. וכן אם יהיה ב' בני אדם ולבית הלל ידליק ביום א' ב' וביום ב' ד' וביום ג' ששה. אז הרואה ביום ג' ששה יסבור שעושה כבית שמאי ואין כאן רק אדם אחד, ורק

פוחת והולך, אבל אם הפלוגתא אנר איש וביתו אזי אם ידליק ביום ראשון א' וביום שני ב' וביום ג' - ג', נדע שעושה כבית הלל.

שסח [חנוכה]

'לשנה אחרת קבעום', מה זה היה הנס גדול בחנוכה, בכל יום אנו אומרים על נסיך, וגם לא קבעו על הנס של ל"א מלכים, ועל הנס של סנחרב. אך עיקר כוונת היוונים שהיו אומרים להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל, וסברו ישראל כי אין הקב"ה ח"ו חפץ במעשיהם והמציא להם הקב"ה פך שמן טהור שיהיו יכולים לקיים מצוות המנורה אעפ"י שהיו פטורים, ובזה הנס הראה להם הקב"ה שחפץ במעשיהם, וזה טעם על קריאת שם חנוכה כמו חנוך לנער אעפ"י שהוא פטור אך יחנכו כדי שיעשה בעת שיהיה בר חיובא, וגם כאן מזה ידעו כי אם יהיה בר חיובא לקיים המצוות בידעם כי השם חפץ במעשיהם.

שסט

'וקבעו להודות ולהלל לשמך הגדול', מען האט זייא דורך געגומען מיט דעס כח פון נס, זיי זאלען זיך אומקוקען אויף אנדערע נסים ווטס מען טהוט מיט זיי תמיד.

שע

'שא נא לפשע עבדי אלקי אביך' מה שלא נזכר בתורה עבד ה' עד כאן, כי בעת שבקש יעקב לגלות הקץ אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד ואז קבלו השבטים עליהם עול מלכות שמים, לכן התחיל הכתוב לקרותם עבדי ה'.

שעא

'ויאמר האספו ואגידה לכם', במדרש מדוע לא אמר המקרא ויקרא עשו אל בניו כי הוא היה בכור. אלא אל שאול תודך, חי חי יודוך והפירוש שהיה כדאי לכתוב בתורה צוואת עשו אל בניו כדי שישראל ירחקו מן הדרך הזה, על זה אמר הכתוב לא שאול תודך, כי אם יתרחק מרע לבד, וסבור שהוא טוב, לא יעלה לקדושה, אבל חי חי הוא יודוך כמוני אב לבנים יודיע.

שעב

'ותתצב אחותו מרחוק לדעת מה יעשה לו', דעה קנית, אם חושב אדם שקנה דעה אז מה, מדת ענוה חסרת. אחותי רומז לחכמה אמור לחכמה אחותי את. ואם אדם מביט לדעת שהוא רחוק מהחכמה ישיג בזה גדר לענוה. וזה הפירוש שנים שיושבים ואין ביניהם היינו שמדת אין ביניהם בלי התנשאות אחד על השני, דברי תורה, אבל הרי זה, כשמרגיש בחיי עצמו, מושב לצים.

שעג [יציאת מצרים]
'ושמעו לקולך', אם תאמר להם בלשון פקוד יפקוד ישמעו לקולך. והלא אחר יכול גם כן לבוא בזה הלשון אך לשון פקוד הוא כמו ויפקוד שמשון את אשתו בדגי עזים, שלוחים של געגועים, וזה יכול לעשות רק הגואל האמתי הוא יפעול בלב ישראל געגועים לאביהם שבשמים ולא אחר.

שעד
'תנו לכם מופת', הלשון 'לכם' היינו פרעה יאמר להם מדוע בחר ה' רק בכם יותר משאר הנבראים, ולכן תנו "לכם" מופת.

שעה
'כי ממנו נקח לעבוד את ה'', ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד בואנו שמה, פירוש כי ממנו מכל הנסים האלו נקח שתכלית הטוב לעבוד את ה', אבל האיך לעבוד את ה' לא נדע עד בואנו שמה.

שעו
'ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם', פירש"י משכו מי שיש לו ימשוך משלו, וקחו מי שאין לו יקח מן השוק, ענינו להלוך אחר עצת זקנים שבדור, וזהו מי שיש לו היינו שהוא בן תורה יקח עצות משלו, ואם אין לו שלאו בר הכי הוא יקח משל אחרים, שיראה איך ומה יעשו אחרים בני תורה, אעפ"י שהוא אינו מבין זה מכל מקום מבטל דעתו נגדם.

שעז
'והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', תגיד לבנך שנס הוא שותף עמך ביציאת מצרים כי יציאת מצרים שאחר כך קבלנו התורה פירש"י בעבר זה שאקיים מצוותיו, ובזה אנו שוין לדור היוצא.

שעח
'פן יינחם העם בראותם מלחמה', פירוש מלחמת היצר כי קודם קבלת התורה היו עדיין חלושין באמונה, וחשש ושבו מצרימה, לכן הסיבם דרך המדבר, וילמדו עם משה וישתרש בהם המאונה בשלמות.

שעט
'כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייניך', שמכל הארץ יוכל האדם לקנות אותך שבכל דבר ניכר כבודך וזה כבוד חכמים ינחלו שבכל דבר מוצאים החכמים כבודו יתברך.

שפ

'ופרעה הקריב'. במדרש שיר השירים תנא דבי ר"י בסוף המשל כשהיו המצריים משעבדין אותם התילו צועקין ותולין עיניהם להקב"ה והיה הקב"ה מתאוה לשמוע קולם, ולא היו רוצים, חיזק הקב"ה לבו של פרעה ורדף אחריהם, וצעקו לפניו באותה צעקה כבמצרים. על אותה שעה נאמר השמיעיני את קולך שכבר שמעתי, פירוש שרצה השם יתברך כי אחר הצרה יהיו נכנעים כמו בעת הצרה ממש, ואם כן מה יצא מזה שהביאם עוד הפעם בצרה ויצעקו. יען במצרים לא פנו אל השם יתברך המסובב הסבות, רק מתוך צרת השעבוד, אולם רצון השם יתברך שהאדם יכנע מפניו תמיד וביותר כשיהיו בהרווחה, הביא אותם הקב"ה לים שיראו שהקב"ה המסבב הסבות כדי שיכנע ממנו אף בעת שיצא מהמצר, כי הקב"ה צווה להגיד לפרעה דרך שלושת ימים כדי שירדוף אחריהם, והכירו אז כי הוא המסבב כל הסבות ועל זה אמר השמיעיני את קולך גם בהרווחה.

שפא

רבנו זצ"ל אמר לאברכים, לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן מיינט מען צו קעסט יונגעלייט.

שפב

פעם אחת אמר רבנו זצ"ל להאברכים בזה הלשון: איך וויל אז איהר זאלט נישט זינדיגען, נישט ווייל מען טאר נישט, נור ווייל איהר זאלט קיין זייט האבען דערצו.

שפג

בשעת פרידת שלום אחר החתונה אמר לאברך אחד, פאהר געזונדרהייט נור געדעמק והמתרגם ית אתתיה טועה.

שפד

'לא יחרץ כלב לשונו', ניש זיין צו פיל קלוג, אזוי וויא דאס הערץ אזוי דיא צונג.

שפה

'וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק', מען קען זעהען, און זיך שאקלען, און דאך שטיין פון דער וויטען.

שפו

ר' משה ירוחם זצ"ל בנו של רבנו זצ"ל למד אצל הרב מבראק זצ"ל. פעם אחת בתוך ימי הסגירה, נכנס הרב במראק עם ר' משה ירוחם לקדש פנימה, כדי שרבנו זצ"ל ישמע את השיעור שלמד אתו, בגיטין ט. היוצא למלחמת בית דין גט כריתות כותב לאשתו,

ובאותו זמן היה חסיד אחד בבית המדרש שישב בקאצק זמן רב ולא היה יכול ליכנס להיפרד, ויען ששמע שיחה בפנים פתח בחרדה את הדלת והכניס את ראשו. אמר רבנו זצ"ל הא וואס האסטו געוואלט, ההוא ענה, להפרד, ענה רבנו זצ"ל: האסט געהערט וואס מען האט געדעדט דא. היוצא למלחמת בית דין גט כריתות כותב לאשתו האסט א בית המדרש גיי אריין, זעצט דיך לערנען.

שפז

בלונטשיץ היה יהודי אחד שעזר ליהודים בענייני הצבא, איש פשוט, בבואו בפעם הראשונה לקאצק שאל אותו רבנו זצ"ל, וואס איז דיין טוען, וענה איך העלף יודען, ענה רבנו זצ"ל בצעקה, נייא, מיר האבן שאהן א העלפער, ער העלפט יודען זעהסטו, ולא רצה לקבלו יותר.

שפח

אמר החילוק בין יהודי לגוי, ויקץ יעקב משנתו ויאמר, אבער דאוועט אבער לערנט, ויקץ פרעה וישן ויחלום שנית און נאך דעם ויקץ פרעה והנה חלום.

שפט

במדרש אז ישיר משה המלאכים בקשו לומר שירה, אמר להם הקב"ה אז ישיר משה ובני ישראל תחילה ואחר כך אתם. כי המלאכים מוכנים בכל עת ורגע מה שאין כן ישראל שהוא רק בעת שנתעורר החשק, ואולי אם יאחר הזמן יהיה נפסק.

שצ

'וביום השביעי שבת לא יהיה בו', לכן נקרא שבת כי כל הדברים שבים לשרשם.

שצא [יתרו]

'מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק'. העניין כי כל המימות שבעולם נתבקעו, ושמעו עמים ירגזון ועל כל זה בא עמלק, ולכן עמד יתרו משתומם, והתיל לחקור בשכלו שאף שהאמת שהמופתים משרישים האמונה על כך זה אינו מתמיד בהתפעלות מזה רק לפי שעה, ועל כן חקר שבלא התחברות על ידי צדיקים לתורת ה', ישכח מהמופתים וכמש"כ אבותנו במצרים לא השכילו נפלאותיך, שלא ראו להשכלת אמונה על ידי נפלאות כי זאת היא רק לפי שעה מה שאין כן ויאמינו בדבריו. דהיינו דברי תורה ישירו תהילתו של ידי זה תתמיד האמונה. ועל כן בא יתרו להתחבר עם משה רבניו עליו השלום. ור' נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחריך שחבריך יקיימוה בידך, של ידי התחברותך עמם תתקרב לתורה ולעבודת הבורא יתברך.

שצב

'כבוד חכמים ינחלו' זה יתרו כשבא אל משה יצאו כולם לקראתו, וכי צדיקים מבקשים כבוד, הלא בורחים מן הכבוד, אלא שהפירוש שחכמים מנחילים לאחרים כבוד כדי לנסותם, ובזה היה משה מנסה ליתרו.

שצג

'וישמע יתרו'. יש שמע והפסיד ויש שמע ונשכר, נראה שבשמיעה אחת שמע נסים של קריעת ים סוף, והיה לו פחד מהשם יתברך ובא והתקרב, והעמים שהיה להם גם כן פחד, ברחו מהשם יתברך שרצו לפטור את הפחד.

שצד

'אני חותנך יתרו בא אליך', ר"א אמר הקב"ה אמר לו צא. ומאין זכה יתרו שהקב"ה בעצמו יעשה שליחו? העניין דכתיב את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל, ולמה כתוב בתחילה למשה ואח"כ לישראל, אלא שעל ידו נתקרבו הנפשות מישראל אליו יתברך, כי בתחילה נשפע השפעת קדושתו יתברך למשה, ובאמצעותו זכו אח"כ ישראל על ידו, וזה הייתה שמיעת יתרו שבאמת יתרו היה לבו נשבר בקרבו וחשב איך אני יכול לקרב את עצמי להשם יתברך, אני שעבד כל עבודה זרה שבעולם, אכן אחר ששמע את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל, שישראל נתקרבו ע"י משה, נתחזקה דעתו ואמר: אף שלהשם יתברך לא אוכל להתקרב, אבל למשה על כל פנים אפשר להתקרב, ואולי על ידו אזכה לדבק בו יתברך, וה' יראה ללבב, אמר הקב"ה למשה: צא אחר הוא שקרבתי.

שצה

'אנשי חיל יראי אלוקים אנשי אמת', כיון שבחר משה מכל ישראל למי שהיו לו המידות טובות, למה חלקם לשרי אלפים מאות חמישים ועשרות, ונראה שלכן נבחרו אנשי אמת, כי המושרש במידת אמת אינו מקפיד.

שצו

'ביום הזה באו מדבר סיני'. פירש"י בר"ח, וגם שיהיה דברי תורה חדשים בעיניך כאילו היום ניתנו. ונראה הכוונה על עניין הכנה שצריך לעסק התורה, כמו אז שמר"ח ועד מתן תורה התגברו בזריזות הכנה לקבלת התורה, לצד חשקם שהייתה אז דבר חדש, כמו כן בכל יום צריך האיש להכין את עצמו בהכנה כזו לדברי תורה.

שצז
רבנו זצ"ל אמר על עצמו, שנשמתו הקדושה הוא עדיין מהנשמות של קודם חורבן הבית, איך בין ניש קיין היינטיגער. וביאתו כעת להאי עלמא היא כדי לברר מה היא קדושה, ומה היא חיצוניות.

שצח
אמר על עצמו כי הוא אינו צריך לשום ממוצע של המלאכים להעלות תפלתו, כי התפילות שלו הולכים למעלה ביושר, זייא וייסן נישט וואס זיי פארמאגען.

שצט
החהרי"מ זצ"ל אמר להרבי מאלכסנדר זצ"ל: כמו שהיו קולות וברקים בקבלת התורה על הר סיני, כן יש כעת קבלת התורה בקולות וברקים בטאמאשוב.

ת [מתן תורה]
'בחודש השלישי', במדרש תנחומא ולמה לא נתנה תורה כשיצאו ממצרים, משל לבן מלכים שעמד מחליו, אמר אביו נמתין שלושה חודשים עד שתשוב נפשו מן החולי, ואחר כך אוליכנו לבית הרב ללמוד תורה, אף כך כשיצאו ישראל ממצרים היו בהן בעלי מומין מן השעבוד, אמר הקב"ה אמתין עד שיתרפאו, ואח"כ אתן להם את התורה. ואינו מובן הלא עסק בתורה מביא רפואה לגוף. והיא נכון ליתן להם תיכף התורה כדי שיתרפאו, אך העניין חוליים היה שלא הכירו שהם בעלי מומין על ידי השעבוד במצרים במקום הטומאה, ועל כן המתין שהם יתברך ג' חודשים שתתישב דעתם שיכירו במומן, כי על ידי הכרת חסרונם יוכלו להתרפאות אחר כך בקדושת התורה, על דרך מה שכתב החרשים שמעו והעוורים הביטו לראות.

תא
מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה, פירש"י, ומהיכן מוכרח שעשו תשובה בעת ביאתן למדבר, אך כתוב אח"כ ויתן שם ישראל, ופירש"י כאיש אחד בלב אחד, שכל אחד הסתכל על חסרונות שלו, ונדמה לו שהאחר גדול ממנו, על ידי זה בא להיות להם לב אחד.

תב
אם נסיעתן מרפידים היה בתשובה למה הוצרכו עוד הפעם לעשות תשובה שהנסיעה ביום אחד, ונראה שישראל עשו ב' מיני תשובות, נסיעתן מרפידים, נסעו ממדת רפיון ידיים, והשניה שיוכלו לבוא לקבלת התורה, וגם מלמדנו, שכל ימיו צריך האדם להיות בתשובה.

תג

אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, פירש"י לא פחות ולא יותר, היינו שלא יטעים להם מפי עצמו דברים שלא אמרם השם יתברך, כי אז אל היה ביכולת שום צדיק בעולם להטעים הדברים לבני ישראל כמשה. וממילא לא יקבלו שום מרות ממנהיג חדש אחר משה רבנו עליו השלום, מה שאין כן הדברים בעצמם יכול כל אחד בדורו לאומרם לבני ישראל.

תד

'ומשה עלה אל האלוקים'. במדרש עלית למדים שבית שבי, יכול מפני ששבה אותה נוטלה חנם תלמוד לומר לקחת מנות בלקיחה נתנה לו, יכול יהא חייב ליתן דמים, תלמוד לומר מתנות, במתנה נתנה לו, והפירוש יכול מפני ששבה אותה נטלה בחינם שאף אם לא ייגע בה יזכה בה, תלמוד לומר לקחת שהיא מצד המקבל שבכל כוחו כפי שיוכל שאת יקחנה. יכול יהא חייב ליתן דמים, שלא יזכה בה יותר רק כפי ערך לקיחתו והכנתה אליו, תלמוד לומר מתנות שהוא מצד הנותן, כי איזה יש למעשה בו"ד לפניו יתברך שיתן לו תמורת מעשיו, אם לא בתורת מתנה.

תה

יכול יהא חייב ליתן דמים, למי יתן דמים? אלא הפירוש כמי שקונה איזה דבר שנקנית לו לגמרי במשיכה רק שמחוייב ליתן דמים, כן הכא התורה ניקנית לו לגמר, עד שמחוייב ללמוד תלמוד לומר מתנות. אדרבא כל מה שמייגע בה יותר רואה שהתורה לו מתנה, כי לקח טוב נתתי בתחילה לקיחה ואח"כ מתנה. שכל מאי שמייגע יותר בהתורה רואה שאין לו בה שום קנין כמו במתנה.

תו

'ויגד משה את דברי העם אל ה' ', ולא פירש מה היו הדברים. ונראה שמשה בעצמו אמר כעת את דברי העם שאמרו ביום ב' לחודש. היינו כל אשר דבר ה' נעשה, שבעלייתו ביום ג' אמר להשם יתברך את דברים בשם ישראל. וכעת אמר כנ"ל בשם עצמו, ויגד משה בשבילו את דברי העם שמקודם אל ה'.

תז

'השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו', היינו אף כי יכול איש להיות בשעה אחת גדול מאוד, עם כל זאת לא טוב ליילך שלא בהדרגה, וזה השמרו לכם עלות בהר כשאינו רק נוגע בקצהו.

תח

'רד העד בעם פן יהרסו', והלא כבר הזהירם לא תגע בו יד כי סקול יסקל, יען כי אמר שיש סכנה בדבר. ואולי ימצאון אנשים שיסתכנו ויעלו וימסרו נפשם על קודשת ה', לזה הזהירם שנית אל יהרסו לעלות בלשון איסור, ומאיסור ודאי יתרחקו.

תט

'אל תיראו', ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, אמר להם לא זאת היא היראה פן נמות, כי אין זה יראת ה'. רק שתהיה יראתו דווקא לבלתי תחטאו.

תי

'אשר תשים לפניהם ולא לפני גוים', לא תעלה בדעתך לומר וכו', רצונו של הקב"ה בזה שיבינו את התורה כל כך עם טעם ושורש כל דבר במקורו העליון, עד שיגיעו על ידי זה אל ההבנה. שאין התורה ראויה באמת רק לפניהם בלבד, והם עמה אחד, וזה לפניהם ולא לפני גוים, וזה אי אפשר בלעדי שתודיעם טעם כל דבר בלי חוקה.

תיא

'אם כסף תלוה את עמי', את עמי, את העני עמך, אין מלוין לאדם לא כסף וזהב אלא תורה ומעשים טובים, וזה פירוש אם כספו של אדם מלוה את עמי, תדע כי, את העני, שרק מה שתתן לעני זאת תקח עמך.

תיב

שלוש רגלים, העניין מה שנקראים ימים טובים בשם רגלים, ללמד שכמו שהרגל הוא יסוד האדם כן הימים טובים יסוד על להבא.

תיג

במדרש תנחומא: משפטים בל ידעום, כל העוז והשבח והגדולה של ממ"ה הוא משפט אהב, הפירוש כי משפט אהב כי רצונו של הקב"ה הוא שמה שנותן להאדם מהטוב, לא יהי רק מה שמגיע לו על פי הדין, והמשפט כפי שיעור פעולתו ועבודתו בעולם, ולא כאשר נותן מצד הרחמים, כי זה יוכל לקבל אף מי שאינו כדאי, וזה פירוש צמאה נפשי לאלוקים, מתי אבוא וארא פני אלוקים, כל צמאוני הוא לאלוקים לבחינת הדין, מתי אבוא שאהיה ראוי ומוכן להיות לי מצב והעמדה פני אלוקים.

תיד

'כי תראה חמור שונאך', עזוב תעזוב עמו, עין במדרש תנחומא. המדרש מבאר לנו שמעניין שנאה לחברו יוכלו להתמשך כמה מיני קלקולים לעבור על רצונו יתברך, וכמו שמביא המדרש, כאשר מקודם היה שונא לחברו, לא ראה את הרעה הנצמחת על ידי

השנאה, מפני שאדם קרוב אצל עצמו, ואינו רואה נגעי עצמו, ושבבלי זה לא היה יכול לסייעו עד שהרחיק השנאה מלבו, כמו שת"א משבק תשבק מאי דבלבך, ואז ראה איך שהשנאה דבר מאוס, שעל ידי זה התחרט על השנאה ונעשו אוהבים.

תטו

'ויקחו לי תרומה', הה"ד כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, את המקח שנתתי לכם, העניין שלשון 'אל תעזובו' הוא רק בדבר שיש בו אחיזת יד אדם, מה שאין כן בתורה, שהוא השכל המושג במחשבת האדם, ואינו נאחז ביד הו"ל תורתי תלמד. ולכן אמר המדרש אל תעזובו את המקח, שבכל יום ויום מזמין השי"ת להאדם דברים טובים, אשר על ידם יתעורר האדם להטות אוזן לדברי תורה, כמו האב אשר מזמין לבנו יחידו דברים טובים שעל ידם יתמשך לבו לרצונו. וזה פירוש אל תעזובו את המקח הדברים שעל ידם נמשך להתורה. שלא לעזוב מה שהשי"ת לוקח אותו וממשיך לבו אליו יתברך. כמו בכל יום בת קול יוצאת, ולמה יוצאת אם אינו נשמע, ופירשו אף על פי שאינו נשמע להגוף, עם כל זאת הנשמה שבאדם מתעוררת על ידי שמיעתה.

תטז

או דהמדרש מלמד את האדם שיתחזק בעבודתו ית', ולא יפול לבם בראותם לשפעמים נזדמן לפניהם מכשול, ואינו עולה בידם כהוגן רק יקוו לה'. וזה 'אל תעזובו' את המקח, כמו במשא ומתן אם יראה שאינו מצליח במסחרו חלילה, האם יתעצל מלעסוק עוד במשא ומתן, הלא בודאי יחזק לעסוק עוד ומקוה לה', כן מזה ישכיל האדם להתבונן בעסק עבודה לו ית', כמקח הזה.

תיז

'ואתה תצוה', בדרש למעשה ידיך תכסוף, בד' דברים נתאוה הקב"ה למעשה ידיו, ואין תכסוף אלא לשון תאוה, העניין הוא הנס של מעשה ידיו של אדם הם רק בכחו יתברך, אף על פי כן למעשה ידיך תכסוף, וזה פירוש אשירה לה' כי גמל עלי, אף שאשירה לה' שהכל מכחו יתברך, מכל מקום הוא גומל חסד עמי כאילו אני עשיתי הכל בעצמי לבד, וזהו כי גמל עלי.

תיח

'אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו', שאפילו המרבה צריך כוונה.

תיט

פעם אחת ראה הרבי מסאכאטשוב זצ"ל זקן אחד אצל רבנו זצ"ל, אחר כך גלה לו רבנו זצ"ל כי זה היה בעל הפמ"ג זצ"ל.

תכ

רבנו זצ"ל אמר לחתנו זצ"ל, כשראה שהביט בספר בחינת עולם, מה חידש המחבר בזה שמהביל את העולם הזה, והרי השכל של האדם בלאו הכי יודע מזה שהאי עלמא הוא הבל. אבל מנין ידיעה זו לבשר החומר, אך על ידי לימוד דף גמרא בעיון ויגיעה יודע גם בשר האדם שהכל הבל.

תכא

רבנו זצ"ל היה רגיל לכנות קנאה תאוה וכבוד בשם ג' קרעצמעס, שעומדים בהם לפוש כשעובר אדם מעיר לעיר, ובשני קרעצמעס הראשונים לא היה לו עסק הרבה אך בקרעצמע של כבוד היה לו עבודה גדולה, כי בבואו בפעם הראשון להחוזה זצ"ל והיה עדין צעיר לימים, כבד אותו מאוד ושלח אליו שיבוא להתפלל אצלו עם החבריא קדישא, והיה צריך לעבוד כמה שנים איהס הרויסצויציען פאן צווישען דיא ציין.

תכב

החוזה אמר על רבנו זצ"ל שהוא מנוטרי הברית, ואיתא בזוהר הקדוש דמאן דמטיר להאי את קיימא מלכו איתנטרא ליה, והאימה הייתה בקאצק כמו לפני מלך.

תכג [הסתלקותו]

אמר קרוב לפטירתו, שהצדיקים מלובלין כבר נשאו אותם לארץ ישראל, והוא לא יעזוב לסור אותו ממקומו, כי מקומו אצל היהודי הקדוש מפשיסחא.

תכד

בפסח האחרון קודם הסתלקותו, בא אל הסדר בליל פסח בשמחה עצומה שאין לשער, ואמר בפירוש שבפסח לשנה הבאה לא ישב כאן.

תכה

הרבי מסאכטשוב זצ"ל אמר, כי לאחר פטירתו אמר לו, כי מה שכתוב בתורה, שטו העם ולקטו אותו, ברחיים, זה קאי על הפלפול שבפרשת המן.

תכו

בעת החתונה של הרבי מסאכטשוב זצ"ל בקאצק, עמדו המחותנים והחתן והכלה תחת החופה, והמתינו זמן רב על רבנו זצ"ל, אעד שר"ה טאמשובר נכנס ואמר לרבנו זצ"ל שהכל ממתינים עליו, ואמר לו רבנו זצ"ל כי היו לו אורחים נכבדים לברכו בברכת מזל טוב, היהודי הקדוש והרר"ב ור"י מווארקע ועוד, ולא היה יכול לילך אל החופה, וכאשר בא תחת החופה בירך את החתן שהשי"ת יעזור לו שגופו יהיה יכול להחזיק את מוחו הגדול, ולחש לו באזנו מאיזה מקור לקח נשמת הכלה.

תכז
רבנו זצ"ל כאשר היה פעם בווארשא, אחרי הסתלקות הרר"ב זצ"ל, הציע רבנו זצ"ל לפני הרבי ר"ב מציזעוו, שישכור מרכבה לנסוע ולסבב כל העיר ווארשא, והשיבו כי כבר כלה פרוטה מן הכיס, ולא נסעו.

תכח
הרבי מסאכטשוב זצ"ל אמר, אנוכי ראיתי רביים, חמי זצ"ל מקאצק היה מלאך ה' צבאות ממש.

תכט
כמין מטבע של אש הראה הקב"ה למשה כזה יתנו, העניין שמשה תמה שהמחצית השקל יהיה כופר נפש, הלא כל אשר לאיש יתן בעד נפשו, לכן הראה לו הקב"ה מטבע של אש, שהנתינה תהיה בהתלהבות.

תל
'וי אבדה נפש', שבכניסה שבת קודש נתעורר האדם בהרהורי תשובה ויראת שמים, ומתאונן על ימי החול שעברו בביטול תורה ועבודה, אזי צועק במרירות "ווייא געשריגען דאס נפש איזט גאר פארלוירען".

תלא
הלוחות הראשונות שנתנו בפומבי שלטה בהם עין הרע ונשתברו, ואמר לו הקב"ה אין לך יפה מן הצניעות, העניין הלוחות הראשונות שנתנו בפומבי שקדושתן הייתה ע"י שקדשן הקב"ה יותר מאשר נתקדשו בעצמן, כל כן לא נתקיימו בידן. כי מה שאינו מיגיעת עצמו, אינו מתקיים, ולכן בלוחות אחרונות היה המבוקש שיהיה מצדם, כי יתקדשו עצמם ביותר, שזה אין לך יפה מן הצניעות, שנאמר מה ה' אלוקיך דורש "ממך" והצנע לכת.

תלב
ואת האלף ושבע מאות וחמישים ושבעה עשה ווים לעמודים, עד שהיה יושב ומחשב שכח באלף ז' מאות ע"ה שקל, התחיל יושב ומתמיה, האיר הקב"ה עיניו וראה אותם עשויים ווים לעמודים.
העניין שמשה אחר גמרו מלאכת המשכן, התיל להעמיק ולהשכיל במחשבתו, למה מנדבת איזה אנשים פרטיים נעשה דברים קדושים ועליונים, ומנדבת אחרים נעשו דברים שאינם קדושים כל כך. שהיו כמה פרטי התחלקות קדושות בהמשכן וכליו, והבין שזה היה לפי זיכוך וטהרת המחשבה בקדושה בשעת הנתינה, כן נעשה הדבר

קדוש, וכאשר התבונן בהנותנים, ראה שנותני האלף וז' מאות וע"ה שקל, לא היו מחשבותם שלמות, ונעלם ממנו איזה דבר קדושה היה יכול לעשות מנדבה זו, עד שהאיר הקב"ה את עיניו שמהם עשה ווים לעמודים, שחיבר אותם לעמודי עולם, שעל ידי התחברותם לקדושה המה גם כן קדש. כמו שכתוב עץ חיים הוא למחזיקים בה.

תלג

ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו, בא להורות כי באם שלא היה משה מצוה אותם לא היה ביכולתם לעשות כאשר צווה ה', ואם כן היה משה העיקר בעשייתם.

תלד

'ויעש משה כאשר צוה ה' ותקהל העדה', כי כשהצדיק עושה רצון השי"ת, נתעורר לבם של ישראל להתקרב אליו וללמוד מדרכיו.

תלה

הנזהר ממשהו חמץ, מובטח לו שלא יחטא, הבטוח שלא יחטא משמרין אותו ממשהו חמץ, ולזה אמר הנזהר.

תלו

מימיהם של כת ג' לא הגיע לאהבתי, שבאם היו מגיעין לא היו מכת ג' אלא מכת א'.

תלז

'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', העניין הרבה מצות הם זכר ליציאת מצרים ומהראוי שיזהירם השי"ת שנזכיר תמיד יציאת מצרים כי זה העיקר, ומה העדות והחוקים ולכן התשובה אין מפטירין, כדי שלא יהא נשכח טעם הפסח, כמו כן אם לא יהיה מצות שהמה זכר ליציאת מצרים שעל ידם יתעורר הזכרון, ישכח יציאת מצרים עצמה.

תלח

עליכם לטהר אתכם, שהחיוב מוטל עליכם לטהר עצמכם מכל טומאותיכם.

תלט

בעיר לינטשיץ היה ראש הקהל מהמתנגדים ר' פייוול אפאצינסקי, בעת שבוואַרשא היה הרב חמדת שלמה זצ"ל, להחמדת שלמה היה בן, והפקודה הייתה אז מניקולאי יימח שמו, לקחת יהודים לצבא ל"ה שנים. והודיע החמדת שלמה זצ"ל לכל הארץ, כי מי שישתדל להשחרר את בונ מהצבא יתן לו את בנו לחתן, לר' פייוול הייתה בת יחידה, וכשמעו זאת נסע תיכף להאציל שבהגליל לינטשיץ שהיה חייב לו י' אלפים רובעל, ואשתו הייתה קרובתו של הגענעראלגובערנאטאר מוואַרשא, ודרש ממנו את

חובו, האציל בקשתו שיאריך לו הזמן, אז הציע ר' פייוול היות שיש יהודי צעיר שנתגייס לצבא, והוא גבר לא יצלח, והאם חסרים לממשלה אנשים כאלו, ולכן אם אשתו תשתדל לשחררו, ימחול לו את החוב, ועוד יוסיף לו מתנה, האציל קרא לאשתו ואמר לה את כל הנ"ל, והיא נסעה תיכף לווארשא והועילה, ונתן פקודה לשחררו.

והחמדת שלמה קיים הבטחתו והשתדך עם ר' פייוול הנ"ל. האברך היה גדול בתורה ואכל ארוחתו על שולחן חותנו, והאברך הנ"ל התחבר לחסידי קאצק, והמשיכו אותו אליהם. עד שביום אחד עזב את ביתו בלי ברכת הפרידה ונסע לקאצק, כעבור חודש, והאברך לא חזר. כתב ר' פייוול למחותנו החמדת שלמה שהיה גם כן מן המתנגדים והודיע לו על מעשה בנו. החמדת שלמה כתב תיכף לבנו לקאצק שגוזר עליו בכבוד אב לשוב לביתו על שבת. האברך כשקבל את המכתב, נכנס לרבנו זצ"ל והראה לו את מהכתב. רבנו זצ"ל אמר השאר פה, ואני אכתוב לו תשובה. וכן עשה. וכתב להחמדת שלמה זצ"ל, ותוכן המכתב היה כי שלושה שותפים באדם הקב"ה אביו ואמו. ואליו נסע חלקו של השותף השלישי הקב"ה ואינו רשאי לגזור על חלק שותפו. מסר את המכתב לחסיד שנסע לווארשא, ואמר לו שימסור המכתב לפני שבת לידי הגאון הנ"ל.

החסיד התעצל בשליחותו, ולא מסרו לפני שבת. ביום השבת טייל החמדת שלמה זצ"ל בביתו ואמר: "אז כבוד אב איז מען אויך נישט מקיים, צו וואס לעבט מען?" והיה זה כשגגה היוצאת, והאברך חלה פתאום ומת רחמנא ליצלן.

ביום ראשון בא החסיד עם המכתב להגאון זצ"ל, והתחיל לסמר שערות ראשו מרוב צער, וצעק "טיפש מה עשית". אבל כבר היה אחר המעשה וחבל. החסיד הנ"ל, אחרי מעשה זה שגרם, לא נסע לקאצק אחר כך משך י' שנים, מחמת פחד מרבנו זצ"ל. פעם אחת אחר כך נסע לקאצק על שבועות, ובפתחו את הדלת הרים רבנו זצ"ל את גבות עיניו ואמר, מנע מנע, וויא איינער פאלט ארינטער פון בוידעם, זאת אומרת שלא היה אצלו זמן רב. למחרת התפלל החסיד הנ"ל על עליית בית המדרש ונפל ונהרג לא עלינו. (כדאי לציין, שהאלמנה אשת האברך הנ"ל הייתה אח"כ אשתו של המלבי"ם ז"ל, ובעזרת חותנו נעשה לאבד"ק לינטשיץ).

תמ

רבנו זצ"ל בלמדו חומש, וישכב יעקב במקום, יעקב האט זיך פארלעגט אויף דעם דאזיגען ארט, והארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה, דיא ערד אויף וועלכע האסט זיך פערלייגט וועל איך דיר געבן.

תמא

אם אחד נותן לחברו מתנה על תנאי, צ"ל כפול, ואם לא כן תנאי בטל ומעשה קיים, וה' אמר אם שמוע והייתם לי סגולה בלא תנאי כפול, משה רצה שישמעו בקול ה', ויכול להיות שלא יאמר להם המתנה שיהיה סגולה או שיוסף תנאי כפול אם לא ישמעו לא יהיה סגולה על כן אמר להם ה' לא פחות ולא יותר דרצון ה' אפילו חלילה לא יקיימו יהיה גם כן המתנה קיימת.

תמב

במדרש תנחומא: גם בלא דעת נפש לא טוב ואץ ברגלים חוטא, מי שחטא אפילו בשוגג אין סימן יפה לו. שנו רבותינו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. ולא ישמח האדם על מצוה שבאה לידו אלא על מצוות הרבה שעשויות לבוא לידו. ומה חוטא בשוגג אין סימן יפה לו, חוטא במזיד על אחת כמה וכמה. ועליו נאמר ואץ ברגלים חוטא.

העניין אל ידאג האדם מן העבירה בשוגג שעשה כעת שהרי שוגג הוא, אלא שנפתח לו פתח היינו שעיקר מרידתו ראוי להיות על שכעת נפתח עין הכרתו כי בוודאי עשה עוד איזה מעשה בכוונה כי עבירה גוררת עבירה. כי לולא זאת איך אינה לידו שוגג, וכן לא ישמח (הגה, ויש בזה פירוש אחר. אדמו"ר שליט"א) אדם בהמצוה שעושה כי אולי לא לשם שמים נתכוון, אך אחר שתזדמן לפניו מצוה בהזדמנות ולא בהכנת האדם זאת תברר לו כי מקדם עשה מצוה בכוונה כי מצוה גוררת מצוה כמו הברייתא דפאה, באותו חסיד ששכח עומר בשדהו אמר לבנו שיקריב עבורו פרה לעולה ולשלמים, אמר לו אבא מה ראית לשמוח בשמחת מצוה זו יותר מבכל המצות, אמר לו כל המצות נתן לנו הקב"ה לדעתנו, זו לא לדעתנו, שאלו עשינו ברצון לא באה מצוה זו לידינו. והפירוש כי לולא עשינו המצות הקודמות ברצון ולשם שמים לא היה מזדמן לי מצות שכחה, אך המצוה הראשונה גררה מצוה זו אף שלא לדעת, ולכן השמחה בה ביותר שעל ידה הבירור על כל פעולותיו הקודמות.

תמג

'בפסח על התבואה', כי עי"ז שאוכלין מצה בפסח לחם שאין בו טעם, שזה מוכח על הביטול בתכלית שאין מרגיש הטעם ואין רצונו בהטעם, כי הוא מבטל רצונו למעלה מן הדעת והטעם המורגש, וידוע כי מהביטול נתהוה הלחם, ולכן בכוח אכילת מצה שמורה על עניין הביטול יכולין להמשיך ברכה על צמיחת התבואה שבשדות, וזה בפסח על התבואה.

תמד

המפתח של חיה (יולדת) ביד ה', ובעת שכורעת לילד שורה שם קדושה עליונה, ובצאת הולד לאויר העולם מסתלקת הקדושה, ואזי נולד במקום הזה טומאה כמו ט"מ שהוא גם כן מהאי טעמא.

תמה

במדרש על דוד המלך ע"ה 'טוב רואי', טוב רואי בהלכה כל רואהו נזכר לתלמודו, ואם האיש אין לו זכרון איך יזכור בראותו את דוד מלך ישראל? אך המדרש מורה דרך, כי כמה פעמים ילמוד אדם תורה מצות חוקים ומשפטים ומדות ישרות ולא ידע איך להתנהג בהם, אך אם יראה עשיתם מאיזה צדיק או חסיד, תתברר לו עניין עשיית המצוה באיזה התלהבות ותשוקה. וזה עניין נזכר תלמודו שידע לעשות המצוה בשלמות.

תמו

'בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר', כי השם יתברך מכפר לו אפילו בלתי תשובתו, בכדי שאם ירצה האדם אחר יום הכפורים לשוב להשם יתברך יהיה ביכולתו לשוב בנקל ע"י שהעביר הי"ת מעליו מלבושיו הצואים עוונות ופשעים, מה שאין כן אם לא יתכפר בלא תשובה, יוקשה לו לשוב ע"י שיש לו עדיין כל העבירות משנה העברה, ועבירה גוררת עבירה.

תמז

'קדושים תהיו כי קדוש אני', קדושה לשון הזמנה, שתהיו כולכם מוכנים לקבל, כי קדוש אני ה', תמיד מזומן להושיע אתכם, רק שאתם תהיו מזומנים במחשבות קדושות.

תמח

'יכול כמוני', קדושתו למעלה מקדושתכם, והפירוש: יכול כמוני שאין בי השתנות כן גם אתם תמיד תהיו במצב אחד, תלמוד לומר וכו' קדושתי למעלה מקדושתכם, שהאדם צריך להיות הולך, וכל מאי שאדם מקדש עצמו, קדושתו יתברך מתעלה, על דרך תנו עוז לאלוקים.

תמט

רבנו זצ"ל גילה לחתנו כי כשנפטר גאון אחד, האבען זיך דו פוילישע גוטע יודען אקעניין נעשטעלט (היהודים הטובים מפולין נעמדו מולו) ולא רצו להניחו ליכנס לגן עדן, עד שבאו תנאים ואמוראים ובקשו מהם ואמרו להם הניחו אותו, עד האט דאך אונס גילערנט (הוא הרי למד אותנו) ואחזו בו בידו, והוליכו אותו לגן עדן.

ועוד גילה לו רבנו זצ"ל שראה עומד על מפתן גן עדן איש זקן צדיק ונשוא פנים והביט לתוך הגן עדן אבל לא היה לו רשות ליכנס, ושאל עליו מי הוא, והגידו לו שזה פלוני שהיה מחרחר ריב בהמחלוקת של החוזה מלובלין והיהודי הקדוש, ואז ענה רבנו זצ"ל מאחר שהיה מערב עצמו במחלוקת שלהם ראוי הוא לזה שיעמוד במקום ההוא.

תנ

רבנו זצ"ל כתב להרב מפארציווע בעל "חשק שלמה" שמעתי שבפארציווע תשתרר שם מגפה רחמנא ליצלן, לכן עצתי שילך הרב לבית הכנסת וידרוש בפלפול בשיטת עונה סמוך לווסתה ובוודאי יועיל.

תנא

ספר הרבי מסאכאטשוב זצ"ל כי יודע שיש משנה אחת שכל העולם יודעים אותה כי נכתב אסור במקום מותר והוא שיבוש, וכשהחהריי"מ זצ"ל רצה להדפיס משניות רצה לתקן השיבוש, ורצה לשאול מקודם את רבנו זצ"ל, וכאשר היה שם, ונפרד מאתו שכח את כל השאלה ובא לבית המדרש מצא שם את הרב מסאכטשוב, וסיפר לו כל העניין, ואמר לו שילך הוא לשאול לרבנו זצ"ל, והלך לשם וסיפר לפניו, התחיל רבנו זצ"ל לצעוק א גרייז, א גרייז והלך אנה ואנה בהחדר שלו, ואח"כ אמר לו שכך צריך להיות כאשר נכתב אסור, והגיד לו הפירוש, ונשתומם מאוד והלך לבית המדרש לה"חידושי הרי"מ", ומסר לו את כל הדברים והפירוש שאמר רבנו זצ"ל, אז ענה ה"חידושי הרי"מ" כי בלי ספק שבעל השמועה של משנה זו בעצמה אמר לו זה הפירוש כי בן אדם אין בכוחו לפרש זה.

תנב

שלום געבין של הרבי לעולם הוא מעשה בראשית, והגעזענענען שלו הוא מעשה מרכבה.

תנג [מנהגו בסדר פסח]

בסדר של פסח היה רבנו זצ"ל בעצמו מחלק המרור לכל אחד הזיתים והזכיר אחד מהמסובין שבנו משהלי לא היה לו מרור של כורך וענה רבנו זצ"ל בדרך הלצה הלא קרח היה חולק על משה.

תנד

פעם אחת לא היה מחלק זצ"ל מרור להמסובין, ולחשו להרבי מסאכטשוב זצ"ל שיזכיר לרבנו זצ"ל, וענה הרבי מסאכטשוב זצ"ל יש פלוגתא מרור דאורייתא או דרבנן, ויש לו ראיה דמרור דאורייתא שהרי רבנן אין נותנים כלל מרור, וענה על זה רבנו זי"ע גידעכט, וחלק להם מרור, אבל אחר כך שאג בקול גדול מרור פרעסערס, וברחו כולם מחמת

אימה ופחד, ונשאר רק הרבי מסאכטשוב זצ"ל, ושאלו חותנו מה שחידש על פסח, והגיד לו ורבנו זצ"ל היה כל כך מוגבה ומופשט מזה העולם עד שבחצי סדר השני היו יוצאים מפניו הקדושים ממש ניצוצי איש, ובין כך נכנס שוב להשלחן ר"ה טאמשובער ושאלו רבנו זצ"ל היכן הוא העולם, ואמר ר"ה הלא הרבי הבריח אותם בשאגתו מרור פרעסערס, והשיבו רבנו זצ"ל שלא עליהם צעק כן.

תנה

בעת שהציעו לפני ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל את הרבנות מקוטנא, שאל דעת רבנו זצ"ל והשיב לו כי חס לי' על ווארשא שיעזוב אותה, ושאלו ה"חידושי הרי"מ" מה יש להם בווארשא ממני, וענהו כי גם זה שהולכין לפני הבית שהוא דר בו די, ואמר ה"חידושי הרי"מ" שרבנו זצ"ל היה חפץ בכל פעם לפעול טובות וישועות לעיר ווארשא.

תנו

'קדושים תהיו', שלא ידמה האדם שיצא ידי חובתו ויש לו במה לעמוד, תלמוד לומר וכו' שבכל מה שאתה מקדש את עצמך צריך אתה להכיר שקדושתו למעלה ועדיין לא יצאת ידי חובתך, כמו שאחד הולך בחצר המלך שיש לו פחד, והנכנס לבית יש לו פחד יותר, והבא פנימה עוד יותר, כן גם אם האדם מתקדש ומתקרב באמת כל מאי שמתקרב יותר הוא מפחד יותר.

תנז

אל יאמר אדם אי אפשר בבשר חזיר, אבל יאמר אפשר, ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי, והלא כתוב אוהבי ה' שנאו רע, אך אם אדם יאמר שאינו חפץ מחמת שנפשו קצה יש חשש שיבוא עת שיתאוה לאכול, ולכן אסרה תורה שירחיקהו על ידי גזירת השם יתברך. ויהיה נקבע בנשפו לקיום נצחי שאפילו יתאוה גם גן לא יאכל.

תנח

'אמור אל הכהנים ואמרת אליהם', במדרש לפיכך אני מצווה את ישראל ומניחך. כי רק העליונים שאין יצר הרע מצוי בהם אמירה אחת די להם. אבל התחתונים שהיצר הרע מצוי בהם, הלואי יעמדו בשתי אמירות, ולמה נכתב רק אצל הכהנים ולא אצל ישראל, ולכן פירש"י אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים, שישראל הקטנים בערך יקחו קל וחומר מהגדולים והם הכהנים שצריכין ב' אמירות הם לכש"כ.

תנט

בעניין המועדים כתוב מקרא קודש, כי השבת יש בו בעצמו קדושה מקדושת העליון יתברך ויום טוב הוא מקראי קודש על ידי אתערותא דלתתא מקדם ואחר כך משפיעים

קדושה על המוכנים לזה. וזה מאמרם כל המקיים את המועדות כאלו קיים את השבתות וכו' לא שחס וחלילה באמת מחלל את השבתות, רק הפירוש כאילו מקיים השבתות שממשיך קדושה משבת גם על יום טוב. וכל המחלל את המועדות כאילו חילל את השבתות היינו לשון חולין בלא קדושה.

תס [ראש השנה ויום הכיפורים]

במדרש יודעי תרועה שמכירין לפחות את בוראן בתרועה והופך להם מידת הדין לרחמים, כי בישראל כתיב ותרועת מלך בו שהשם יתברך חפץ בישראל מאוד. ובימי ראש השנה שהוא יום הדין יום תרועה יהיה לכם, שנעשה הכל עם רצון שלכם.

תסא

כל האוכל ושותה בט' מעלה הכתוב כאילו התענה ט' וי'. ונ"ל דמנ"ל לומר דאכילה נחשב כעניי דלמא חייב בערב יום הכפורים להתענות חצי יום בכדי שיהיה בעינוי כל יום העשירי, דאם יאכל בערב יום הכיפורים כל היום לא יקיים העינוי ביום כיפור רק חצי יום, מחמת שהוא שבע מערב יום כיפור. אך בזוהר הקדוש הקשה על אך בעשור כל מקום שנאמר אך חלק, ונימא ביום הכיפורים מקצתו מותר באכילה, ותירץ בזוהר הקדוש כיון דאכילה בערב יום הכיפורים כל היום, ממילא אין מתעניין רק חצי יום ואך חלק, ועל כן מוכרחין לומר שמותר לאכול בט' עד הערב, ואם כן איך נדרוש ועיניתם את נפשותיכם בט' אלא בודאי לומר לך שכל האוכל בט' כאילו התענה בט' וי'.

תסב

מה כאלו התענה ט' וי', הנ"ל כאלו התענה ט' אך לפי הזוהר הקדוש דאך חלק דעל ידי זה אינה מתענה רק חצי יום, ובמה יקוים תוספת יום הכיפורים וצריך להיות כיון שאמרה תורה דאכילה בט' חשוב כעינוי, ממילא יש תוספת יום הכיפורים.

תסג [שידוכין]

ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל נסע עם בנו רא"מ זצ"ל לשאול על אודות שידוך בת רא"מ זצ"ל עם הרבי מסאכטשוב זצ"ל, וכאשר נכנס ה"חידושי הרי"מ" לרבנו זצ"ל, אמר לו רבנו, היות שמדברים לי בשידוך עם העלם הצעיר העילוי של ר' וועלוויש מה דעתך על העלם הזה, ואם הוא שידוך עבורי אם לא, ומילא לא יכול עוד ה"חידושי הרי"מ" לדבר מזה. ואמר לבנו הרא"מ אתה תכנס ותאמר לו כי הנך מוכן לגמור השידוך ההוא, אבל אומר לך בלי נגיעה כמו שאמרו חז"ל נכרי הבא לגייר צריכים להודיע לו מצוות קל וחומר, כדי שידע מה שיקבל על עצמו. כמו כן אם אדם רוצה להכניס לביתו כלי כמו עילוי הזה, צריכים להודיעו מקודם, על מאי באה נשמה כזו להאי עלמא שידע מה שיקבל

על עצמו להשגיח עליו כדי שיעבוד את עצמו במה שנוגע לשורשו, ואמר לו אודות זה צעטיל גדול, ואמר לו אמת שגם אני עדיין רחוק מן השידוך הזה, אך אפשר שרצונים ישתנו עצמם עוד, וכשיצא לחוץ וספר לפני ה"חידושי הרי"מ", אמר לו עכשיו אפילו אם בנך יהיה נעשה גדול כמשה רבנו עליו השלום ותתן לי גם אלף אדומים איני רוצה לקבל עלי אחריות של השגחה כזו, כפי ששמעתי הצעטיל הגדול מן רבנו הקדוש מה שצריכין להשגיח על הנשמה הגבוהה של בנך העילוי.

ואחר כך נכנס הרב מביאלה לא דיבר עימו רבנו זצ"ל מן השידוך כלל. אחר זמן רב פתאום קיבל מכתב מר"ה טאמשובר שיראה לבוא לקאצק עם בנו העלם העילוי כדי לגמור השידוך והשיב לו הרב הקדוש מביאלע שאם לא יכתוב לו בפירוש שרבנו זצ"ל ציוהו לכתוב לו שיבוא לא יסע. והראה ר"ה את תשובתו לרבנו זצ"ל, והוטב בעיניו ואמר לר"ה הנה כבר יש לו קוראזש כמו שראוי למחותן, וצוהו לכתוב שיבוא.

ונסע תיכף לקאצק ונכנס לרבנו זצ"ל לא דיבר איתו מעניין הנכבדות, ופטרוהו מיד כמו תמיד, וישב שם כשני שבועות, והיה מוסכם בדעתו ליסע לביתו, אז בא אליו ר"ה בשליחות רבנו זצ"ל שנקרא אליו בדבר השידוך, ושיבוא אליו עם בנו, ונכנסו, ובראשונה שאל רבנו זצ"ל את אביו אם יודע איזה חידוש טוב ממה שחידש בנו העילוי בלימודו, ואמר הגה"ק אליו הרי בני גם כן הוא כאן, וענהו ר"ה כי רבנו רוצה לבחון אותו, ורמז לו רבנו זצ"ל שלא כיון יפה רק רצונו לראות אם על כל פנים מבין על הכלי שיש לו מה שחידש בנו, והתחיל רבנו זצ"ל להקשות ולתרץ עד שנמשך פלפול גדול בין הני תלתא.

ואחר כך אמר רבנו זצ"ל, שרוצה דוקא שיחייב עצמו באיזה סכום עבור הזוג. אבל בתוך כך אמר שבכל זאת עדיין הוא ירא להכניס כלי כזו לביתו כי הוא עלם שכל היסוד שלנו הוא עליו, ואם יבוא לכאן יוכל חס וחלילה להתקלקל כי יתחיל לעסוק בחסידות פעם עם זה, ופעם עם זה, ומה יהיה נעשה ממנו רבי של חסידים, וכי זה הוא התכלית והשורש, וענה הרב מביאלע כי אם יעשה עמו שידוך אחר גם כן אינו בטוח. ולכן טוב יותר שידוך זה, והשיבו רבנו זצ"ל, אבל אין הדבר נאה עבורי אם בביתי חס וחלילה יתקלקל כלי נפלא כזו, אם לא יעבוד את עצמו כפי הראוי לשורש שלו, וענהו אביו שהוא יודע כפי מה שהוא דבוק בהתורה, שאף אם כל העולם, ירוצו אחריו לא יבטל מלימודו. והשיבו רבנו זצ"ל ברעש גדול וצעק, הרי גם אני יושב סגור ומסוגר, ומה נעשה ממני כשאני הוא רבי, וכי אתה סובר שכל הטרדות שלי הוא רק הרבע שעה, שאני נותן שלום להבאים. ויצא ממנו.

במשך איזה ימים בא פתאום ר"ה ואמר לו כי עכשיו הוסכם אצל רבנו זצ"ל לגמור את השידוך, ושלחו אחריו עם בנו על כתיבת התנאים, אך שיהיה בהסתר גדול מכל החסידים, והלכו עם ר"ה הנ"ל אל חדר פנימי שמשם יש פתח אל היכל קדשו המיוחד, והיו שם ואמר להם ר"ה שימתינו, ובין כך שלח רבנו זצ"ל לקרוא עשרה זקנים מפשוטי אנשי עיר, ולא מן החסידים, וכאשר כבר היו נאספים בא רבנו זצ"ל עם בנו ר"ד זצ"ל ור"ה וישבו אצל השולחן, ולא דיבר מאומה, רק ר"ה כתב תיכף התנאים, ונתן לאבי החתן לחתום עצמו, וחתם למטה, ואחר כך הגיש התנאים לרבנו זצ"ל והביט על זה כרגע, ואמר מה זאת, הרי אבי החתן צריך לחתום מקודם. ואחר כך אמר אבל הצדק עימו, כי רווחא שביק למאן דקשיש מניה.

ותיכף אחר שחתמו, עמד רבנו זצ"ל מן השולחן, וחזר להיכלו עם בנו ונאמן ביתו, וגם הזקנים נשמטו והלכו להם, ונשארו בהחדר המחותן והחתן, וישבו שם איזה שעות, ולא ידעו אם גם המה ילכו, וסיפר הרב מביאלע, כי היה העולם חשוך בעדו, וכי בדרך הזה יהיה מחותנו של רבנו זצ"ל, והיה כמעט מתחרט על כל קשר התנאים, אבל בזו הרגע נפתח הפתח, ובא אליהם ר"ה שהמה נקראים לקודש פנימה אל רבנו זצ"ל, ושם היה כבר הכל מוכן, וכאשר נכנסו כבד רבנו זצ"ל לישב אצלו, ופניו היו בוערים כלפידים, וצווה למזוג כוסות. וישאג בקול לחיים מחותן בשמחה גדולה, ואמר עתה יהיה נפתח בשמים מקום עבור זוג הזה, ושתה גם כן לחיים אל החתן, והחתן אמר פלפולא חריפתא, ולמהר צוה רבנו זצ"ל שיחזור לפניו הפשעטיל, והושיט לו קופסא של זהב, ואמר לו טול לך את השקעטעלע שלך.

תסד

פעם אחת שאל רבנו זצ"ל את המחותן על התנהגות בנו בסדר לימוד, וספר לו אביו כי לומד כעת גם כן הרבה מדרש, וצעק בקול גדול ואמר איני רוצה כלל שילמוד עכשיו מדרש להרגיל עצמו לבד מיט דעם פרומען לשון פון מדרש כי אחר כך יבוא עת שכל תיבה ותיבה מן המדרש תאיר לפניו כמו כוכב בשמים, ואמר עוד, מי יודע אין וואס דער בער ווירד זיך דורך קאפען אם בתורה שבכתב או בשורה שבעל פה.

תסה

פעם אחת כאשר הרבי מסאכטשוב זצ"ל היה עוד עלם קטן וחלה לא עלינו ונסע אביו לקאצק להזכירו, ושבחו לפניו כי לומד בהתמדה נפלאה, אמר רבנו זצ"ל אויך מיר גילערנט, ונראה בעיני אביו כאילו מקטרג עוד עליו. וכשבא לביתו והבריא, סיפר לו אביו ואמר איני מבין מה שאמר לי, והסביר לו העלם עם הירושלמי קידושין באמו של

רבי טרפון שאמרו לה החכמים כי עדיין לא הגיע לחצי כבוד והפירוש כיון שלא קיים עדיין המצוה בשלמות צריך עוד לחיות. וגם אצלו כי צריך עדיין ללמוד, וכאשר היה אחר כך בקאצק וספר לפניו זאת אמר בלשון חידוש, ער ווייסט שאהן מיינע כוונות אויך.

תסו

ביום החופה נקרא המחותן לרבנו זצ"ל, ואמר אליו שמעתי שעשית עבור החתן מלבושים יקרים, היתכן כזאת שלנער שיכול לומר קדוש תחת השולחן עושים בגדים יקרים כאלו, הרי כשיגדל אחר כך לא יהי לו מהם כלום, והנה אמרו חז"ל ליכא כתובה דלא רמי בה תגרא, ולכן תדע שאני מריב עימך על זה.

תסז

חסיד מזגערש התאונן לפני רבנו זצ"ל שהוא סובל לא עלינו צרות מכל צד. ואין לו מנוחה. ענה לו רבנו זצ"ל, מה אתה חושב אז א צרה און פטור, האם אינך יודע, כי בלע מרור לא יצא, מרור מוז מען גוט זוקייען.

תסח

במדרש תנחומא וכי תמכרו אין לך פרשה שבתורה שאין לה כותרת מלמעלה ובסיס מלמטן, כי לפעמים מנסין אדם מן השמים ואם עומד בנסיון, מנסין אותו אחר כך בדבר גדול מזה, ואם עומד גם בזה מנסין עוד בדבר יותר גדול, ואם אינו עומד בו מנסין אותו בדבר קטן וכן ביותר קטן. ואם עומד בדבר הקטן מעלין אותו אחר זה לדבר הגדול וז"פ יש לו כותרת מלמעלן ובסיס מלמטן.

תסט

אם בחוקותי תלכו, במדרש בכל יום ויום הייתי מחשב למקום פלוני אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי מדרשות וזה אשיבה רגלי אל עדותיך, ואיך היו רגליו מתנגדות לדעתו, אך באמת היו רגליו מוליכין אותו למקום שחפץ רק ע"י שהלך בעסקים הגשמיים גם כן בחשבון, על ידי זה נתווסף בו כוח להשתוקק לתורה הקדושה. וזה חשבתי דרכי בכל הדרכים על ידי ואשיבה רגלי אל עדותיך.

תע

במדרש במדבר, בא במדבר חרבה קדמו אותו וקלטו אותו אמר זו העיר טובה מכל המדינות כאן אני בונה כנסיה ודר בתוכה.

גם איתא במדרש בג' דברים נתנה תורה, באש במים ובמדבר, מה אלו חינם לכל באי עולם, כך דברי תורה חינם. גם כל מי שאינו עושה עצמו הפקר במדבר אינו יכול לקנות התורה, נמצא דמיון התורה למדבר בב' עניינים, חינם במדבר, הפקר במדבר, פירוש

הגם שידע בנפשו שלא נגע עדיין בתורה כמו המדבר שלא נעבד ולא נזרע בו מעולם, והפקר שידע שאם הוא בעצמו לא ייגע על קניין התורה אין לו מי להושיעו כמו במדבר, שאם לא יעבוד בארץ ימות ברעב כיון שאין שום אדם שיתן לו.. ולכן פירש המדרש בא למדבר חרבה, אמר כאן אני בונה כנסיה שאדם כזה ראוי לקבל זיו השכינה.

תעא

עד שלא עמד אוהל מועד, דבר עמו בסנה, דבר עמו במדין, דבר עמו בסיני, וכיון שעמד אוהל מועד אמר יפה היא הצניעות שנאמר והצנע לכת עם אלוקיך, והלא בסנה ומדין היה גם כן בצניעות כי רק משה שמע, אך בתחילה נתן הקב"ה הקדושה לישראל, אחר כך כשהוקם המשכן אמר יפה היא הצניעות היינו דבר חשוב כמו המצניע חייב בכל שהוא שעל ידי הצניעו גם הכלי שרת חשוב אצלו. והיינו שלאחר שהוקם המשכן, אין נותנים קדושה לאדם רק כפי מה שיהא חשוב הקדושה אצל כל אחד ואחד.

תעב [שבועות]

זמן מתן תורתנו, ולמה לא זמן קבלת תורתנו, אמר בשם רר"ב זצ"ל כי רק מתן תורה היה בחודש סיון, מה שאין כן הקבלה בכל יומא ויומא ומניה, ואמר רבנו זצ"ל כי נתינת התורה היא שווה לכל, אבל הקבלה הייתה כל אחד לפי השגתו.

תעג

להרבי מגאסטנין זצ"ל היה קשה על מהר"ל על מאי שכופל דבריו, והרגיש בזה רבנו זצ"ל, פתח הדלת ואמר לו, אנחנו מיגעים את עצמנו להבין דברי מהר"ל, ולך קשה מה שכופל דבריו.

תעד

פעם אחת עוד בהיותו בפשיסחא הלך יחד עם הרה"ק ר"י מווארקע זצ"ל לפשיסחא והיו צריכין לסכין קטן, עמדה אישה זקנה עם סכינים, ונגש הרבי מווארקע ושאלה את המחיר, אמרה ד' קראשען, ואמר לה שלא יתן רק ג' גראשן, צעק רבנו זצ"ל איטשע, אל תרבה שיחה עם אישה איז אויך וועדט א גראשען.

תעה

על מנהג לאכול מאכלי חלב בשבועות, בגמרא: רצו לאוסרו משום אבר מן החי, ורק דמשתבח קרא בזבת חלב ודבש. ובן נח מוזהר על אבר מן החי, ולכן קודם מתן תורה היה חלב אסור משום אבר מן החי. ואם כן כל עצמו של היתר החלב על ידי נתינת התורה, על כן אוכלין מאכלי חלב.

תעו
רבנו זצ"ל אמר הפלגה גדולה על ספר קרבן נתנאל.

תעז
שבת פ"ו נתנה קאמרת או ראויה קאמרת. ויש בזה נפקא מינא לדינא, דאם נימא נתנה אף שבאמת לא היו ראויים, אך משום שיהיו ראויים אחר הערב שמש, יהיה המזכה לעובר קנה, ואם נימא ראויין קאמרת דכבר העריב שמשן יהיה הדין המזכה לעובר לא קנה.

תעח
בגמרא שבת שלישי למאי, ופירש"י יום ג' שהתחיל משה להמשיך לבן של ישראל, והקשה המהרש"א ביום א' לא אמר משום חולשא דאורחא אך ברש"י יתרו פירש מקיש נסיעתן מרפידים לביאתן במדבר, ששניהם היו בתשובה. ול"א ההיקש, הא איתא במכילתא ויסעו מרפידים מרפיון ידיים, ומוכרע שעשו תשובה, אך על הירא ורך הלבב אמרינן בג' אפילו סח בין תפילה לתפילה, ומי הוא אשר יערב לגשת אל המלחמה, ואפילו מי שעושה תשובה ומסכים בדעתו שלא ישוב לאוולתו, אין זה תשובה גמורה שאינו יודע אם נמחק החטא, אך בעת שלומד או מצווה אחרת יעשה בשמחה, אז יודע שנתקן הפגם, ולכן צריכין להקישא דמזה שנסעו מרפיון ידיים אין עדיין יודעים אם נתקן הכל, משו"ה מקיש למדבר סיני כי שם הייתה תשובתן שלמה, שהיו יכולין לקבל התורה, ולכן פירש"י והכח הזה בא ממה שהמשיך משה לבן של ישראל כשהיו עדיין ברפידים קודם נסיעתן, ולא היה להם חולשא דאורחא.

תעט
מ' יום בת קול יוצאת בת פלוני לפלוני, אמאי לא אמר לבן פלוני או פלונית לפלוני, אך בא להורות שעל הבת צריך לראות מי אביה, כמו דאיתא ישא בת תלמיד חכם, מה שאין כן על הבן, שהעיקר לראות אם הוא עצמו תלמיד חכם.

תפ
חמש פעמים נאמרו בני ישראל במקרא זה להודיע חיבתן שנכפלו אזכרתן במקרא אחד כמנין חמשה חומשי תורה. יען שראו ישראל כי נפרשו הכהנים והלויים מן תוך כלל ישראל למיוחדים לעבודת הבורא יתברך, נחלש דעתם וצעקו מעומק ליבם היכן אנחנו, והודיע להם השם יתברך חיבתן שהם כחמישה חומשי תורה שכל אחד ספר בפני עצמו, ובאמת כל התורה אחת היא כמו כן ישראל נחלקו לכהנים לויים וישראלי, ובאמת גם הם עם אחד.

תפא

'ויהי אנשים, ויקרבו לפני משה ולפני אהרן, ויאמרו אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע', באו לפני שניהם ושאלו רק למשה, מה הקשו למה נגרע, הלא בעצמם אמרו שהם טמאים, אך בספרי איתא קל וחומר פסח בא בטומאה מפרה אדומה, דהיו מטמאין לכהן, אכן שאני פרה אדומה שהיא חוקה. ובמדרש לך אני מגלה טעם פרה ולאחרים חוקה לכן אמרו אל משה אמת שאנחנו טמאים אך למה נגרע, הלא יש ללמוד מקל וחומר דפרה, ואין להשיב שהוא חוקה, לגבי משה לא הוי חוקה.

תפב

'עשה לך ב' חצוצרות כסף', ומקשה הגמ' מ"ש התם זהב והכא כסף, התורה חסה על ממונם של ישראל, וק' הא אמרינן השקו את התמיד בכוס של זהב משום שאין עניות במקום עשירות, ה"נ נימא בחצוצרות, אך משום דתענית זמן בקשה על צרכיהם של ישראל, לכן צריכין להראות דהתורה חסה על ממונם של ישראל כדי שיחוס עלינו הבורא יתברך.

תפג

'והאיש משה עניו מאוד' פירש"י ז"ל שפל וסבלן היינו שהיה סובל את השפלות.

תפד

'ותסגר מרים'. מי הסגירה אם תאמר משה זר הוא, ואם תאמר אהרן קרוב הוא ואין קרוב וזר ורואה את הנגעים. ולמה לא השיב על משה גם כן קרוב? אך נראה דפסול קרוב בין לדיני ממונות ובין לדיני נפשות. אך בקבלו עליהם, בדיני ממונות מועיל, ובדיני נפשות אין מועיל, והטעם דבדיני ממונות הוא הבעל דין ולכן מועיל קבלתו, אבל בדיני נפשות המקום הוא הבעל דין, ואין מועיל קבלתו. אך משה רבנו עליו השלום שהתורה העידה עליו בכל ביתי נאמן הוא, ואם כך הדין נותן שיהיה כשר לדיני נפשות אף שהוא קרוב, משום דהקב"ה שהוא הבעל דין האמינו, לכך הוצרך טעמא שהוא זר.

תפה

חטא המרגלים, הלא אמרו אמת, אך תיבת אמת אין פירושו שיאמר על דבר שידוע שהוא כן, כי אם יאמר ההיפך יהיה שקרן, אך אומרים עליו שאינו שקרן, אבל לא איש אמת. רק באופן אם יזדמן לפניו דבר שלמראה עיני האדם נראה להיפוך ממאמר הי"ת, והוא מיגע את עצמו ועושה כל תחבולות למצוא דבר ה' לאמיתו זה נקרא איש אמת, וחטא המרגלים שלא רצו להעמיק בזה לאמת דבר הי"ת כמו שעשו יהושע וכלב.

תפו [קורח]
'ויקהלו על משה ועל אהרון' פירש"י ז"ל הרבה יותר מדי לקחתם לעצמכם גדולה, העניין שטענת קורח הייתה על ידי שראה שהשיג השגות ומדרגות גדולות בעת שהיה עומד על הדוכן, היה סובר שאם יהיה עומד בהיכל, ישיג מדרגות עוד יותר גדולות אבל לא ידע שהמדרגות שלו על הדוכן נצמח מזה האיש שהיה עומד בהיכל.

תפז
'ויפול על פניו' פירש"י חטאו בעגל וכו' אף שמשה רבנו עליו השלום המליץ במעשה העגל ואמר לי צוית לא יהיה לך, ולא להם, אבל עכשיו שאמר כולם שמעו אנוכי ולא יהיה לך, אם כן חטאו למפרע בחטא העגל גם כן.

תפח
'וירדו חיים שאולה' למה בחר משה רבנו עליו השלום מיתה זו, דלכאורה למה מחטא אדם הראשון מיתה לדורות, אם אבות אכלו בוסר, אך זהו מגדר ערבות כמו דאיתא בנינו היו ערבים, וגדול הדור ערב בעד הדור, וכיון שטענו כל העדה קדושים ואינם צריכים למנהיג הדור אם כן אין להם שום ערבות, ואין המיתה ראויה להם ולחיותם לעולם גם כן שלא יעשו את עצמם אלוקות על כן הייתה התקנה רק שירדו חיים שאולה ובזה היה להם תיקון על מחשבתם.

תפט [פרה אדומה]
'אדומה תמימה', כתוב אדומה קודם תמימה, אדומה רק הגוון, ותמימה הפרה עצמה. אך אז דער גוון נעמט דורך דעם עצם ווערט אויס דעם גוון אויך א עצם.

תצ
משל לבן שפחה שטינף פלטרין אמר המלך תבוא אמה ותקנח כך תכפר פרה על מעשה העגל, הדמיון לבן שפחה, כי מפני ב' דברים אי אפשר לגרש השפחה עם בנה, מפני שהשפחה נצרך לשמוש; ב', מפני שאין בבנה דעת להכיר גודל החטא. וזהו העניין בישראל שחוטאים חס וחלילה, להענישם אי אפשר, מפני שאי אפשר בלעדם כי אין קיום לעולם בלי ישראל, דכתיב כי נער ישראל ואהבהו. אף אם לא חוטא חס וחלילה, הוא לא במזיד רק בשגגה.

תצא
עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם מעשה שעשה גוי אחד לאביו באשקלון, עד שנתן לו שכרו שנולדה לו פרה אדומה.

והעניין מפני מה נתן לו הקב"ה בשכר כבוד אב ואם פרה אדומה דוקא. אך בשעה שהגוי הפסיד כל כך מעות בשביל כבוד אב ואם נעשה קטרוג בשמים, שגוי מחבב מצוות יותר מישראל, ולכן לא היה רק העצה לתת לו פרה אדומה בשכרו. ולא מצאו לקנותה רק אצלו, והוא בקש מהם כל ההפסד מכבוד אב ואם, ובזה הראה למקטרגים שישראל מחבבים את המצוה יותר, שהרי נתנו בעד מצוה חוקה בלי טעם כמו שהגוי נתן בעד מצוות שכליות.

תצב

אמר הקב"ה כבר קדמך אברהם אביהם, ויחבוש את חמורו. העניין הערך למעשה אברהם אבינו עליו השלום למעשה בלעם הרשע, אך מעשה הרשע היה לעקור אומה הישראלית, אמר הקב"ה כבר קדמך, כי אלו היה נגמר זריזות דאברהם אבינו עליו השלום הייתה גם כן אומה ישראלית כי ביצחק יקרא לך זרע, ובשביל זה לא נגמר, כי לא הייתה דעת ה' לשחטו. מכש"כ אתה הרשע שברצונך לעקור ישראל שלא ברצון ה' לא יוגמר מעשיך.

תצג

אתה מבקש לעקור אומה החוגגת ג' רגלים בשנה ומדעו רק מצוה זו, אך ישראל מקדשי לזמנים והמה למעלה מן הזמן, ואיך תוכל לשלוט בהם שאתה תחת הזמן.

תצד

'אפס קצהו תראה וכולו לא תראה', היינו שבהפרט תוכל לראות לפעמים פגם ח"ו, אבל בכלל ישראל לא תמצא בשום פעם פגם.

תצה

'מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל', פירש"י מה טובו אוהל שילה ובית עולמים ביישובן -שמקריבין קרבנות לכפר עליכם, משכנותיך - אף כשהן חרבין, שהן משכון עליכם, מהו הטוב כשהן חרבין, אך כמו המלוה על המשכון, אף שהלווה יותר ממה שהמשכון שווה מכל מקום יש להלווה תביעה אצל המלוה שמגיע ממנו המשכון, כן אנו אף על פי שחייבים להי"ת עם כל זה יש לנו תביעה שיחזיר לנו המשכון וממילא יש לנו שייכות להי"ת.

תצו

בזוהר הקדוש איתא שהינוקא לא נתן שלום לר' יצחק ור' יהודה מחמת שהריח בלבושם שלא קרו קריאת שמע, ואמרו התנאים שהאמת הוא כן כי אשתדלו בהדי חתן וכלה, עניים שיוכלו להזדווג, והעוסק במצוה פטור ממצוה, והנה הם היו באמת פטורים,

ומדעו הכיר הינוקא שעברו על זה, אך יובן ממעשה אצל החוזה זצ"ל, שרצה אחד לנסותו, וקנה יין נסך להעמידו לקידוש. וכשהביט החוזה על הבקבוק של יין, אמר שכשר הוא, אך אין לו הבלאנק של כשרות, ואח"כ נודע שהיה מי דבש וכשר, כי המוכר טעה, וגם כן כאן, אף שלא היה להם נגנוד עבירה כיון שמן הדין היו פטורים אך הבלנק של קריאת שמע לא הייתה עליהם.

תצז

ויקרב משה את משפטן לפני ה', והא השכל מחייב שאם אין בן בת יורשת, אך העניין דנחלה בארץ ישראל תליא בשמירת שבת שהיא גם כן נחלה בלי מצרים, וצלפחד היה מחלל שבת, ולכאורה אין לו חלק בארץ אכן איתא דמקושש לשם שמים נתכוון, אבל למראה עינינו ספיקא הוי ורק קמי שמיא גליא, ולכן ויקרב משה את משפטן לפני ה', ואז השיב לו הי"ת 'כן בנות צלפחד דוברות' מה שאמרו אבינו מת במדבר, דהיינו דגם במדבר חייבים לקיים המצוות והיינו לשם שמים, וכן הוא האמת.

תצח

'יפקוד ה' איש על העדה', משה היה סובר כי הקב"ה ימנה פנחס למנהיג, והוא לא היה חפץ בזה יען כי פנחס היה קפדן.

תצט

ויאמר אלעזר הכהן וכו' הבאים למלחמה, וצריך להיות הבאים ממלחמה, אך שבאו כעת למלחמה חדשה כי הוגד להם גיעולי מדיין, לטעם כעיקר, ומוכרח דהרהור כמעשה, על כן באו למלחמה חדשה.

תק

'כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש', מדוע לא נאמר מצוות הגעלה אחר מלחמת סו"ע, אך במלחמת סו"ע לא נתקלקל המחשבה של ישראל, אבל במלחמת מדין כתוב בנכליהם אשר נכלו שהיה מטמאין המחשבה של ישראל, נתחדש להם מצות הגעלה להפליט הבלוע.

תקא

'ונקרב לכפר על נפשותינו', פירש"י לכפר על הרהור הלב של בנות מדין, שכאשר ראו ראשי האלפים כי השם צווה להגעיל את כלי מדין, ואעפ"י שהיו נקיים, כן אנחנו אף על פי שאנו נקיים מהעברה בפועל, מכל מקום צריכים כפרה על הרהור של בנות מדין.

תקב
'ומקנה רב', שהיו חוטפין את העשירות בבני גד ובני ראובן, שחבבו את ממונם וישבו חוץ לארץ ישראל, לפיכך גלו תחילה, העניין שהאיך יכול אדם לחטוף עשירות, אם אין ברצון השי"ת ליתן לו, אך הכוונה דהשי"ת נתן עשירות בעולם, כדי שיתגדל כבוד שמים, והם היו חוטפין בשביל הנאתם, ולא עשו רצונו עם העשירות.

תקג
'וילכו אחרי ההבל ויהבלו'. דהנה אם אדם הולך במקום שהרגל משתקע אז דרכו לילך במרוצה, כדי שלא ישתקע והם הלכו אחרי ההבל ויהבלו, שנשתקעו בההבל.

תקד
חותמו של הקב"ה אמת. דחותם צריך להיות כתב שלא יוכל להזדייף, ואמת אינו מזדייף דאם מזדייף אינו אמת.

תקה [תפילת משה]
'אעברה נא ואראה', הלא כשיעבור בודאי יראה אך שתפלתו הייתה גם על הראיה, כי האדם אף אם עוסק באיזה דבר צריך להתפלל להי"ת שיראהו את הטוב שבדבר הזה.

תקו
'ומשפטים בל ידעום', הלא גם להגוים משפטים, אך אינם יודעים מהמשפטים שלהם לשבח לה' אבל ישראל מהמשפטים יודעים לשבח ולהודות וזה ומשפטים בל ידעום הללויה.

תקז
'רק השמר לך ושמור נפשך מאוד'. תיבת רק מיעוט הוא, שתשמור את הגוף מעט ושמור נפשך מאוד.

תקח
'ובקשתם משם את ה' אלוקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך'. מה זה משם, וגם ומצאת צריך להיות לבסוף, אך משם היינו מעומק נקודה הפנימית שבלב, ועל ידי זה ומצאת כי תדרשנו, שתמצא מציאה יקרה. כי תתאוה לדרוש בכל לבבך ובכל נפשך בכל פעם יותר ויותר.

תקט
'וידעת היום' וכו' אין עוד פירוש שאין בכל מציאות העולם שום מציאות בלתי מציאותו יתברך לבד, וכל מה שאדם רואה בעיניו הגשמיות אינם מציאות כלל רק מה שרואה בעיניו השכליות.

תקי
'בכל לבבך - בשני יצריך', שאם אין לו יצר הרע קשה העבודה, וכשרוצה, גם חלק הרע עוזרו. שלכך נברא שגם הוא רוצה שלא ישמע לו. ועל הצדיק לא כוונו חז"ל באמרם שמתחרט על ואשר הרעותי. והיצר הרע בביעור חמץ הוא עניין אחר.

תקיא
'בכל לבבכם', ולא אמר בכל מאודכם, כי אצל רבים נוגע צורך פרנסה לסכנת נפשות, ונכלל ב'וכל נפשכם'.

תקיב
'והיה אם שכוח תשכח', בזוהר הקדוש עלמא תתאי קיימא לקבלא תדיר אי בנהירו דאנפין מתתא, נהרין ליה מלעילא, ואי בעציבו יהבין לי דינא לקבליה, ומהו והיה אם שכוח? בעת שיצר לך תשכח לשמוח בטובת הי"ת שהיה לך, על ידי זה יתגלגל הדבר שתשכח את ה' המטיב לך תמיד.

תקיג
ועוד שהשמחה היא על ידי שיתבונן האדם, דכוח השכחה כל כך עצום עד שיכול לשכוח דבר גדול כזה שצריך להודות לה' על כל נשימה ונשימה, מכ"ש דבאם יעזוב רשע דרכו, דודאי יהא נשכח ממנו הבלי עולם הזה לגמרי עד אין שיעור.

תקיד
בעלותי ההרה ארבעים יום לא אכלתי ולא שתיתי, ומאי הרבותא, הלא למעלה אין בו אכילה ושתיה? רק הקובלנא היא כי באמת לא הוצרך לכך כמו מלאכי השרת, רק בשביל היותו עם הבריות הוצרך לשנות המנהג, והרי זה לאות, שמה שאני אוכל ושותה כאן הוא רק בשביל היותי עמכם, מה שהוא באמת לזרא בעיני.

חלק ג: תקטו - תש

תקיד

תקטו
'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים'. כל הדברים בעסקי עולם הזה, אם תבקש מהי"ת ספק אם ימלא בקשתך, אך אם תבקש יראת שמים בודאי יתנו לך.

תקטז
קורח לא היה אדם מהשוק. משה רבנו עליו השלום גילה לנו שמץ דבר, ובקשתם גם כהונה. וכי סגי בביקוש בעלמא.

תקיז
מחוסַר פרנסה, לא עלינו, אחד בא לפני רבנו זצ"ל והתאונן שהוא לעת זקנתו ויש לו הרבה בנים בעלי פרנסה ואין משגיחין עליו, והוא היה תמיד מוסר נפשו עבורם. והשיב דמצינו זאת בהתורה, 'והיה כראותו כי אין הנער ומת', הלא לבנימין היה י' בנים, ואולי ימותו מגודל הצער? ומוכח מזה כי אין הבנים מצטערים כל כך בצרת אביהם, ורק האב מיצר בצרת בניו, ולכן הזכיר רק מצרת אביו.

תקיח
'מלמד שלא שינה', עם כל עבודת הקודש שהיה אהרון עובד לא הייתה ניכרת בו שום תנועה ושנוי מבחוץ, אלא הכל מבפנים הלב. תנועה חיצונית אינה מיסוד הדביקות. עיקרם של דברים גדולים צריך שיהא גנוז וצפון בלב, וזה שלא שינה כלפי חוץ.

תקיט
יהושע בן נון וכלב בן יפונה מן התרים את הארץ קרעו בגדיהם, והלא ידוע שהיו מן התרים את הארץ?! אך המרגלים היו ראשי אלפי ישראל, אין שטריימליך מיט ווייסע יופיצעס [=עם שטריימל ובגדים לבנים], עכשיו שהוציאו דיבה על ארץ ישראל, אז יהושע וכלב, מן התרים את הארץ קרעו בגיהם צו וואס גייט איהר נאך אין שטריימליך [=מדוע עדיין אתם הולכים עם שטרמיל?].

תקכ
'ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם', זה היה אחד מן החטאים של המרגלים. מילא 'ונהי בעינינו כחגבים' נוכל להבין, אבל 'וכן היינו בעיניהם' - מאי אכפת לך וויא דוא קוקסט אויס בייא יענעם [=איך שאתה נראה אצל השני].

תקכא
כשבא הרבי מגאסטנין זצ"ל אחרי שבועות לביתו שאלהו חותנו, האם אצלכם קיבלו התורה באופן אחר, ענה הרבי זצ"ל: בודאי. דהיינו?
אמר הרבי, איך פערטייטץ מען אצלכם לא תגנוב? [=איך מתרגמים אצלכם לא תגנוב]
ענה חותנו, מען טאר נישט יענעם בעגאנבענען. [=אסור לגנוב את השני]
ענה הרבי, בקאצק מפרשים מען זאלל זיך נישט בעגאנבענען. [=אל תגנוב את עצמך].

תקכב
החידושי הרי"מ זצ"ל אמר בשם רבנו זצ"ל: משה רבנו ע"ה אמר למרגלים וביקש מהם, הטובה היא אם רעה, השמנה היא אם רזה. איך בעט אייך, איהר זאלט זאגען אז עם איז גוט אפילו אם רעה, אפילו בעיניכם נדמה שהיא רעה, וכן השמנה היא אם רזה, אויף

א"י איזט נישט געוג דער ערשטער בליק, עס איז עמקות, והם לא השגיחו בזה אלא אמרו לפי ראות עיניהם ועל זה אמר להם והתחזקתם אין ארץ ישראל דארף מען האבען חיזוק, נישט צו פאללען.

תקכג

'ואהרון מה הוא כי תלינו עליו', האם יודעים אתם מה הוא אהרון, שאתם באים לחלוק עליו.

תקכד

יש קליפה רחמנא ליצלן המושכת את האדם לשכל עקום בתורה, וצרכים להשמר ממנה.

תקכה

'ראה אנוכי נותן לפניכם', על ידי זה שנותן לפני רבים יכול גם היחיד לראות, כמו שנאמר בתוך עמי אנוכי יושבת.

תקכו

במדרש ראה, שמעו והאזינו ואל תגבהו אמר ר"ת, אמר הקב"ה שמעו דברי תורה ואל תדברו גבוהות כי ד' דבר. והיכן דבר? תועבת ה' כל גבה לב, והשייכות לפרשת ראה, אך כאן כתוב הברכה והקללה היינו יראת העונש, ואולי יאמר שאינו רוצה ביראת העונש רק ביראת הרוממות, על כן אומר המדרש שבל יתגאה ואל יאנה את עצמו ממה שאינו במדרגתו, רק תחילה צריך לירא מיראת העונש, ואחר כך מיראת הרוממות. ובכל יום צריך להתחיל מחדש ביראת העונש, ואחר כך יבוא למדרגה שעומד בה.

תקכז

'לא תעשון כן לה' אלוקיכם' - פיר השי"ת וועגן טהוט מען נישט אזוי, שלא תעשה כדרך מצות אנשים מלומדה רק שיהיה הכנה קודם העשיה.

תקכח

'קרבה שנת השבע ורעה עינך באחיך', והקשה רבנו זצ"ל הלא מלוה את חברו לעשר שנים אין השביעית משמטתו. ואם כן מה הוא החשש ורעה, יצוה שילוה לו על שנה שאחר השמיטה, ואין שמיטה משמט, אך התו' הקשה אמאי מב"מ ישבע, נהמניה במגו דאי בעי יאסור נכסיו בקונם על המלוה ולא יהיה שייך דאלמות לשיעבודא, דרבנן הוא דאלמוה אבל לא דאורייתא. אבל איתא בחו"מ דהיכא שהלוה מבזבז, יכול המלוה לגבות קודם הזמן פרעון, ובקונם יש לומר גם כן דנחשב למבזבז כי אין למלוה ממה לגבות, ולפי זה שפיר מב"מ נשבע, דאין לו מגו לאסור בקונם כי באופן זה יוכל המלוה לגבות תיכף, ועל פי זה להכי לא צוותה התורה להלוות לו לשנה אחר שמיטה כי יכול הלוה לאסור

בקונם, מאי אמרת דאם כן יוכל לגבות מהיום, זה אי אפשר דהיום שמיטה ומשמטתו, לכן אמרה התורה שתתן לו ברכה בכל משלח ידיו כדי שילוה לו.

תקכט

'ותרועת מלך בו', אונקלוס תרגם ושכינת מלכהון ביניהון, ורש"י פירש לא הביט און ביעקב, שכשהן עוברין על דבריו, אינו מדקדק אחריהן. מכאן שהאדם המתהלך בדביקות אלוקים ושכינת המלך בו, גם אם יקרהו חס וחלילה און, אין הקב"ה מדקדק אחריו.

תקל

'שבעת ימים תאכל מצות לחם עוני למען תזכור כל ימי חייך', וכי די אכילת מצה ז' ימים לזכור על ידי זה יציאת מצרים כל השנה, הלא בטלים המה באכילת חמץ תדיר? אך הזוהר הקדוש קורא למצה מיכלא דאסותא. כי המצה היא רפואה לכל הגוף והנפש, ומעמידו בקיום ברוחניות וגשמיות, ו"דבר המעמיד אפילו באלף לא בטל".

תקלא

'מי האיש הירא ורך הלבב', ופירש"י הירא מעבירות שבידו, ואם כן מי ילך למלחמה, אפילו סח בין ישתבח ליוצר או חוזר. גם הא כתיב שמע ישראל ופירש"י אפילו אין לכם זכות אלא שמע ישראל? אך הפירוש הירא מעבירות, היינו כעת הוא ירא ה', ואינו עובר חס וחלילה רק נעצב על עבירות שבידו מכבר, וחושב תמיד בזה עד שנעשה עצב ומרה שחורה, שעל ידי זה אינו עושה טוב להבא. אדם כזה אינו רשאי לילך למלחמה, כיון שאין לו חיזוק לחזק עצמו בדרך הי"ת.

תקלב

טומאה מכוח סטרא אחרא, דרכה להאחז במקום החשיבות שנמשכת מצד הקדושה, ולכן הנס זבוב לא נראה בבית המטבחים, זבוב = יצר הרע, וזה נס שבבית המקדש לא נאחזו כוחות הטומאה. וגם באלישע לא נראה זבוב על שולחנו, וכן כלי חרס חשיבות רק מתוכו, ומקבל טומאה מתוכו ולא מגבו.

תקלג

'וחשקת בה', לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שאם אין התורה מתירה ישאנה באיסור, והא כתיב "ולא תתורו"? אכן באם השי"ת לא היה מתיר אותה, לא הייתה בזה בחירה לטוב, על כן התירה, והוא לא ישאנה מבחירתו, וזה נגד יצר הרע שאומר שמותרת היא.

תקלד
'הקם תקים עמו', ולא יאמר הואיל עליך המצוה פרוק, וגם בעזר הבא לאדם לעוזרו בתורה ועבודה, שהוא גם כן דווקא אם האדם עושה ומייגע את עצמו, אזי מסייעין לו.

תקלה
אל יהרהר אדם ויבוא לידי טומאה בלילה, אף זה ההרהור עצמו אסור להרהר.

תקלו
'נקי יהיה לביתו שנה אחת', כאשר אדם מרגיל את עצמו בשנה הראשונה בעסק קדושה הזאת, כן מוסיף והולך בעבודה בשנים שאחר כך, כי כולם נמשכים אחר שנה ראשונה, כאדם האומר יצא פלוני נקי מנכסיו ואין בהם הנאה של כלום, כי גופא בתר רישא גריר.

תקלז
מדרש תנחומא, כי תבוא, צפה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד לחרוב, והביכורין עתידין לפסוק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין ג' פעמים בכל יום. נראה, שכיון שראה כי הביכורים עתידים ליפסק, התבונן שאינו עיקר, כי דבר עיקרי אינו נפסק כל כן, התקין תפילה שהוא מצוי בעל עת בלי הפסק.

תקלח
'תחת אשר לא עבדת בשמחה', וכי מפני זה מגיע לו כל התוכחה? אך העניין אם לא עבד בשמחה רק כמצות אנשים מלומדה, נתקרר האדם ושוכח שיש בורא עולם, עד שעובר כל העבירות שבאים לידו, ולכן מענישין אותו כל העונשין האמורים. וכשיחקור האדם הסיבה לעבירות, יראה שעל ידי שלא עבד ה' בשמחה, אם כן כל העונשין על ידי זה.

תקלט
'ומל ה' את לבבך', והכתיב 'ומלתם את ערלת לבבכם', משמע שמוטל על האדם להסיר ערלת לבבו? אך באמת מוטל על האדם בעצמו להסיר את כסוי לבבו שיהיה כלי מוכן לקבל הקדושה בתוכו, אבל שיהיה נהפך לבו מקצה אל הקצה, שלא להתאוות כלל - זה אינו ביד האדם, רק על ידי השי"ת שימול את לבבו. ולזה אצלכם כתוב את ערלת לבבכם היינו כסויו של לב, וכאן כתיב ומל ה' אל לבבך.

תקמ
הפלוגתא בר"ה, מר סבר כמה דכייף אינש דעתו טפי עדיף, ומר סבר כמה דפשיט אינש דעתו טפי עדיף, והפירוש דכייף היינו הכנעה, ודפשיט שאין לו מה להכניע, יען כי הוא מרגיש בעצמו שהוא 'אין' באמת.

תקמא

'סתרו יושר עצתו אמונה, פעולתו אמת', פירש דהיושר של השי"ת הוא נסתר, דאין אנו מבינים היושר שלפי דעתנו נראה להיפוך, אכן עצתו אמונה שהעצה לזה היא אמונה להאמין כי פעולתו אמת.

תקמב

במדרש תנחומא, 'אין וילך אלא לשון תוכחה שנאמר לכו חזו מפעלות אלוקים'. ומה הראיה לזה, אך לבעהמ"ד הוקשה תיבת 'וילך' להיכן הלך, לכן מביא ראיה מפסוק 'לכו חזו', היינו לכו מדרכיכם הרעים ואז יחזו מפעלות אלוקים, כי כל זה שאדם הולך בחושך אינו רואה מה שהוא באור, כי עוונותיכם מבדילים.

תקמג

'קחו עמכם דברים אמרו אליו בל תשא עוון וקח טוב אין טוב אלא דברי תורה'. והלא אנו רואים אף שלומדים דברי תורה ואין עושין תשובה, גם ל"ל תיבת עמכם? אך האדם צריך ליקח הדברים בעומק הלב, וזה עמכם לעיין איך הוא רחוק מהי"ת, וצריך להתפלל על זה.

תקמד

'ולא תכנס לפניך תפילת עוברי דרכים', עוברי דרכים היינו מי שעובר חס וחלילה על דרך הי"ת. אבל לא מי שהולך בדרך ה'. ולכן אמר עוברי דרכים ולא הולכי דרכים.

תקמה

רבי אומר על כל עבירות בין עשה תשובה בין לא עשה יום הכיפורים מכפר. ומודה רבי בכרת דיומא, דאם לא תימא הכי, כרת דיום הכפורים לרבי ל"ל, והלא יוכל להיות באומר אחטא ויום הכפורים מכפר, דגם רבי אינו חולק בזה, דאין יום הכפורים מכפר, אך אם אמר אחטא ויום הכפורים מכפר הו"ל שוגג, שבאם היה יודע שיום הכפורים אינו מכפר לא היה חוטא, ואם כן אין בזה כרת דהא שוגג הוא.

תקמו

'צור ילדך תשי ותשכח אל מחולליך', ה' יתברך בראך במדת השכחה, לשכוח מהבל עולם הזה, ולבסוף 'ותשכך אל מחולליך', בתמיהה.

תקמז

'זמן שמחתנו', משום דאז עושין סעודה לגמרה של תורה, והכל שמחים בו. וא"כ יוכל היצר בתחבולותיו להפיל את האדם לעצבות ומרה שחורה חס וחלילה באמרו ולשמחה

מה זו עושה, וכי גמרת את כל התורה כולה, לכן נקרא שזמן שמחתנו להורות שיוכל כל אדם לשמוח מחמת שהוא זמן שמחה.

תקמח [סוכות]

פעם אחת בליל שמחת תורה פתח רבנו זצ"ל את הדלת מחדרו לביהמ"ד ושאל את המסובין, מהו זה השמחה, הסעודה שעושין לגמרה של תורה, ולא ענו אותו, והשיב בעצמו כי השמחה היא שיודעין שגמרו את התורה ועדיין לא התחילו כלום, ומפני שיודעים זה היא השמחה.

תקמט

בסוכה, 'לך' - למעוטי סוכה גזולה, והק' תו' ת"ל דהוי מצווה הבאה בעבירה. אך קיימלא לן סכך פסול פוסל בד' טפחים. ואויר פוסל בג', וב' טפחים אויר וב' טפחים סכך פסול אינו מצטרף וכשר משום דאין בכל אחד לפסול, וידוע דמצווה הבאה בעבירה אינה רק היכא דהמצוה באה מחמת העבירה, אבל אם אפשר לקיים המצוה בלי העבירה, אין העבירה פוסלת, א"כ משכחת לה היכא דהי' ב' טפחים סכך פסול וב' טפחים סכך גזול, ואם היה פסול הגזול מטעם מצווה הבאה בעבירה, היה הכא כשר כיון שאין המצוה צריך להעבירה, שאף אם לא היה סכך גזול רק אויר היה כשר דאינו מצטרף סכך פסול לאויר לפסול, להכי כתבה התורה לך שסכך גזול הוא פסול, ומצטרפין.

תקנ

רש"י פירוש בתהלים, בתחלה נקראת תורת ה', ושעמל בה נקראת תורתו, העניין שנקראת תורתו, שתורהו ותלמדהו, שהתורה שתבוא אליו מתוך העמל והיגיעה תהיה לו קנין חזק. ויתדבק בה לגמרי, עד שהתורה בעצמה תלמד אותו כל דרכי'. אך אם לומד בלי יגיעה לא ישאר אצלו כלום כמאמרם, התורה שלמדתי באף נתקיימה בי.
וכמאמר ר"י בר אבדימי, נפש עמל עמלה לו, הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר, פירוש עומלת לו מלמדת לו.

תקנא

מגלת אסתר נקראת בשם מגלה, משום מגילה לשון התגלות.

תקנב

במדרש: למה נקרא שמו יהודי, והלא ימיני הוא, לפי שיחד שמו של הקב"ה כנגד כל באי עולם, אך הלא כתוב יהודי, אך המדרש מורה לנו שמי שהוא יחידי שמיוחד להיות דבוק ביחידו של עולם, זהו יהודי, וכמו אל תקרי ויחד יתרו אלא ויהד לפי שאי אפשר ליחד אלא מי שהוא יהודי.

תקנג
'מפוזר ומפורד', המן היה מקטרג גדול על כן אמר מפוזר ומפורד שכשנפרד הפרט מן הכלל, נתגלו כמה פושעים שנמצאו בישראל ח"ו, ולכן אמרה אסתר לך כנוס את כל היהודים שישגיח על הכלל.

תקנד
הקטרוג היה שישראל המה מפורדים ואין בהם אחדות, על כן אמרה אסתר לך כנוס שיעשו אחדות.

תקנה
'חזית איש מהיר במלאכתו', לכאורה אצל מצוה צריך להיות במתינות, ונראה כי רק ההכנה למצוה צריך להיות במתינות אבל המצות עצמן יותר טוב שיהיה במהירות, כדרך הבנאי אם הוא אומן משכיל יעשה תכנית הבית על נייר במתינות גדול שאחר כך בעת המלאכה יכול למהר מלאכתו, וזה אמרו במלאכתו, ולא למלאכתו.

תקנו
פתחו כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיה עגלים וקרניות נכנסות בו, שהמבוקש מהאדם אף פתיחה והתעוררות קטנה בערכה, אך שתהיה מאמתית פנימיות עמק הלב בלי שום פניה וחציצה, כחודה של מחט אף שהנקב קטן בעצמותו אולם הוא מעבר לעבר.

תקנז
'פתחו כחודה של מחט', אין הכונה שאדם יודע יותר ועושה המעט, רק שבאמת עושה כפי ידיעתו הכל, אך לפני מה שמאירין לו אחר כך עיניו ופותחין לו כפתחו של אולם, ואז נתברר לו כי הראשונות שהיה ע"י התעוררות שלו היה לערך הזה כחודו של מחט.

תקנח
'ותלך ותבוא ותלקט'.
במדרש: עד לא אזלת אתת, אלא שהייתה מסמנת הדרכים קודם שנכנסה לשדה והלכה וחזרה לעיר כדי לעשות סימנים וציונים שלא תטעה ותדע לשוב. לימוד נכון לכל סוחר שהולך לסחור בשוק לסמן לו את הדרך שידע לחזור ולשוב למקום הראשון היינו תורה ועבודה.

תקנט
'בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת', אמרו זה חכמתו של שלמה המלך עליו השלום שאמר שמח בחור בילדותיך, משה אמר 'ולא תתורו אחרי לבבכם', שלמה אמר 'והלך בדרכי לבך', אך כשאמר 'ודע כי על כל אלה יביאך' אמרו יפה אמר שלמה.
ובאמת מה חידש קהלת בזה, הלא משה רבנו עליו השלום אמר גם כן 'ולא תתורו', וממילא אם יעבור יהא נענש, אך קהלת חידש שיוכל להיות 'שמח בחר בילדותיך', אם יזכור כל פעם. ודע.

תקס
מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו אבל הקב"ה מבלה מעשה ידיו, מבלה הוא מלשון מוביל, והיינו שבשר ודם מעשה ידיו מנהיגין אותו, אבל הקב"ה מוביל ומנהיג את מעשיו ברצונו הפשוט.

תקסא
'כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'', מי שהוא מנגן ואין לו שום פניה יכול לקרב את הגאולה כי היכל הנגון קרוב להיכל המשיח, אז 'ותהי עליו יד ה' '.

תקסב [ביאורי פסוקים]
'והריחו ביראת ה' ', כמו אתרוג אם מונח בכלי אף על פי שנוטלין האתרוג ממנו, עכ"ז על ידי ריח האתרוג שנשאר בכלי יודעין מה היה בתוכה. כן מרחוק ה' נראה לי.

תקסג
'בשובה ונחת תושעון', שובה ונחת היינו ישוב הדעת ומנוחה, כי על ידי ב' דברים הללו יכולין להושע בכ"ט ואפילו לביאת המשיח.

תקסד
'אל תראי כי לא תבושי, ואל תכלמי כי לא תחפירי', פירוש 'אל תראי', מפני מה אין לכם יראה מחמת שאין אתם בושים במעשיכם, 'ואל תכלמי' - מפני מה אין לכם בושה 'כי לא תחפירי', כי אין אתם משגיחים וחופרים במעשיכם.

תקסה
'מקוה ישראל ה' ', כמו במקוה המטהר את עצמו אם נראה אפילו שער אחד לחוץ לא עלתה לו טבילה ואין עולה מידי טומאתו, כך איש ישראל צריך להיות אין גאנצען אונטערגעבויגען אפילו איין האר לא יהיה לחוץ.

תקסו
'האלהי מקרוב אני נאום ה' ולא אלהי מרחוק', קרוב היינו הצדיק, ורחוק היינו הרשע, והכוונה בזה האם אני רוצה דוקא בהצדיק שמקורב אלי, הלא אני רוצה גם כן את הרשע המרוחק ממני.

תקסז
'כי אתה הדעת מאסת מכהן לי', וזה נאמר על היודע דעת בדרכי ה' עד היכן עומק העבודה מגיע עד שנתברר לו שלא נגע אף בקצה עבודתו יתברך, ועל ידי כאב לבו ומרורותו, אומר הלואי שלא הייתי יודע כל כך הרי זה מואס הדעת, ועליו נאמר 'ואמאסך מכהן לי גם אני', ולאדם כזה אין עוד תקוה לשוב, כי מיאוסו של הקב"ה מורה על דלית לי' סבר כדאיתא במדרש אם מאיסה לית ליה סבר.

תקסח
'תאות ענוים שמעת ה' תכין לבם', מי שמתאוה אל הי', השם מכין לבו.

תקסט
'בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה', אם ישוב ללמוד צריך לידע שהיא תורת ה', וצריך לדבק עצמו בה' יתברך שצויונו את התורה, ובעת לימודו, ובתורתו צריך לידע שהיא תורתו שאם לו יתן לב למה שמוציא מפיו לא יחשוב תורה כלל.

תקע
'כי השתות יהרסון צדיק מה פעל', כאשר בני הדור מהרסים היסוד שלהם, צדיק מה פעל, מה הצדיק יכול לפעול עוד, אחר שהיסוד נהרס.

תקעא
'כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלהי', בעת ששמרתי אמרתי דרכי ה' שלא מכוחי עשיתי זאת רק ה' מדריך אות ובעת שלא הייתה דעתי צלולה לא אמרתי שהמניעה מה' יתברך, רק המניעה ממני.

תקעב
'יראת ה' טהורה עומדת לעד', שהיראה היא דבר המעמיד, פירוש שהיראה הטהורה היא כמו יסוד המעמיד כל הבנין שעליו.

תקעג
'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך', שצפנת היראה שאינה ניכרת יראת ה' בעולם, דאל"כ לא היה שכר ועונש, כי הכל היו יראים ולא הייתה הבחירה כלל.

תקעד
'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם', היינו אם העליון יתברך מצפין רב טוב ביריאיו, אז מעמיד להם נגד בני אדם.

תקעה
הרבי מגאסטנין זצ"ל אמר, רבנו זצ"ל אמר, כל המחברים עשו הקדמה לספריהם, ומורגל בפומא דאינשי, ספר בלי הקדמה כגוף בלי נשמה, ולכן ה' יתברך עשה גם כן הקדמה לספרו, והוא דרך ארץ, כי דרך ארץ קדמה לתורה.

תקעו
'רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו', האתנחתא בתיבת "בה'", והפירוש הוא כי הבוטח בה' גם כן אחד מהמכאובים לרשע אשר הוא בכעס וברוגז גדול על איש ישראלי מפני היותו בוטח בה'.

תקעז
'ועל רגלי ארץ דברי מרמה יחשבון', כי הרגע שעבר אין, והרגע להבא אין אדם בטוח שיחיה ולכן טוב לחשוב ברגע שעומד בה מהו התכלית, ולבסוף ע"ז הרגע דברי מרמות יחשבון.

תקעח
'ה' לא יעזבנו בידו ואל ירשיענו בהשפטו'. מה המשפט, כל העניין מדבר מרצון הרשעים, לדרוך קשתם, לטבוח ישרי דרך.
רשעים המה ב' כוחות, א' החצוניים, המעקמים דרך הישר, ב' רשעים ממש המכאיבים לצדיק, ובכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו. ואם בעצמו עושה איזה כח שייך עזר גם מזולתו. אכן לפעמים ימצאו עתים כאלו אשר כח האדם כלה, ואין בכוחו לעמוד על נפשו, להתגבר על המונעים, המה הכחות הרעים שזה נקרא נפילת המוחין, ובאיזה אופן ימלט, הלא אם אין התגברות אף מעט מצד עצמו, לא יתכן עניין עזר, רק אז הוא תלוי במשפט, אם בשום פעם גמר בדעתו עשות דבר זה במס"נ, אזי אעפ"י שכוחו כעת חלש מאוד, ואינו יכול בעצמו להתגבר נגדם הן ברוחני והן בגשמי, כי צופה רשע לצדיק ומבקש המיתו, עכ"ז עושה הקב"ה זאת לבדו בלתי אתערותא מכוח האדם, וזה הוא עניין המשפט.

תקעט
'אענך בסתר רעם, אבחנך על מי מריבה סלה', אם הרעם הוא בסתר, אענך, והבחינה היא בעת מריבה.

תקפ
'ושוא תשועת אדם', עס איז פאלש דאס פארגלעטיגקייט של אדם, והיינו מה שדרך איש ישר בעיניו ומכסה את עצמו בחלקלקות הוא שוא (תשועת מלשון שיע).

תקפא
'ארץ יראה ושקטה'. מדוע אומרים ירא שמים, והלא הארץ יראה?
אך בחגיגה איתא, שאף על פי שהשמים נבראו ביום א' עדין לחים היו וקרשו בשני מגערת הקב"ה 'יהי רקיע'. וזה שאמר עמודי שמים ירופפו כל יום ראשון ושני יתמהו מגערתו, כאדם שמשתומם ועומד מגערת המאיים עליו, ולכן נקרא יראת שמים דכמו שהשמים עומדים מאז ביראתו יתברך בלי הפסק, מפני פחד ה' וגערתו שמאז, כן צריך האדם להיות כל ימי חייו ירא מפני פחד ה' לעמוד על מצב העבודה בלתי הפסק.

תקפב
'שפכו דמם סביבות ירושלים ואין קובר', ירושלים באמצע העולם כ-לב באמצע הגוף. והרצון בזה שלפעמים יקרה לאדם שיצעק לה', וישפוך דמעות עיניו בשיח ותחנונים, ומזה יוכל לדמות האדם שנתקרב לה' יתברך עי"ז, לזה אמר הכתוב כי יכול להיות שכל שפיכת נפשו ומרירותו היא עדין סביבות הלב ואין קובר, עס איזט נישט ארויס געגראבן מעמק נקודה הפנימית שבלב.

תקפג
לפעמים יקרה לאדם ששופך לבו כמים, ומצטער מאוד על שעבר על רצון ה' יתברך, אבל העיקר לחפור מכאן ולהבא וזה קובר מכאן ולהבא.

תקפד
'ימי שנותינו בהם שבעים שנה', יש לומר כי תיבת בהם מורה שלפעמים יחיה האדם כמה, וכל שנותינו המה כלולים רק בשעה אחת, כי כל התיקון מימי חייו רק בשעה זו שמוציא אור תורה מהעלם אל הגלוי, או שעושה אחת מן המדות מרכבה לשעבדה לעבודת ה', יתברך שבזה מעלה ימי חלדו לתכלית הנרצה ממנו ית"ש, ולזה אמר בהם.

תקפה
'מלאה הארץ קניניך', בכל הארץ יכול האדם לקנות איתך, שבכל דבר ניכר כבודך, כי אתה לבדך בראת הכל ואפס בלתך, ובכל דבר יש הכרה שבלי כוחך אין שום חיות וקיום בדבר.

תקפו

'אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך, ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו'. המופת מביא התפעלות לאדם רק לפני שעה, ואח"כ נשכח. אבל על ידי התורה, תתחזק האמונה ותתמיד, וז"ש אבותינו במצרים, לא באו להשכלת האמונה ע"י המופתים והנפלאות, אכן ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו.

תקפז

'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', ראוי שהאדם יחזיק מעשיו חשובים ונאים לפניו יתברך שע"י שיסבור כך יסגל ויכשיר מעשים טובים יותר. מה שאין כן אם הוא חושב כי הוא מרוחק מה' יתברך ומעשיו אינם חשובים לפניו יתברך לפי שאינם בזכות ובהירות, חס וחלילה, יכול באמת להתרחק באין תכלית. וזה עצת היצר, כמו שכתוב ואל תרשע הרבה, וזה הפירוש ע"י שאני אומר שמעשי חשובים בעיני יתברך, יש לי תקוה שאשיבה רגלי אל עדותיך לעלות בכל פעם יותר.

תקפח

'עת לעשות לה' הפרו תורתך'. חז"ל למדו מזה להתיר כתיבת תורה שבע"פ, ואם כן נצמח כל קיום התורה מהפרו תורתך? ונראה שאף על פי שהתירו לכתוב תורה שבעל פה עכ"ז עדיין הוא בעל פה.

תקפט

'כחצים ביד גבור כן בני הנעורים', המשיל ימי הנעורים לחצים, דכמו אחר שליחת החץ מידיו, ומתחרט על הפעולה אי אפשר לו בשום אופן להשיב החץ אליו, כן ימי הנעורים של אדם, אם לא פעל בהם אז להעמיק בעבדות כפי כחו אז, מאוד הדבר שימי הזקנה יספיקו לו, וכל ימי חלדו על הארץ ירגישו חליפת ימים אלו.

תקצ

'יגיע כפיך כי תאכל', שיהיה רק יגיעת כפיך ולא בלב ומוח כי הלב והמוח צריך להפרישם לעבודת ה' יתברך.

תקצא

דרכו של הרר"ב זצ"ל היה שאמר 'הנה כי כן' בלשון תמיהה, והפסיק ואחר כך סיים 'יבורך גבר ירא ה' '. ואמר רבנו זצ"ל כונתו שאחר שפרט קודם כל הענינים הטובים והברכות שמגיעים לירא ה', אמר אח"כ הנה כי כן אם כן הוא שלירא ה' יש כל טוב, על כן מי שמברך לחבירו, עיקר הוא לברך אותו שיהא ירא ה' וממילא יהיה לו כל טוב.

תקצב
'אוילים יליץ אשם', כל דרך איש ישר בעיניו ורוצים מן השמים שלאח"ז יתקן מעשיו. אך יען שאינו מרגיש חסרונותיו על כן מזדמן לפניו חטא בכוונה מהשגחה העליונה כדי שירגיש שעד כה הלך חשכים, ויתקן מה שקילקל קודם, אם כן האשם הוא למליץ טוב להאוילים.

תקצג
'מדרכיו ישבע סוג לב, ומעליו איש טוב', כאשר ישבע האדם מדרכיו מעבודתו בתורה ותפלה, ובעניני עשיית המצוה זה סימן שלבו מלא סיגים, והראיה שמעליו איש טוב, שהאיש טוב דורש רק המעלות הטובות החסרים ממנו, ואפילו יש לו כמה מעלות בתו"מ כולם כלא חשיבי אצלו, ורק עליות הוא מבקש, וזה מעליו איש טוב.

תקצד
'בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור', יש צדיקים שמסתירין את עצמם ומדריגתם בענינים הנראים כזרים לעין הרואה, ועל ידי זה זוכין לעלות כמה מדריגות יותר, וזה בכל עצב פָּארם במסתיר עצמו יוכל להיות שיש איזה מותר, איזה מעלה, אך 'ודבר שפתים', מי שמסתיר גדולתו על ידי דבר שפתים, שידבר הרבה, אך למחסור, שלא יכול להיות שום יתרון מזה רק חסרון.

תקצה
'בכל עצב' - מי שמייגע את עצמו ביגיעת הלב לבקש האמת 'יהיה מותר', אבל 'דבר שפתים', מיגע את עצמו רק מן השפה ולחוץ, ולא בלבו 'אך למחסור'.

תקצו
'אמת קנה ואל תמכור', הפירוש אמת היא התורה קנה, היינו היגיעה כי אם יגעת תמצא, ואם יגעת ומצאת אל תמכור בשביל הנאתך.

תקצז
'זד יהיר לץ שמו', מדוע קראוהו לץ הלא הוא רשע גמור, אך הכתוב מתמה איך יכול אדם לעשות עבירות במזיד ועוד יתגאה בזה כאשר יאמר עשיתי בדרך ליצנות.

תקצח
'שבת היא מלזעוק', כאשר יש לו לאדם ח"ו לזעוק ואינו יכול לזעוק זאת היה הזעקה גדולה.

תקצט
במדרש תנחומא פקודי, עולם שביעי דומה לקוף, נראה כי האדם לעת הזקנה שכבר אפסו כחותיו אינו עוד משלו מאומה בעבודת השם יתברך כי אם מאשר יראה אחרים עושים או ממה שעשה הוא עצמו כבר, כקוף הזה אשר עושה כל הרואה מאחרים.

תר
מסכת ברכות. פעם אחת נכנסתי לחורבה ובא אליהו הנביא ושמר לי על הפתח עד שסימתי תפלתי, מדוע לא בא אליו קודם שנכנס לחורבה לומר לו אל תכנס? ונראה שכך היא ההנהגה העליונה עם האדם, משלחין אותו למטה לזה העולם, ומניחים אותו לעשות כל מאי שלבו חפץ, שהרשות נתונה, אלא אחר כך כשיצא מזה העולם שואלים אותו מה עשית.

תרא
מיכאל מא' גבריאל בב' אליהו בד' מה"מ בשמונה, הורה לנו בזה, כי כל מי שהוא במדרגה גבוהה אינו צריך כל כך הכנה כמו הנמוך ממנו במדריגה.

תרב
כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו, קאי על האדם שאינו מרגיש השמחה מסעודת חתן, ואינו משמח את עצמו.

תרג
'וינצלו את מצרים, כמצולה שאין בה דגן או שאין בה דגים'. הרבי מלובלין זצ"ל אמר דגים בג' נ"ז [=47] כמו דגן, ויש לומר עוד, דגים בגימטריה מזבח.

תרד
שלא יהיה תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהם כתרנגולין, כי טהרת הטבילה בתמידות היא מסוגל שלא יהיה תלמיד חכם מצוין.

תרה
כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש, האיך יכול השומר לדעת? אך הפירוש כי הדיבור לא נכנס בתוכו.

תרו
'חסידים הראשונים היה שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו את לבם', וצריך לומר ואחר כך מתפללין. אך הפירוש כי שוהין שעה אחת ומתפללין באותה שעה שיכוונו אחר כך את לבם.

תרז

'במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד'. משל לסוחר שקנה ביגיעה רבה סחורה בודאי לא ימכור אותה בזול, אך מי שקונה סחורה בנקל יכול למכור בזול כי לא יגע עליה, וזה פירוש במקום שבעלי תשובה עומדין, היינו שהבעל תשובה כמה שנותנין לו שכר חלף עבודתו יכול לעמוד על זה יען כי לא יגע, אך הצדיק הגמור שמיום הולדתו מיגע את עצמו על העבודה אינו יכול לעמוד בשכר כזה.

תרח

תרגילנו בתורתך, הלא לא טוב לעשות מצות אנשים מלומדה, אכן רק למצות לא טוב, אבל ללמוד תורה טוב ההרגל.

תרט

דעלמא דאזלא מיניה כהילולא דמיא, שכמו שאם שכח החתן לומר בשעת קידושין תיבת לי, מפסיד כל הסעודה, כמו כן אם אדם שכח לטהר ולקדש את עצמו, לבסוף הלוך ילך ובכה, אך המקדש עצמו במותר לו בא יבא ברינה.

תרי

כל מי שאין לו קרקע פטור מן הראייה. אם אין האדם מקושר לקרקע אינו צריך לראיה, דבכל מקום שהוא הוא מדובק להשם יתברך, ואינו נקשר לארציות.

תריא

לעולם יעסוק אדם שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ואם לעולם, מתי ילמוד לשמה, אך רצונו לומר דכל מה שילמד לשמה יראה הכל יותר כי כל מאי שלמד כבר היה שלא לשמה.

תריב

'לא הוי ידעי רבנן מה השלך על ה' יהבך', היינו עד כמה צריך האדם לבטוח בו יתברך, וסיפר להם רבב"ח שנזדמן לו בהשגחת עליון שילך עם הטייעא, וע"י נתברר לו עניין הבטחון עד דא"ל שקול יהבך, אף שבאמת רבב"ח לא בקש מאתו רק שהסיבה עצמה חזרה אחריו, והתבונן מזה העניין השלך על ה' יהבך, שאף הסיבה לפרנסו לא יבקש.

תריג

'לב טהור ברא לי אלקים'. מכלל דאיכא טמא, כי ממה שכתיב לב טהור לאדם המרגיש שחסר ומבקש מהשם יתברך השלמה, שזה ברא לי, מכלל דאיכא מי שמרגיש ונדמה בעיניו כי כבר נשלם, האדם הזה טמא יקרא.

תריד

כל העוסק בתורה לשמה, תורתו נעשית לו סם חיים, וכל הלומד שלא לשמה נעשית לו סם המות, והקשה תוספות הלא אמרינן לעולם יעסוק שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ויש לומר דתרי שלא לשמה איתא: כדי שיקרא רבי, ומתוך זה בא לשמה, ואם כן אמאי אין אנו רואין שזוכין לדברים הרבה דחשיב ר"מ בלומד לשמה? אלא הפירוש שיקרא רבי על מנת שיתרבה על היצר למשול עליו ולהכניעו, ובעת אשר יוכנע היצר על ידי הלימוד, אז יבוא ללימוד לשמה שהוא עניין קדוש מאוד נעלה. ולפי זה הלימוד לשמה אינו נמשך משלא לשמה, רק מהפעולה הנצמחת ע"י הלימוד שלא לשמה, דהיינו כניעת היצר, ובאמת אין לזה בירור אם יכניעו שעל ידי זה יבא לשמה, ויזכה לדברים הרבה.

תרטו

'ולא למרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין בדעתו', אם אינו חכם ואינו מוכן בהזדככות החומר, לא יתפוס בו, אך עיקר ההזהרה, שגם ההקדמות אסור למסור לו, כי עוד יתקלקל ויגרע מעבודתו.

תרטז

'אם יאמר לך יצר הרע חטא, והקב"ה מוחל לך אל תאמין'. מה ההווא אמינא בזה? אך לפעמים היצר מתחכם לאמור אין לך לפחוד ממה שאינך עוסק בתורה, שהרי כמה פעמים החלות ולא היה בהשגתך לגמור, ובודאי ה' יתברך ימחול לך. וזה אם יאמר "חטא" לשון חסרון, כלומר שאתה חסר כי אי אפשר בשום אופן לגמור, שהיצר גדול כל כך עד שאי אפשר לדחותו, על זה אמר אל תאמין, כי אדם לעמל יולד לעמלו של תורה, שעל ידי עמלו בתורה ינצח בודאי את היצר.

תריז

'אשכים ואשנה פרק זה, נדר גדול נדר לאלקי ישראל'. ופריך והלא מושבע ועומד הוא, וק' הלא אינו מושבע ועומד על פרק זה דוקא, אך כל אדם יש לו חלק מיוחד בתורה הקדושה שניתן לו בסיני, ובדבר שיש לו חלק ללמוד הוא חלקו מסיני, ואם כן אם נשבע לשנות פרק זה, בודאי שיש לו חלק לזה, אם כן הלא מושבע ועומד.

תריח

כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא, והלא רק אחד ישבע לשקר, אך השבועה היא לברר האמת עם מי, ואם האחד נשבע מבורר שהשני אמר שקר, מה שאין כן בשניהם נשבעין לא יתברר לעולם ושניהם לבטלה, ולכן אלו ואלו באו לידי שבועת שוא.

תריט
'אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות', וא"כ מי יורה איסור והיתר? אך הפירוש אהוב את המלאכה היא התורה שהיא המלאכה של הרבנות, ושנא את הרבנות היא הגאות.

תרכ
סנהדרין שראו כולו לחובה פוטרין אותו מיד. והטעם, שאין דבר עומד בפני התשובה, ומכל מקום ממיתין אותו בבית דין אף שעשה תשובה, אך תשובה מסורה ללב, והאדם יראה לעינים, ובאמת אם אדם עושה תשובה שלימה השם יתברך שולח בלב הסנהדרין צד זכות שיצא זכאי, ולכך עולה הדין תורה שיהיה צדדים לפטור, אף כי אין זה על פי שכל אנושי. והרר"ב זצ"ל אמר לבאר, מפני מה חטא העגל נמחל לישראל, אף שלא מצינו שעשה תשובה, וחטא המרגלים אף שעשו תשובה לא נמחל להם, רק שעיקר התשובה אם אדם יודע שאין לו תקוה חס וחלילה, ככלי חרס שנשבר, ועכ"ז ברצונו לעבוד את ה' מכאן ולהבא אף שאין לו תקוה, זהו תשובה אמיתית. וזה היה בחטא העגל שהיה חטא הראשון ולא ידעו כלל שהתשובה תועיל. אך בחטא המרגלים, שכבר ידעו שמועיל תשובה, וסברו לשוב כבראשונה, ממילא לא היה בלב שלם.
וזה העניין כאן: כל עוד שיש צדדים לזכות אותו אין מתאמת אצלו גודל החטא, ואינו עושה תשובה כהוגן. אבל אם ראו כולם לחובה, אזי נתברר אצלו גודל החטא, ויודע שאין מועיל לו תשובה, ונשבר לבו בקרבו מאוד מאוד, שזה עיקר התשובה, לפיכך פוטרין אותו.

תרכא
'בתורת ה' חפצו, ובתורתו' וכו'. פירש רש"י בתחלה נקראת תורת ה', משעמל בה נקראת תורתו. היינו שהתורה שתבוא אליו מתוך העמל והטורח והיגיעה, תהיה לו קנין חזק, ויתדבק בה לגמרי עד שהתורה בעצמה תלמד אותו כל דרכיה, לא כן אם בלי יגיעה, לא ישאר אצלו כלום.

תרכב
רשב"א אומר, לא ישכיר אדם שדהו לכותי מפני שנקראת על שמו, וכותי עושה בו מלאכה בחולו של מועד. אבל לעובדי כוכבים ומזלות שרי, משום שעובד כוכבים ומזלות ציית, וכותי לא ציית, דאמר אנא גמירנא טפי מנך, א"ה מאי אר' מפני שנקראת על שמו תלמוד לומר משום לפני עור לא תתן מכשול, והקשה תוספות דתיכף אמילתא דרשב"א היה יכול להקשות משום לפני עוור לא תתן מכשול. ונ"ל דהתורה כתבו דשייך למימר לפני עוור לא תתן מכשול אף באיסורא דרבנן, דמלאכה דחוה"מ מדרבנן.

אבל באמת אין זו הוכחה, דהמבי"ט כתב דהא דהקילו חכמים בספקות וכדומה, ולא העמידו על דין תורה משום לא תסור, דאחלו לייקריהו, ולא משכחת לאו דלא תסור רק במי שחולק אדבריהם כגון זקן ממרא, אבל מי שעובר פעם אחת אחלי חכמים ליקריהו, ולפי זה נוכל לאמור דבאיסור דרבנן לא שייך לפני עור. והא דפריך הש"ס תלמוד לומר משום לפני עור, משום דמסיק הש"ס דכותי לא ציית, דאמר אנא גמירנא טפי מנך, ועובר הכותי על לא תסור דאורייתא, אבל ארשב"א לא היה יכול להקשות, משום דרבנן בפעם אחת אינו בכלל לא תסור.

תרכג

יראת חטא מביא לידי חסידות, ויש כמה מדריגות עד שבאים לחסידות, ועתה קורין חסיד בעוד שלא הלך כל המדריגות, אך יש נתיבים קטנים שיחידי סגולה מוצאים לבוא תיכף לחסידות, אך אם הרוב ילכו בזה יתקלקל הדרך, ויצטרכו לילך בדרך המדריגות.

תרכד

לאדם העוסק בחסידות קוראין חסיד, כמו שקוראין לאחד חכם, יען שחבירו כסיל, הגם שנמצא חכם אחר יותר ממנו, מכל מקום נקרא גם הוא חכם על ידי שעוסק בחכמות.

תרכה

'שיגיעת שניהם משכחת עון', והלא אם לא זכה גם התורה נעשה לו סם מות, אך התורה, המאור שבה מחזירו למוטב, כי בלי תורה אדם מאנה את עצמו, ואינו רואה חסרון בעבודתו, אך על ידי התורה ימצא העון, שעשה בעשית המצוה, וזה משכחת עון, מוצא עון.

תרכו

'וכל מעשיך יהיה לשם שמים' - שהלשם שמים יהיה גם כן לשם שמים.

תרכז

'כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ודרך ארץ', אף כי מצינו כמה תנאים ר"י נפחא הסנדלר, אכן לא היה עליהם מזה עול עבור עול התורה שהיה טעון עליהם, מה שאין כן הפורק עול התורה, נותנים עליו אף בעת שאינו עוסק במשא ומתן.

תרכח

'המפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מתחייב בנפשו'. ופירש הברטנורא אף שעל ידי כן מברך, ברוך שככה לו בעולמו. ומדוע באמת מתחייב, הלא מברך לה' יתברך, אך האבות קודם מתן תורה היו משיגין את ה' יתברך על ידי חקירה. ואחר מתן תורה אסר לנו את החקירה, רק על ידי התורה צריך להשיג את ה' יתברך. ולזה המפסיק ממשנתו,

וחוקר ומעמיק בשכלו מהיכן יש כוח לאילן זה אם לא בכח מאמרו, ורוצה להשיג את ה' יתברך על ידי חקירה - מתחייב בנפשו.

תרכט

חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, שכל אדם נולד עם איזה חמדה לדברי תורה, אך מי שאין בו דעת מכניס החמדה לדברי הבלים, אבל הבר דעת מחשב עצמו איזה רצון לרצות.

תרל

יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה. והלא בוצינא טב מקרא, אכן גם זאת רק בעולם הזה.

תרלא

שאלו לרבנו זצ"ל על הרמב"ם שפסק התופס לבע"ח מקום שחב לאחרים לא קנה, אם עשאו שליח קנה. ואמר כי הוא חד סברא עם הא דטומאה בלועה אינה מטמאה, ואמר הרבי מסאכטשוב זצ"ל פירש על זה.

דכוונתו יש לפרש על פי מה שכתב הרמב"ן על הפסוק ולא יבוא לראות כבלע את הקדש שדרשו ע"ז ובסנהדרין מכאן אזהרה דגונב כלי שרת חייב מיתה, דגניבה וגזילה נקרא בלועה מלשון חיל בלע ויקיאנו. לכך גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אין יכולים להקדיש, זה שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו, דאף שברשות הגזלן הוא מכל מקום אינו שלו, והבעלים אף דשלו מכל מקום נבלע אצל הגנב או הגזלן.

והנה תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים משום דאף דנכסי הלוה משועבדים למלוה עכ"ז המה בלועים אצל הלוה, והא דטומאה בלועה אינה מטמאה, אם הקיאה טמאה ומטמאתו משום שנטמא ביציאתו, ולכך אם עשה הלוה שליח אם כן הוציא הלוה זה מעצמו את הבלועה, ושוב מועיל שפרי תפיסה דידי עבור המלוה.

תרלב

אי סייפא לאו ספרה, אם יש חרב המבדיל בין מוח ללב, היינו פירוד בין המח והלב לאו ספרא.

תרלג

'מה רב טובך אשר צפנת ליראך', שכשראה הקב"ה שוב התגלות הקדושה בעולם נעשה דבר מורגל, וממילא יראת אלקים מצות אנשים מלומדה, הסתיר את דרכיו וגנז את היראה, ומה רבו טובתך שצפנת את היראה, ושיגיע אליה רק המתיגע כ זה פעלת לחוסים בך נגד סתם בני אדם.

תרלד
'וכל העם רואים את הקולות', העם רואים ומסתכלים בחצוניות של הדברים, קולות וברקים וכדומה.

תרלה
רבנו שאל לאברך אחד אם לומד חומש עם רש"י, ולא השיב ושאלו עוד הפעם והשיב כן, ואמר לו רש"י פירש על לא תנאף אין ניאוף אלא באשת איש - דעם מאנס וויב.

תרלו
ותשלח את אמתה, האיך שלחה את ידה, הלא עמדה מרחוק, אך אם אדם משתוקק לאיזה תכלית אל יתאר לנפשו שום מכשולים ישלח את ידו ותשרבב כמה אמות.

תרלז
ר"מ מראזודוב היה בקאצק, ואמר לו רבנו זצ"ל דוא זאלסט זאגען ביינישען (הוא אא"ז הרב החסיד ר' ביניש זצ"ל אביו של זקני רל"י זצ"ל) האיך האלט היינט דעם קאנציג פון דער וועלט, כאשר בא לראזודוב אמר זאת לר"ב, ונסעו יחד לקאצק, כאשר פתח ר"ב את הדלת אמר לו רבנו זצ"ל ביניש ביזט דא? והשיב לו איך בין דא.

תרלח
ר"מ מראזודב זצ"ל התמרמר לפני רבנו זצ"ל, כי כל הזקנים החסידים מראזודב תמו, ואין לו עם מי להתחבר, ענה לו רבנו זצ"ל תוכל להתחבר עם לוי יצחק מראזודב הוא לומד תורה לשמה (הוא הרב החסיד רל"י זצ"ל זקני), כאשר בא לביתו, הלך לבית זקני זצ"ל ואמר לו: לוי דער רבי האט מיך געהייסן זין חברן מיט דיר, זענן מיר חבר. ואח"כ נסעו ביחד לקאצק.

תרלט
בעת חתונת ר' משהלי זצ"ל אמר רבנו זצ"ל בבואו לחופה הוי מתפלל בשלומה של מלכות בעת שיש שלום למלכות חושבים ח"ו גזירות על ישראל.

תרמ
וממנה לא תזוע, לא תזיע מן התורה כי אין לך מדה טובה הימנה. שלא למדת שום מדה טובה מן התורה.

תרמא
נכבדי זאויכאטס בקשו להרה"צ ר' משהלי ראזודובער זצ"ל, שיקבל עליו משרת רבנות בעירם, ושאל לרבנו זצ"ל ולא הסכים בשום אופן, אחרי עבור מספר שנים בימי זקנותו, נכנס לקדש לקחת פרדה, אמר לו רבנו זצ"ל כמדומה לי שאמרת לפני פעם, שהעיר

זאויכאטס רוצה בך, מה אכפת לך סע שמה, ושם תנוח. בחזירתו לראזובודוב נסע דרך זאויכאטס, אך מיד בבואו שמה חלה איזה ימים ונסתלק ונטמן שם. אז הבינו מקורביו הסיבה שמענהו רבו מתחילה מהרבנות דשם עד סוף ימיו שצוהו ליסע לשם ברמזו לו בלשונו הטהור שהעיר זאויכאטס רוצה בך למצוא בה מנוחתו כבוד.

תרמב

ויעש משה כאשר צוה אותו ותקהל כל העדה. אמר רבנו זצ"ל להר"י מווארקע זצ"ל אם הצדיק עושה רצון ה' נמשך לב העדה אחריו, והצדיק מה הוא כי יבואו עליו העדה, ואלו אנחנו עתידים לתן את הדין על כל נסיעה והליכה של אדם מישראל שבא אלינו.

תרמג

אלה מסעי. בפרשה זאת כתובים לא לבד מסעי בני ישראל שיצאו ממצרים, כלולים בה גם הנסים שנעשים לישראל בכל גלויותיהם אלא שאין איש המבין בכתוב, על כן נאמר לעושה נפלאות גדולות לבדו, רק הקב"ה מבין בהם, וכל מאורעות הגלות הולכים ונכתבים בשמים ולע"ל יחוברו בספר מיוחד.

תרמד

אינני מסתכל רק במדות טובות שיש בכל אדם מישראל, וכך אני בא לאהבה אותו, וע"י אהבת כל פרט ופרט מישראל באים לידי אחדות ישראל, וכל מי שאינו מתקשר עם כל בני ישראל, השקר שולט אצלו כי קשר בהיפוך שקר, וכך מצאנו בדורו של שאול שנפלו במלחמה בשביל שלא הייתה אחדות ביניהם. ולהיפך דורו של אחאב, היו נוצחים במלחמה מפני האחדות.

תרמה

רבנו זצ"ל שאל לאיש אחד להיכן רגיל ליסע, ואמר להה"ק ללענטשנא זצ"ל. ואמר לו אתה נוסע להצדיק רש"ל, אהבתי אותו מאוד מאוד, ועתה צועק להשי"ת שיבוא משיח.

תרמו

דודי זקני החסיד ר' הירשל זצ"ל מזאויחאסט שאל את השפ"א זצ"ל, אז א יוד איז בייא זיך געפאלען, מיט וואס קענן ער זיך ראטעווען, והשיב לו עם תפילה, ואמר לו דודי כי רבנו זצ"ל מקאצק אמר עם תורה, אמר לו השפ"א זצ"ל, מבקשים "יפתח לבנו בתורתו וישים בלבנו אהבתו ויראתו", תורה איז איין מפתח מען זאל קוממען צו אהבה ויראה, תפלה.

תרמז

רבנו זצ"ל אמר לאביו של הרבי מסאכטשוב זצ"ל שחתנו הוא מתפלל גדול, וכוחו גדול בתפלה הוא מתירא שהדבר לא יזיק לכוח שכלו. והרבי מסאכטשוב זצ"ל ספר כי היה לו מורה שעות שנהנה ממנו מאוד כי על פיו חלק הזמן לתורה ותפלה, פעם נתקלקלו גלגליו ועמד, מעות לא היה לי, התפללתי ובכיתי לפני ה', והנה הגלגלים התחלו להסתובב. מני אז לאחר שראיתי שקול בכייתי נשמע למעלה, נהגתי גם מנהג זה בלימודי: כשהגעתי לסוגיא חמורה ונתקשיתי בהבנתה, התפללתי ובכיתי שיאיר ה' עיני בתורה, והרגיש בזה חותני, ששיטתו הייתה שיש להשיגה מכוח השכל וההיגיון, ולא בכוח התפלה. על כן אמר שכוחו גדול בתפילה, וחושש שזה יזיק לכוח שכלי.

תרמח

'כי בשרירות לבי אלך', אדם המתנהג ביושר, אלא שאין מעשה יושרו באים לו מתוך דעת ויגיעה והתאמצות פנימיות הוא בבחינת 'בשרירות לבי אלך', שרירות לבו הוליכו אותו בדרך מקרה למעשה יושר, וגם ע"ז נאמר 'ולא תתורו אחרי לבבכם', וכתוב 'והלך בדרכי לבך, ובמראה עיניך ידע', שתלך בדרכי לבך מתוך דעת ובקשת עצה מעצמך, 'כי על כל אלה יביאך אלוקים במשפט', על אודות הדעת ועל רצונך הפנימי יביאך במשפט.

תרמט

אמר רבנו זצ"ל: תמה אני אם יש בדורות האלו מי שיוכל לעשות תשובה באמת, באשר צריך האדם להגיע מחוץ לעולם כי התשובה קדמה לעולם.

תרנ [ר' ליבלי אייגר בקוצק]

המעשה הזאת ספר ר' חיים וואלף ששמע מפי קדוש הרבי מאלכסנדר זצ"ל.

כשהרבי ר' לייבלי איגר זצ"ל בא בפעם הראשונה לקאצק, לבוש בגרבי משי גבוהים, ומכנסיים של קטיפה, בהכנסו לביהמ"ד בשטריימל על הראש וטליתו מתחת לידיו, הביט בו ר"ה טאמשובר, ותיכף בא מאחוריו, ושמט ממנו את השטריימיל ואת הטלית, ונתן לאחד מן החבריא להביא י"ש. ונכנס ר' לייבילע לקודש פנימה (שהיה עדין פְּרִיץ) וספר זאת לרבנו זצ"ל. ושלח רבנו זצ"ל לרבי הירש שישיב לו את חפציו: כך וכך הוא לא ישאר פה. וכן הוה שנסע אחר כך לאיזביצא.

אביו הה"ג ר' שלמה איגר זצ"ל שלח שליח מיוחד לקאצק, להתוודע על הנהגת בנו שם. השליח היה יהודי עם זקן לבן, ויבא לבית המדרש, ואף אחד לא נתן לו שלום כי כל אחד היה עסוק ברעיונותיו, והיה זה לתמיהה בעיניו. לבסוף שאל לאחד האם לא ראיתן את ר' לייבעלע איגר. והנ"ל הביט עליו בתימהון, וענה אין כאן רב, והזקן שאל

כזאת לכמה מהם, עד שלבסוף עמדו סביביו כמה מהחסידים, וענה אחד ואמר להשני, אני אגיד לכם, הוא בודאי מחפש את לייביל שלמה עקיב'ס. הזקן כמעט שיצא מדעתו לשמוע את הביטוי הזה, עד שאחרי איזה ימים נסע הביתה.

בבואו שאל אותו הרב ר' שלמה מה ראית שם, היהודי ענה אספר לכם מקרה אחד שעל הכלל כולו יצא, אני חיפשתי את בנכם עד שמצאתי אותו יושב בסעודה עם חבורת מרעים, עמד לפניהם קערה מלאה קאשע, וקערה עם ציבעלעס וגם בקבוק י"ש, ואכלו, פתאום הופיע אברך אחד קרוע ובלוע, והפליט מפיו: חברה! ר' הירש בער בא. וקמו כולם, והשאירו את הקערות, ורצו כמו מבוהלים. אני גם כן הלכתי אחריהם שחשבתי בטח גאון או גדול הדור זה האיש, כשבאתי אחריהם ראיתי בן אדם לבוש נעלים של עץ ופרווה כדרך איכרים עם אבנט של קש וספאדיק. שאלתי אם הוא למדן, אמרו לי הוא יודע רק פרק משניות. אולי הוא מיוחס? אמרו הוא בן אופה, אולי הוא עשיר? אמרו לי הנך רואה. שאלתי איפוא רק מה הוא? ענו לי: הוא עניו. התחיל ר' שלמה לצחוק בקול. השמעתם - לא יחסן לא למדן ולא עשיר, ועוד לא יהיה עניו, במה לו להתגאות?!

סיים על זה הרבי מאלכסנדר זצ"ל, ואני אומר שאם לא למדן לא יחסן ולא עשיר, ובכל זאת להיות עניו זה מדריגה גדולה.

תרנא

פעם אחת קרא פתאום למשמשו ר' פייוול ואמר לו בזה הלשון. פיוול וויא מינסט דוא איז דער טייטץ לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן (בעה"ט חקת) ענה לו איך מיין צו דיא וואס פעלט נישט קיין פרנסה וויא דיא אוכלי המן, ענה לו רבנו זצ"ל "עם הארץ, און וויא איז וישמן ישורון ויבעט. איך מיין אז דיא כוונה איזט נור צו די יודען וואס האבען אויף היינט אונד זארגען נישט אויף מארגען".

תרנב

בעיר פאריסאוו היה רב בנו של היהודי הקדוש זצ"ל ובני עירו אמרו עליו שלא יודע להורות אסור והיתר, והזמינו בית דין של ג' רבנים כדי לבחון את הרב זצ"ל, ואחד מהם היה הגאון הנורא, ר' שלמה ליב מארגענשטערן זצ"ל אב"ד בלונטשיץ לפני המלבי"ם זצ"ל. המחבר ספר מנחת הבקר על ב"מ. הרבנים בחנו את הרב והחליטו שלא יכול להיות רב.

ורש"ל בתור ראב"ד אמר מי בי"ד זעהען אן אז איהר קענט נישט זיין קיין רב, ענה ע"ז הרב דפאריסאוו. איהר זאלט תמיד אזוי זעהען, והרב רש"ל נעשה סגי נהור ל"ע עד יום מותו, ונקרא עד היום בלונטשיץ בשם הסגי נהור זצ"ל. וחבר את ספרו בהיותו ס"נ.

אחרי המעשה הנ"ל בא חסיד אחר מעיר הנ"ל לחג השבועות לקאצק. בהכנסו לקבל שלום אמר רבנו זצ"ל, וואס מאכט עפיס ענקער רב, החסיד עמד משתומם וענה היה בית דין של ג' רבנים, והחליטו שלא ראוי להיות רב, אמר רבנו זצ"ל קראו לי את הרבנים שישנם בכאן, ותיכף קרא ר' פייוול משמש את כל הרבנים שהיה אז בקאצק על החג ובאו בפחד לקודש פנימה, אמר רבנו זצ"ל עטץ קענט עפיס לערנען? מובן שאף אחד לא ענה, אמר רבנו זצ"ל עטץ וויסט וואס ארב ברויך אללעס צו קענען, ולא ענו מאומה. התחיל רבנו זצ"ל לפרט, החל מש"ס בבלי וירושלמי, ראשונים ואחרונים בלי שיעור וערך, וסיים עטץ קענט דאס אללעס? ולא ענו אותו דבר. אז אמר רבנו זצ"ל, נאר נישט מעהר בייא איין שאלה איזט דא איין זכות פון השואל והנשאל אז ביידע זכותים קומען זיך צוזאמען מסייעין מן השמים לפסוק לאמתו, אבל אם שואלים "נאפשיקלד" (למשל) אינם כאן הזכותים, דארף מען דאך דאס אלעס צו קענען, און עטץ קענט דאס אלעס? ופטרם לשלום.

תרנג

לרבנו זצ"ל היה אח. פעם אחת בהדחפו עצמו לכנס מחוץ לתור לקבל שלום, נגש רבנו זצ"ל אל הדלת ואמר וויא שטופסט זיך, האח ענה בפחד, איך בין דאך א' ברודער, אמר רבנו זצ"ל, וויא פאלט מען אויס א ברודער א ברודער וויא פאלט מען אויס, וסגר תיכף את הדלת.

תרנד [ספר התורה שלא הסתיים בזמן]

סיפר הרב מוויערשאב זצ"ל:

רבנו זצ"ל קרא לסופר שיכתוב לו ספר תורה, והגביל הזמן על הסיום, כאשר הסופר גמר את הספר תורה על הזמן הנ"ל בא לקאצק, ודחה רבנו זצ"ל את הסיום לזמן אחר, כשבא בזמן הנ"ל שוב דחה אותו, ויירא הסופר אולי מצא בו איזה פגם ח"ו, ובכה לפני רבנו זצ"ל ואמר לו רבנו זצ"ל, אל תדאג כי אתה תהיה בשעת הסיום, עבר זמן רב, ורבנו זצ"ל נפטר, ובא הספר תורה בירושה לבן רבנו זצ"ל ר' בניהמלי זצ"ל לגור. והעמידו הספר תורה בארון הקודש כל ימי חהרי"ם זצ"ל. וגם כל ימי אלכסנדר.

אחר איזה שנים שאל השפ"א זצ"ל, מי כתב את הספר תורה הזו שעומדת בארון הקודש ולא נגמרה, ולא ידעו, אז צוה כאשר יבואו סופרים לגור, שיאמרו לו כאשר באו שאל לאיזה סופרי סת"ם, אך לא הכירו את הכתב, אח"ז בא עוד סופר וכאשר שאלו אמר שהוא מכיר זה הכתב שהוא של הסופר פלוני, ושלח אחריו השפ"א ושאלו על זה, וספר

לו המעשה, ושרבנו זצ"ל אמר לו כי הוא יהיה בשעת הסיום. וצוה השפ"א זצ"ל לעשות הסיום והחינוך, והסופר היה שמה ואחרי הסיום נפטר הסופר בזמן קצר.

תרנה

"ראה נתתי לפניכם את החיים ואת הטוב", התורה אמרה 'ראה' אך אדם קצר עינים אינו רואה, אף כשעושה טוב גם מעשים טובים, אך הוא מקדים את הטוב לפני החיים, עושה את הטוב בשביל נגיעה לשם הטבת החיים אך התורה הקדושה הקדימה חיים לפני הטוב כי לא נבראו החיים רק בשביל לעשות טוב.

תרנו

"ראמות לאויל חכמות".

מדרש: משל למה הדבר דומה? לכיכר בשמי קורה, ואין אדם מגיע אליו, עד שבא חכם וקשר סולם בסולם והגיע אליו.

ד"א: למה הדבר דומה למים יפים בבור עמוק ואין אדם יכול לדלות עד שבא חכם וקשר חבל בחבל עד שהגיע אליהם.

ד"א: למה"ד למלך ששכר פועלים למדוד מים בחבית מלא חורים וסדקים התחילו הללו מהרהרים מה אנו עושים. עד שבא חכם אחד ואמר מה אכפת לי, שכרי אני נוטל.

אמר רבנו זצ"ל במעמד ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל והר"א מפולטוסק זצ"ל והרבי מגאסטנין זצ"ל, והרבי מאלכסנדר זצ"ל, חכם הראשון לא היה כל כך גדול בחכמה. ער האט פערשטאנען, אז איינער האט עס ארויף געלעגט, איזט ער דאך שאהן נישט דער ערשטער צום געפינען דעם דרך. השני הוא חכם יותר ממנו, כי יוכל להיות אז עס איז נאך קיינער נישט צו געקוממען צום זיסמן וואסער, דארף מען געפינען דעם דרך דאצו, עכ"פ הוא רואה תכלית הדבר, וצריך להשיג הדרך להתכלית. אך החכם השלישי היה האמת חכם. מען זעהט נישט קיין ציעל, קיין תכלית וואס מען וועט אריין גיסען אין גילעכערט פאס, עד שהחכם הראה להם כי אין התכלית למלא את החביות, עיקר התכלית הוא לעשות רצון המלך, וסיים להם הבנתם מה שאני חושב, ופטרם שלום. ובזה רמז להם את דרכו בקדש, דרכו של החכם השלישי.

תרנז

'אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה', ודעת אלקים תמצא'. אם מבקש אדם מטמון, ירפו ידיו מרוב יגיעה כי אינו יודע איך לחפשה, אבל אם יודע שבאותו מקום מונחת המטמון חותר הרבה ומתיגע, ואינו נח עד שימצא. כן בתורה ותפלה מונח המטמון שבין הקב"ה לישראל, ואם חותר ומתיגע בה ואינה עוזבה עד

שימצא, ואז תבין יראת ה'. ודעת אלקים תמצא במציאות שממציא כנגדו בעל המציאות לכל נמצא שיש בו תכונת מציאה זו.

תרנח

כשם שאין פרצופיהן של אדם שווין כך דעותיהם של אדם אינן שוות. כשם שהנך יכול לסבול שפרצופו שלא אדם אחר אינו דומה לשלך, כך תסבול אם דעותיו של אחר אינן דומות לדעותיך.

תרנט

חהרי"ם שאל פעם אחת לחסיד אחד ר' אביש אמור לי מה ששמעת מקאצק, אמר ששמע ממנו בזה הלשון: תמיה לי מדוע אין האדם נעשה ירא וכשר מברכת המזון, הלא ברכת המזון היה עיקר הדבר שעל ידי זה הכניס אברהם אבינו עליו השלום תחת כנפי השכינה כדאיתא שאחרי שאכלו ושתו האורחים אצל אברהם אבינו עליו השלום אמר להם ברכו למי שזה משלו. וחהרי"ם אמר, הוא אמר כמו גוטער יוד, אך לי פלא האיך אין האדם נעשה כשר וירא מהאכילה, הלא נאמר ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו.

תרס

'ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה', 'ואבדה חכמת חכמיו', 'הוי המעמיקים מה' לסתור עצה'. כיון שראה הקב"ה שגם מהתגלות הקדושה נעשה הרגל וחוזר לטבעיות אף שבשפתים כבדוני לבו רחק ממנו, כיון שגם היראה לא היה מהתפעלות חדשה ומהשגה חדשה אלא כמצות אנשים מלומדה, לכן עשה הפלא ופלא, שיאבד חכמתם שבגלוי אלא ובינת נבונים תסתתר, שהנכון ימצא ע"י יגיעה שבהסתר בינו לבין קונו, ואם ימצא הארה חדשה להתפעל וייעצה על הכל, ואם לא יתייגע להתפעלות חדשה - צוח הנביא הוי המעמיקים להסתיר עצה, כי אפילו מה שהיה מקודם לא יהיה מזה כלום, שישתקע בתוך חומריות הטבעיות שברגליות, ועל זה אמר אם כחומר היוצר וכו'.

תרסא

"קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת", היינו בנקודת אמת ולא בשפת אמת, הגם ששפת אמת תכון לעד, שפת אמת אינו אלא הכנה שיבוא לנקודת האמת, כי לעונה לקוראיו אינו נוגע לקריאתו כי אם באמת ממש על דרך כי הוא ידע שמי, ואז יקראני ואענהו, ושמו יתברך אמת בלי שום סוג אחר אלא פשוט בתכלית הפשטות שכלו אמת והאדם דלמטה כשקורא לאמת, ובקרב האדם ידוע שנתערב הרבה סוגים ואינו אמת פשוט אלא מה שקורא בלב קרוע ונדכה בנקודת האמת. ואז נתעורר כנגדו רחמים רבים מאמת הפשוט שלמעלה כי קרוב ה'. וכן מה שאמר יואל הנביא, "וקרעו לבבכם ואל

בגדיכם ושובו אל ה'" שלא יהיה כמין התלבושת מן לב קרוע אלא קרוע ממש, וזהו ועל בגדיכם שהוא לבוש מלב קרוע, כיון שצריך לעלות למעלה שאין שם התלבשות, ואז כי רחום וחנון ונחם ה' על הרעה.

תרסב [ספר חובות הלבבות]

בס' חובות הלבבות בהקדמה, ששאל תלמיד אחד לפניו בהלכות גירושין, והאריך הרב להוכיחו על ששאל שאלה נכרית מהלכות גירושין מה שאינו נוגע לחובת הלב. ואמר רבנו זצ"ל זאת הייתה בימיהם שהיה נשמות גבוהות וגופים טהורים בלי ערבוב מהבל עולם הזה היה בידם להדביק בקדושתו יתברך בעומק המחשבה לחוד עד למעלה, אבל בדור הזה שהוא עקבים כנגדם שעל זה נקרא עקבא דמשיחא, וכל אדם נתערב בעולם הזה, וטח מראות עיניהם ומהשכל לבותם, בלתי אפשר להגיע גם להתעוררות הנפש, אם לא בעוסקו דוקא בהלכות גירושין וכדומה שמשמש בתורה הקדושה לאדם למצוא בה טעם.

תרסג

מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, ולא לבוזזים את מוראיך אל יהיה רב טובך. פירוש מה רב טוב שצפונה וגנוזה היראה שלא תהיה מגולה בפני כל, ועל ידי זה יש זכות גדול למי שדורש ומבקש עד שבא למדריגת היראה וזה פעלת לחוסים בך נגד בני אדם שהולכים ריק, ואינם מתבוננים ואינם מתפעלים כלום.

תרסד

האדם צריך לייגע בפרשת יציאת מצרים, כמו בהלכה ותוס'.

תרסה

לא חסיד אני וידי מלוכלכות בדם כדי לטהר אשה לבעלה, איך ראכט מיר איין דיא האנד אין יודיש בלוט כדי לטהר אשה לבעלה (כדי שיהיה הזיווג לשם שמים ולא להנאה גשמית).

תרסו

ר"ב מטשיזעבע ז"ל סיפר שפעם אחת שאלו רבנו זצ"ל אם לומד בספר עץ החיים. והשיבו שאינו יכול ללמוד זאת, שאלו שוב רבנו אם לומד בזוהר הקדוש, ואמר הן. ושאלו שוב האם לומד בזוהר הקדוש תוכל ללמוד. השיבו שהעולם אומרים שדברי רשב"י מסוגלים הם לנשמה. אמר אליו רבנו, שגם דברי האר"י מסוגלין לנשמה כמו דברי רשב"י.

תרסז
הרב מפילץ ר' פינטשע ז"ל אמר פעם אחת דרך בדיחא לדודו ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל: מה שהחסידים יכולים הכל, הם אומרים בשעה שרבנו זצ"ל מקשקש בדלת מנענע כל הז' רקיעים. השיבו ה"חידושי הרי"מ" באמת כן הוא, מי שאינו מאמין שכשהרבי מנענע במצנפתו מתנענעים כל הרקיעים אינו יכול לקבל טובה הימנו.

תרסח
רבנו זצ"ל שאל את הרבי מסטריקאוו זצ"ל אם מדבר חסידות עם אברכים ואמר לא, ואמר רבנו אליו לא טוב הדבר אשר אתה עושה אלא תדבר עמהם.

תרסט
שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים, ער פארשלאפט די ינוגע יאהרען. א פראסטען טרונק בראנפען. און וואס יונגע לייט מאכען קאליע, מוציאין וכו'.

תרע
אל תרבה שיחה עם האשה, באיזה דרך נלך ללוד. עיקר האיסור מה שאמר לשון נלך שהיה כולל את עצמו עמה.

תרעא
רבנו זצ"ל היה שואל וויא וואהנט דער אייבערשטער, והשיב בעצמו וויא מען לאסט אים אריין, והיה מסיים ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. כמו מלך בו"ד באם שיעמוד חביות עם טינוף לפני פתח ביתו איך יוכל המלך לכנוס ביתו.

תרעב
א' ספר כשהיה בן י"ג ונעשה חתן לקח אותו אביו לרבנו זצ"ל ובשעת קבלת שלום הזכיר אביו את הכלה בשמה, והכלה היה לה ב' שמות, והוא הזכיר אותה רק בשם אחד. ואמר החתן שיש לה ב' שמות והזכיר גם את שם השני.
בשעת קבלת שלום לא אמר רבנו כלום, אך בשעת הפרידה אמר רבנו לאביו הנה אתה נוסע לביתך דרך עיר מחותנך תדבר עמו לעשות נישואין להזוג בזמן קרוב בלי איחור. וכן היה, אם כי החתן והכלה היה רק בני י"ג שנים.

תרעג [שלא עשני גוי]
רבנו זצ"ל אמר בשם היהודי הקדוש שאמר בכל יום הברכה שלא עשני גוי שהרגיש בנפשו שנשתנה בכל יום כמו מאינו יהודי ליהודי, ורבנו אמר כי הפירש"י מלמד שלא שינה, שלא נעשה ישן אצלו ובכל יום היה עובד מחדש, ולא ברגילות כמו דבר ישן.

תרעד
פעם אחת היה הרבי מסטריקאוו זצ"ל בא לקאצק, ושאלו רבנו זצ"ל להגיד לו דבר חידוש מאביו, והשיב שאינו יודע כעת שום דבר, ושאלו עוד הפעם בתמהון האין לו כלום להגיד? ונזכר כי בעת פרידתו מאביו להנסיעה צוה אביו לאמו שתתן לו צלוחית תה ונתנה לו. והוא עמד ולא שתה ושאלו אביו מדוע אינו שותה, והשיב עס איז קאכעדיג, וצעק עליו אביו הלא חז"ל אמרו כלי שני אינו מבשל, ואז אמר רבנו: דאס מיין איך.

תרעה [חילוק שבין חסיד למתנגד]
חילוק שבין חסיד למתנגד, החסיד יש לו פחד ומורא מפני הי"ת, ומתנגד יש לו מורא מהשלחן ערוך.

תרעו
אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה, זאלסט נישט אויסזאגן, כי הימים הראשונים הי' טובים מאלה.

תרעז
פעם אחת אמר רבנו זצ"ל מודה אני לפניך, ווער איז דער אני און ווער ווער איז דער לפניך והפסיק ולא דבר יותר.

תרעח
רב גדול אחד ממתנגדי קאצק שאל את רבנו זצ"ל שיאמר לו מי הוא הצדיק האמתי שבדור, והשיב שבטח לא יאמר ע"ע והשיבו מה אם אינכם יודעים מי הוא הצדיק האמתי, רק ספק אצלכם, איז ער וויא א שפין בעיניכם מכש"כ אלו הי' יודעים מי הוא הצדיק האמת, כמה גדלה ההתנגדות עליו.

תרפ
מיט דיא אויגן ארויף און מען זאל נישט זעהען,

תרפא
כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, אם לומד בתחלה ואינו טועם שום טעם בלימודו סופו להרגיש בה טעם, מעוני, בלי טעם, ומעושר, בטעם.

תרפב
אומרים בשם רבנו זצ"ל בשעת המגפה ל"ע אחרי הפצרות גדולות נתן קמיע, וכתוב בה חלרע והוא ראשי תיבות חטאנו לפניך רחם עלינו, ואמר כי חלרע מפיק חלי-רע, וה' ישמרנו.

תרפג
בעת חתונת ר' משהלי בקאצק והיה כפור גדול. ורבנו לא יצא להחופה והלך אליו הרב מביאלע שילך לחופה, אמר לו רבנו זצ"ל, ידידנו הטוב ר"י מווארקע (אחר פטירתו) היה פה, ואמר לנו מז"ט, וגם בישר בשורות טובות שבשנה הזאת לא יקחו לעבודת הצבא, ובשנה שאחריו היה כרוז גדול שיתיצבו לעבודת הצבא, ושאלו כולם איה הבטחת רבנו, ובכ"ה אדר נתנה הפקודה להניח את כולם שנלקחו.

תרפד
הרב מביאלע ז"ל בא לקאצק לשבת שקודם שבת הגדול. אמר לו רבנו זצ"ל שבפורים העבר היה יחיד בעולם העליון עם תורתו שלמד אז, בשכר זה יזכה לנשמה גדולה וגבוהה, ובאותה שנה נולד הרבי מסאכטשוב זצ"ל.

תרפה
כשהציע ר"ה טאמשובער לר' איצע בלאס לשדך עם קאצק שאל ר' איטשע האיך אוכל לשדך עם רבנו, הלא כשישאל אותי אם אני יכול ללמוד מה אשיב לו, השיב לו ר"ה אם ישאלך תאמר לו, כשאהיה מחותנכם אז אוכל ללמוד. ונתקיים השידוך, על התנאים דרש החתן בעניין המקדש במלוה, התחיל רבנו זצ"ל עם ה"חידושי הרי"מ" לפלפל בערך ב' שעות.

תרפו
א' התנצל לפני רבנו זצ"ל שיש לו משפט קשה בערכאות, ענה לו לך שתצא זכאי ונקי, רק שתראה שתהיה נקי מחטאים.

תרפז
צדיק כתמר יפרח דער צדיק מוס בליהען.

תרפח
רבנו זצ"ל אמר לר"ה טאמאשאווער שישתדל עבור מחו' ר' זאב נחום ז"ל להשיג הרבנות מביאלע, ונעשה לרב בביאלע, כאשר בא לקאצק אמר לרבנו, נעשיתי רב בביאלע, ונתן עליו רבנו בקול, אתה נעשית רב בביאלע, אתה, איך נועזת לזה, וכי ראוי אתה לזה, באיזה זכות עד שנתבלבל ויצא והתמרמר מאד, בין כך וכך בא ר"פ המשמש ואמר להרב כי רבנו קורא אותו, ונכנס בלב נשבר אמר לו רבנו בסבר פנים יפות: נעשית לרב בביאלע, מז"ט, יהיה לך למזל.

תרפט
לאחר שנתפרד רמ"י מאת רבנו, אמר לחהרי"ם זצ"ל, אתה לא עזבתני, הנני מבטיח לך אז איך וועל דיר אפדינען ביי דיא קינדער.

תרצ [מחלות]
בעת שהיה הרבי מסאכטשוב בקאצק נחלה ר"ל על הריאה, והרופאים אמרו נואש והרבנית בקשה את אביה להתפלל בעדו, וענה אני מבטיחך שכל זמן שיהיה על כתפות שלי יאריך ימים.

תרצא
רבנו אמר פרים איז נישט גלייך נור ביי זייא וועז זעניין אויסגעארבייט, אבל אצלנו, שאנו עומדים אצל התחלה איז פרום גלייך, א גוטען שבת.

תרצב
הרבנית מגאסטנין הייתה פעם אחת חולה מאד, והזכירה הרבי לטובה בקאצק קודם לבישת הטלית, ונושעה.

תרצג
רבנו זצ"ל שלח את ר"ה טאמשובער להר' שמעלקע עטינגער מגדולי חסידי ווארקע להשתדך עמו, אבל הנערה לא רצתה באמרה שאינה חפצה בנדוניא של מעות פדיונים, ונעשית אח"כ מרה שחורה ל"ע ולא נשאת כל ימי חייה. ורבנו זצ"ל אמר מדוע ימאן ר' שמעלקא להתחתן עמו, אולי מחמת יחוסו, גם אנכי מן היחס הזה, אני חפץ רק שישאר מהר"ש הנ"ל דור אחד כשר.

תרצד
רבנו זצ"ל שאל את הרב נתן מטשיזעווע מדוע ר' שמעלקא אינו נוסע לקאצק, והשיב לו ר"נ במעט חוצפה (כדרך הליטוואקעס) כי הוא ירא מכם, אומרים אז איהר נעמט צו דאם געלט בייא די עשירים, אז השיב רבנו בקול רעש, נו וויא דען זאגסט דוא זאל איך טוהען.

תרצה
הרבי מווארקע זצ"ל שאל לרבנו זצ"ל פירוש המהר"ל בדרך חיים דף קל"א במה שחילק בין לשון עמו ללשון אתו, וכתוב שם שאצל אברהם כתיב עמו ואצל בלעם אתו, ובתורה נכתב להיפוך, ואמר לו רבנו, יצחק וואס זאגסט דוא, ואמר לו שמהר"ל ח"ו לא טעה ואמר פירוש ע"ז, ענה רבנו ואני אומר שטעה, וזאת נעשה במכוון מן השמים להראות

הגם שהיה איש אלקים, ולא היה דבר רז נעלם ממנו לרוב גאונו וקדושתו, עם כן זה היה רק בשר ודם, ושגיאות מי יבין.

תרצו

פעם אחת פתח רבנו פתאום הדלת לביהמ"ד, וצעק בלשון זה, הא אזוי האב איך געמיינט איך האב געמיינט איך וועל האבען צעהן וויסע יופעצעס ולא יותר, וברחו כולם מרוב פחד, ולא נשאר כ"א הרבי מגאסטנין שלא היה יכול לברוח ואמר לו רבנו דיך מיין איך נישט.

תרצז

בעת שנפטר רבנו זצ"ל אמר עליו ה"חידושי הרי"מ" כי חי ע"ב שנים כמספר את ימיך א'מ'ל'א.

תרצח

פעם אחת אמר רבנו: אתם יודעים מה שאני יכול, אני יכול ליקח אברך המשוקע בתאות עולם הזה ולמאס לו עד אשר לא יוכל לשמוע כלל מהתאוה, ובעת שמעו יקיא המאכל.

תרצט

א' הזכיר לפני רבנו את בנו הילד חולה על ח"ן ר"ל, וכאשר ראה הפתקא, אמר דאס האט קיין חן, ונעשה בריא.

תש [ילדותו]

בעת ששמעו של רבנו הולך בכל הארץ, שמע בע"ב אחד מעיר גורייא, מחוז אטמאשוב, והתפלא מאד, ואמר הוא יה' רבי הלא למדתי עמו יחד בחדר אחד בהיותנו קטנים, והחסידים התחילו לחקרו על התנהגות רבנו בילדותו, ואמר שאינו יודע, רק פעם אחת הלך המלמד עם התלמידים בל"ג בעומר אל ההר, ושם הרים גדולים וגבוהים, וכאשר הלכו לביתם, ראו שרבנו איננו והלכו אל ההר לחפשו, וראו שהוא שוכב בפשוט ידים ורגלים, ושמעו שאומר הפסוק לבי ובשרי ירננו אל אל חי.

חלק ד: תשא - תתקי

תש [ילדותו]

תשא

בוואליע היו שני חסידים, יואב ושמואל, ונתוכחו אם רבנו זוכר אותם, ובאותו שבת היו חסידים מוואליע בקאצק ושמעו שרבנו מתפלא מה זה אשר אנשים הנזכרים בתנ"ך

יאמרו שאינני זוכר אותם, וכל האנשים לא הבינו, אך כאשר באו החסידים לביתם, ספרו שני החסידים אודות הויכוח ולהם נתכוון רבנו זצ"ל.

תשב

אמר לתרץ הרמב"ם במו"נ שנתן טעם על הקטרת לבסם הריחות. אמר, לא אדע מה רוצים מהרמב"ם, הלא הוא בזוהר הקדוש, אך בזוהר הקדוש כתוב לעכב הרוחות הרעות כדאיתא בג' על תנופה, והרמב"ם למד הפירוש ריחות רעות, והיא היא.

תשג [שדים]

גם תירץ הרמב"ם שכתב שאין מצויים שדים, והלא בגמ' נמצא הרבה, ואמר כי מקודם הי', ואחרי שפסק הרמב"ם שאין מצויים. גם בשמים פסקו הכי, ולכן עכשיו אין בנמצא.

תשד

פעם אחת היה שאלה על חטים שמורה, וחפשו שמורה אחרת ולא מצאו ורצו ליקח שמורה הראשונה, הגם שהיה קצת שאלה, אבל על שאר שמורות היה יותר חשש, ולא הסכים רבנו, מחמת שהיה היסח הדעת, ואין זה נקרא שימור. ושבח ה"חידושי הרי"מ" את הסברא הזו ואמר שהוא סברה הר"ן.

תשה

להרבי מגאסטנין זצ"ל היה טאבאק פודעלי יפה מאד, והביט חסיד אחד זמן רב על הפידעלע, ואמר לו הרבי שמחמת זה הפידעלע היה ח"ו עשיר אחד נעשה עני כחוט השערה אצל רבנו זצ"ל, כי הרבי החזיק הפידעלע פעם בידו בעת היותו אצל רבנו, ושאלו רבנו בזה הלשון: יחיאל מאיר פון וואנען האסטו עפעס אזיין שיין פידעלע, והשיבו שחסיד עשיר אחד הביא לו זאת מחו"ל, ורבנו לא השיבו כלום. וכשבא החסיד הנ"ל לרבנו שאלו שמעתי שאתה סוחר עם אנטיקען, ולמה לא תקנה את האנטיק יאה עניותא ליהודאי, ופחד החסיד שלא יעשהו עני ח"ו השיבו שהוא קונה אנטיקען בעד איזה זהובים בסכום מועט, אבל ליתן כל ממונו בעד אנטיק אינו רוצה. וכששמע רבנו דבר זה האט ער געגעבען איין קנאק מיט דעם פינגער, שדבריו מצאו חן בעיניו, ונשאר עשיר כמקדם.

תשו

'וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים', ער האט זייא געגעבן איין בלאשק פיר דיא אויגען וידע אלקים.

תשז

רבנו אמר פעם אחת לחסיד אחד בעת שאומר בורא ניב שפתים בכוונה בחמימות, גם אילם יוכל לדבר, אחרי פטירת רבנו זצ"ל זמן רב, שבת החסיד הנ"ל בכפר והיה מקום דחוק, ולא היה לו שום ספר ללמוד, ובמצש"ק אמר ויתן לך בלב נשבר, והיה באותו בית ילד אילם. וכאשר אמר 'בורא ניב שפתים' התחיל הילד לדבר.

תשח

אל תרגזו בדרך. במדרש: אל יפסיעו פסיעה גסה ואל ילכו בלילה, כי רצו לילך במהרה לבשר לאביהם כי יוסף חי ועל כן אמר להם יוסף כי בשמים נרשם השעה ווי לאנג עס זאל דויערין, ואם ימהרו, יתעכבו ע"י סבה אחרת.

תשט

פעם אחת קרא לאיש אחד שהיה חרוץ גדול וחושב מחשבות לעשות בחרושת אבל היה גבר לא יצלח ל"ע, ואמר לו רבנו בזה הלשון: הידעת פירוש הפסוק לא לחכמים לחם? הפירוש הוא כך שהקב"ה אומר, אם חכם אתה, חפש לך בעצמך פרנסה. ונשאר עני ל"ע.

תשי [קופסת הטבק של הגנראל]

פעם אחת נאבד מגענעראל אחד קופסא לטאבאק זהב משובצה באבנים טובות בדרך מפילעוו לקארוב. ואמרו לו אנשים יען שבדרך הזה הולכים חסידים לקאצק, ויוכל להיות כי הם מצאו את הקופסא, והמנהג בין החסידים להגיד כל ענייניהם לרבי שלהם, ולכן עצתם להשביע את רבנו אם יודע מזה, לה"חידושי הרי"מ" היה צער גדול מזה, ופגע ברחוב את ר' דוד אלטשולר מחסידי רדזימין (אשר ממנו שמעתי את כל הנ"ל) והוא העמיד סחורה לצבא, והכיר את הגענעראל ואמר לו ה"חידושי הרי"מ" שיפעול אצל הגענעראל לפטור את רבנו מהשבועה. והבטיח לו עולם הבא, ושאלו ר' דוד איך לעשות והשיב לו ה"חידושי הרי"מ", לך ועשה וה' יעזור. הוא הלך תיכף להשר ואמר לו, כי רבנו איש אמת ואינך צריך להשביעו, כי הוא אומר תמיד רק אמת, ואם תרצה נסע ביחד לקאצק, ותוכח שכן הוא. ונתרצה השר. ונסעו ביחד לקאצק. בבואם אל רבנו אשר ישב אז על המטה, נפל פחד על השר, ושאל את רבנו על אודות הקופסא, ואמר לו רבנו שאין יודע כלום מזה. אח"כ שאל השר את רבנו במה כוחו גדול כל כך כי יש לו הרבה מאמינים בו. ואמר כי ביכולתו לדבק מחשבתו בעניין אחד עשרים וארבע שעות בלי הפסק או מחשבה אחרת, אז נפל השר על הכסא אחורנית, ואמר אצלי ברגע אחד יש לי אלף מחשבות. ולכן זה הוא באמת איש אלקים, ופטרו מהשבועה.

כאשר ר"ד בישר לחהרי"ם אמר לו במה אתה בוחר אם בטינען זהב או עולם הבא, ונפל במחשבתו מאמר העולם "טונען זהב מוס מען לאסען שטיין, און פון דער וועלט מוס מען גיין, ובחר בעולם הבא אח"כ הי' בראדזימין, וספר לו הכל, ואמר לו טוב עשית.

תשיא

על הקושיא למה אין קורין המגלה ביו ט"ו גם כן משום ספיקא דיומא. אמר שעיקר ספיקא דיומא היה בכל פעם רק בבבל היכא דהשלוחין לא היו מגיעין. אבל כאן כל המעשה היה בבבל.

תשיב

אמר להרי מסטריקאו זצ"ל שחשב שיהיה לו חמשים או ק"נ חסידים שיעמדו על הגגות ויגיעו למדריגת הנביאים.

תשיג [גמילות חסד לשוטה]

לשוטה נאך צו געבן זיין שטות הוא גם כן גמ"ח. [=לקבל שטות של שוטה - גם זו גמילות חסד].

תשיד

הרבי מאלכסנדר בא לרבנו והיה קור וכפור גדול, וספר לו רבנו שפעם אחת היה בלובלין כפור גדול, ואמר "צנה" עתה היא צנה גדולה. הלא "סוחרה" האנשים צריכים לסחור, אמתו דהא זה היה מדת יעקב אע"ה איש האמת, ופסק הקור, וכשספר רבנו זאת נפסק הקור.

תשטו

בקאצק היה סופר מפורסם וכתב ס"ת עבור רבנו, ולא הניחו רבנו לגמור, והסופר היה מפורסם לי"ש. והרבי מגאסטנין שאלו ע"ז, והשיב כי הרגיש שהסופר כוון כוונה שאינו שייך לו על כן יש לו חשש פזור.

תשטז

רבנו הרגיש בעת הקריאה כי לבעל הקריאה נפל ברעיונו על פסוק אחד פשט לא ישר, וצוה להפסיק הקריאה, ואחר יגמר הקריאה.

תשיז

אל תגשו אל אשה ותרגומו לצד איתתא, ודקדק בשנוי הלשון, ותירץ מי שהוא בצד זה, אינו בצד אחר.

תשיח
למה התרעמו ליתן להם בשר, הלא להמן הי' כל הטעמים? אך כמה רצו ממשות ולא טעם בלבד.

תשיט
הקריב תודה שלא לשמה, ופירש"י שהתודה הייתה מיורדי הים. וקשה הלא תודה כשרה אף בנדבה, ואמר שלעתיד יהיה ספר זכרון מכל הנסים שעברו עלינו, ונתברר לנו שבכל רגע ורגע, נעשה עמנו נסים. על כן אם מקריב תודה בתורת נדבה אף שאינו יודע על איזה נס הוא מביא, אבל אם הוא מיורדי הים, ויודע שמחויב תודה, ע"ז אם מביא שלא לשמה פסולה.

תשכ
רר"ב זצ"ל אמר לרבנו זצ"ל כי אינו צריך להזכיר עצמו לפניו כי עשה לו סימן בשמו, ויודע שמו, דכתיב ויצחק בא מב"א, מ'ב'א' ר"ת מנחם בן אסתר.

תשכא [מונטיפיורי]
בעת נסיעת מונטיפיורי לפב"ג לטובת אחב"י, נודע לר"י ווארקער שישבת בלאמזע, ונסע לשם לבקשו שימליץ לבטל הגזירה על אחב"י לשנות מלבושיהם ושלא ללבוש השטריימיל. כאשר רבנו שמע מזה, שחק ואמר כי נסיעתו לריק כי השר לא יחפוץ לדבר מזה, הוא בעצמו מארצות המערב, ולובש בגדי נכרים, ואינו מרגיש בזה נפקותא רק רציחת ישראל במאראקע וכדומה נוגעים אל לבו.
וספר רבנו, בעת הגזירה על הצוואנגשולען בפרייסען וביטול החדרים, נדרש להם איש יודע בטוב שפת אשכנז לכתוב הבקשה, ורצו לשלוח אחרי סופר מהיר מפוזנא ולא הסכים הג' רעק"א, יען שהנ"ל רחוק מדת ישראל, ושמח על הגזירה לבטל תשב"ר, והמליץ בהפסוק אל תבטחו בנדיבים שאין לו תשועה, היינו אסור לבטוח באדם שאין ביטול הגזירה נחשב לו לתשועה, ואף אם נשמע ונראה מה שכותב אין לסמוך עליו מחמת שבלבו חושב אחרת מאשר כותב.
כ"ז ספר רבנו, ובאמת כן היה כי כאשר הציע הר"י ווארקער זצ"ל לפני השר את שאלתו, השיב לו כי לא יוכל למלאות רצונו ולבקש שילבשו היהודים דווקא כובעים מעורות הדובים.

תשכב

פעם אחת אחרי פטירת רר"ב היה אצל הרב ר' יהושע זצ"ל והעתיר עליו דברים שיהיה מתלמידיו, אמר רבנו זצ"ל חסידות קודש הוא, ואם אינו מכוון לקבלת טהרה לא יועיל הטבילה.

תשכג [ילדותו]

רבנו זצ"ל ניכר בילדותו שהוא אש להבה, והיה רגיל על לשונו לבי ובשרי ירננו אל אל חי, ולפעמים רקד בזה תוך טיט ועפר, ונפל שם, בהיותו בן ג' הכיר את בוראו, פעם אחת העמיד לעצמו חדר קטן מקנים קטנים בחול ועפר כדרך הילדים, והם הגידו לו מענדלי עפ"י חשבון יחסרו לך קנים לגמור הבנין בשמעו זאת צעק אבקש מה' שימלא לי זאת. וצעק על כל איש ואיש אם עשה דבר שלא כהוגן שהוא שקר והכל שנאוהו. רק אחד כגילו בנימין שניידר שגם היה היה כמוהו בדרכו, ועל שמו קרא שם בנו בנימילע.

בעת שנתגדל שמו, ובא פעם אחת לעיר גוריי בא לבקר את הרבי הראשון שלו, שלמדו צורת האותיות עד חומש ועד בכלל, ורבו השני שאלו מדוע גם אליו לא בא? השיבהו: אתה למדת עמי גם כן דברים שיש להשיב עליהם כי פירושים זה אומר כך וזה אומר כך, אבל הראשון למד עמי תורת אמת שאין להשיב עליהם, לכן מחיב אני לכבדו.

תשכד

אחד מגוררי נסע ללובלין, ואמר לו החוזה בעירך נמצא ניצוץ קדש, תראה לחקור אחריו ולהביאהו, המלמד לא מצא איש כזה, כי רבנו זצ"ל היה אז בחור, והחזיקוהו למבוהל ח"ו לבזות עצמו וזולתו, גם לא ראוהו לומד כלל, ונתיישב המלמד לישן בביהמ"ד אולי ימצא שם, ויהי אחרי חצות לילה ראה כי הבחור הקדוש בא יחידי ולמד גמ' בהתלהבות על רגל אחת, עד שהיה נראה לו כאלו עליו כיון הרבי, אך חשב אולי מקרה הוא, עד שראהו כמה לילות אז החל המלמד לשעול, הרגיש הבחור כי אחד נמצא שם, והלך למקום התנור בהכאת כפיו, ועשה עצמו כמבוהל שלא ישער המלמד, עד שאמר לו המלמד ידעתי שכל שגעונך לרמות בני אדם, אבל אותי לא תרמה כי החוזה צווה עלי להביאך אליו.

ומיד נסע ללובלין, אביו הר' לייבוש ז"ל בא אחריו וצעק עליו מדוע מניח מנהג אבותיו, והשיב קודם כתיב זה אלי ואנוהו ואח"כ אלקי אבי וארוממנהו, בנגלה החל ללמוד לפני הג' בעל משנת חכמים, ולא השגיח מהמניעות שהי' לו מחבריו, שהתלוצצו מהחסידים, אח"כ נשא אשה בטאמשוב, והיה סוחר עורות עם שותף אחד ולא הצליח במסחרו. גם בטאמשוב התפלל בביהמ"ד של הר' יוסיל יורטשעווער ז"ל, אך להיותו אז בדרכי רבו

היהודי הקדוש להתפלל שחרית בזמן המאוחר מכולם, החלו לרדפו בביהמ"ד דשם, ולא השגיח כלום על זה.

תשכה

פעם אחת בא הרב מ"א מזאקליקוב להשתדך עם רבנו. שאל אותו מי יושב בדירות של זקנו הרי"ל מזאקלאקאוו, השיבו כי מושכרות לחייטים. אמר רבנו בג' אמרו, עתידין בתי צדיקים שיחרבו, והלא נוכל לתקנם אך הפירוש שישבו בבתיהם אנשים שאינם מהוגנים.

תשכו

רבנו כמעט לא הלך לישון או לפשוט בגדיו, רק תוך לימודו ועבודתו נפל לישון, וכמעט הלך כמה שנים בחלוק אחד.

תשכז

חסיד אחד ממעזיבוז ספר לרבנו כי הה"ק מאפטע אמר פון דיא יוהך (רוטב) פון פסח יש לי שמירה על כל השנה. אמר לו רבנו כי השם של פסח כי מלאכיו יצוה לך, וס"ת י'ו'ה'ך' יש לו שמירה על כל השנה.

תשכח

בעת נתפרד הג' ר"ח מפלונסק מפשיסתא. ונתקבל לאב"ד בטשעכאנאווצי חדש, שאלוהו חכמי ליטא על מהות תורתם של החברותא, והשיב הר"י מווארקע הוא למדן, הרי"ם מוארשא עלוי, ורבנו מטאמשוב אין חבריו יכולין לעמוד על סוף דעתו.

תשכט

הרב ר' מענדיל מזדונסקאוואליע היה מתנגד ואחר פטירת בתו ר"ל לא יכול לשבת בביתו מפני הצער. נסע לקאצק ולא הודיעו כלום. כשנכנס פנימה שאלו רבנו גמ' לפרש, ופירש בטוב, ואמר א"כ דברי התו' תמוהים ונדחק לפרש גם התוספת אזי אמר לו רבנו, א"כ שהכל בסדר וישר וצדק, בודאי גם הקב"ה ישר וצדק פעלו. והתנחם, ונתדבק אליו.

תשל

ויקחו לי תרומה. כשרוצין ליקח עצמו להי"ת צריך לתרום ולהפריש עצמו ממותרות.

תשלא

ראה את המציאה, והקשו תוספות הא הוי עני המהפך בחררה. ותירצו דהטעם דהוי רשע, דראוי ב"א לבטוח בהי"ת שיזמין לו, ולא לירד לאומנתו וחיותו של חבירו. וכיון שאין בוטח הוי רשע. וא"כ ב'ראה את המציאה', היה הראשון ראוי שלא יפול על המציאה ולבטוח בה' שבודאי אחר שזכה בד' אמות והוי שלו, ודאי לא בא אחר לגוזלו,

והוא לא בטח, ועשה התחכמות שיהיה שלו, א"כ הראה להשני גם כן שלא לבטוח בה'. לכך לא נקרא השני רשע.

תשלב

בכל לבבך בשני יצריך, שאם אין לו היצר הרע קשה העבודה. וכשרוצה אז גם החלק הרע עוזרו ולכך נברא כמו דאיתא בזוהר הקדוש שגם היצר הרע רוצה שיעבוד האדם הי"ת, והוא בא רק לנסותו, ורוצה שלא ישמע לו, והיצר הרע שבביעור חמץ הוא עניין אחר.

תשלג

הבעש"ט בא לתקן שלא יהיה מצות אנשים מלומדה שיעבדו השי"ת בלב, ועבודתו נמשכה מפאדאליע לוואלין (המגיד ממעזריטש זצ"ל) ואח"ז לגליציע (נועם אלימלך) ומשם לפולין ואחר להה"ק מסטוטצין לקרב לאנשי ליטא לזה הדרך.

תשלד

בפארציווע היה רוח ולץ ועשה דברים תמוהים. וכאשר רבנו היה פעם בפארציווע, וספרו לו זאת, לא נשמע יותר מזה.

תשלה

פעם אחת קצף על הרבנים, ובא אליו אז רב גדול. אמר לו גם כי תרבה לך בורית נכתם עונך לפני, לך להמראה ותראה כמה מכוער אתה. ופעם אחת אמר על אנשיו, יש תחתי ע' סנהדרין והיה בכוחי להתיר תקיעת שופר בשבת לפי הרמב"ם ז"ל.

תשלו

אחד מתלמידי הרש"ל מלענטשנא זצ"ל היה אצל רבנו, שאל אותו מה שלום רבו, אני אוהבו מאוד אבל מה צועק להקב"ה לשלוח משיח, למה אינו צועק לישראל שישובו, וזה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל וישובו.

תשלז

פורים. בסעודת היום אמר, המגיד הק' מקאזיניץ אמר יקי פורים תכה ליל שמורים, ביאר כי ב' שמות י...ה ות'כ'ה'. והרחיב בעניין, וישב יותר מי"ד שעות בהפשטות עניין זה.

תשלח

אחד בא לפני רבנו לבקש עצה היות שהוא סוחר, ובאים לחנותו ערלים וערלות, מה לעשות, אמר לו מה אתה עושה אמר יש לי שם ספר התניא, ואני לומד שם. אמר רבנו זה אלקות, אבל ראוי מעת קוראך שמע ישראל בבקר, תהיה לך אהבת ה' ויראתו עכ"פ עד שתקרא פעם שנית.

תשלט
כשבא רבנו ליהודי הקדוש ונתן לו שלום אמר לו טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו הדבר הזה נכנס בכל האברים, מאס באכילה ושתי' רק בצמצום, אמר בני חיי ומזוני יוכל להשיג גם באיש שאיננו גדול כל כך. אבל להכניס אמת בלב יהודי כמו שהוא בשמים יכול אני.

תשמ
פעם אחת נסע ר"ה טאמאשאווער לדרך ולא היה לו הוצאות וספר לרבנו אמר לו אני נותן לך ב' בנים זכרים לעקרות. מי שיתן לך הרבה כסף תתן לו. וכן הוי והרבי מראדזמין אמר על רבנו שהמפתח של עקרות יש אצל רבנו.

תשמא
הרבי מאיזביצא התנצל לפני הר"י מווארקע שמן השמים צוהו להמשיך עדה אמר לו הר"י מווארקע, שמואל הנביא שמע קול מן השמים, והלך לשאול לעלי, ואף אתם היה לכם ליקח רשות.

תשמב [היה פרוש מאשתו]
היה פרוש מאשתו יותר מכ"ה שנים, וזו' גליקא חלתה מאוד ל"ע, ואמרו הרופאים כי מחמת הפרישות תמות ר"ל וכאשר רבנו היה איזה שבועות בווארקע. נסעה לשם לקבול על בעלה ושם נפטרה.

תשמג
אחד מחסידי קרלין היה בקאצק, ואמר לו רבנו תיתן פריסת שלום לבנו של הה"ק ר' אשר מסטאלין, ולהחסיד הנ"ל היה חולשת הדעת כי לא דרש בשלום הרבי בעצמו, רק מצד אביו, וכשחזר אח"כ לקאצק שאלו רבנו על שמו בעצמו, ואמר לו בזה הלשון: הרה"ק ר' אהרן מקרלין הוא מולח הכל עד שאינו ראוי לאכילה, וזה אינו טוב לבריאות, ואם רוצה למעט הנאתו מאוכל יותר טוב היה שלא למלוח כלל.

תשמד
רבנו הזהיר לזרז עצמו בלימוד הרמב"ם.

תשמה
בפעם הראשונה כאשר בא הרבי מגאסטנין לקאצק היה ירא מאוד אולי יהיה קשה עליו לקבל אזהרות וחסידות מקאצק ואמר לו רבנו, אנחנו אין מחדשים שום דבר, נאר מיר טהוען דערלייכטען וואס איינער פארמאגט.

תשמו
שאל לחסיד אחד אם ראה זאב, ושאל אותו אם היה ירא מהזאב, ואמר הן, ושאלו אם זכר בשעת היראה כי יש לו יראה, והשיב לו שלא זכר כלום מחמת היראה, ואמר לו רבנו שכך צריך להיות י"ש שבשעת יראתו לפני הקב"ה לא ירגיש שיש לו יראה.

תשמז
כל המחובר לטהור טהור, נימא כי הטהור נטמא, אך הטהור אין לו שום נגיעה בטמא.

תשמח
פעם ראה בביהמ"ד שלו חסיד הולך וחוזר, ושאלו במה הוא עוסק, ואמר בפסוק אם במחתרת ימצא הגנב אם שאדם חותר, עד טהוט גראבען יצא הגנב הוא היצר הרע.

תשמט
אמר על הצדיק שהיה בזמנו, הם אומרים שרואים בהסוכה את האושפיזין השבעה רועים, איך האב אמונה, אמונה איז קלארער וויא ראיה [=אמונה בהירה מידיעה].

תשן
אמר א חסיד ווארפט אוועק דיא וועלט, און דער וואס ווארפט אוועק דיא וועלט איז א חסיד, וא"כ איך אפשר לקיים שניהם, אך כמו עבד גטו וידו באין כאחד.

תשנא
פעם אחת אמר בתוך קהל ועדה זייא דרייען זיד ארום מיט פאסקודסטווע און פארגלעטן זיך דיא באכער מיט א פאאר דפים גמרא.

תשנב [עיקר החידוש בס' משלי]
רבנו שאל את הרבי מווארקע או להיפוך מה חידש שלמה המלך ע"ה בספר משלי, הלא די לנו המוסר מן התוה"ק, השיבו עיקר החידוש בס' משלי להראות דאין חכם נגד השי"ת, כי גבי שלמה כתיב ויחכם, ולבסוף הטו נשיו את לבבו, וזה לימוד גדול, אם יש אדם שהוא חכם מאד, אין להטות ח"ו מדרך התורה מכוח החכמות שלו.

תשנג
אמר לחסיד אחד אם השי"ת היה מראה לך את גנות מעשיך, לא היה לך באפשרות להתקיים, ואצל מרע"ה כתיב והאיש משה עניו מאוד פירש"י עניו וסבלן, פירוש שהיה סובל את השפלות.

תשנד
אמר, וואס וויל איך פון זייא רק ג' דברים, פון זיך נישט ארויס צו קוקען, אין יענם נישט אריין צו קוקען, אונד זיך נישט צו מייגען.

תשנה
אמר מען זאל אזוי לאנג רעכענען עד שישכח מעצם שלו ויהיה בטל במציאות, עד שישאר אצלו ה' אלקים אמת.

תשנו
חסיד אחד התנצל לפניו דחקות נפשו ודאגת פרנסתו, והשיבו שיתפלל בכל לב ונפש להשי"ת, ובוודאי ירחם עליו, ואמר לו החסיד איני יודע איך להתפלל לפני מלך גדול ונורא הקב"ה, והשיבו רבנו א"כ יש לך דאגה היותר גדולה מדאגת פרנסה שאינך יודע איך להתפלל.

תשנז
אם האדם מאכט א פנים פאר אזוי א פנים וואס איז נישט קיין פנים, דאס איז עבודה זרה.

תשנח
שאל לחסיד אחד מה מסחרו, והשיב שיש לו בית חרושת של חומץ, ואמר לו רבנו באם שהיה לו ביח"ר כזה הייתי סובב תמיד בין החבתין של חומץ, וצעקתי הפסוק, מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ, כלה שארי ולבבי.

תשנט
על המחלוקת הצדיקים שהיה בזמנו אמר כל מחלוקת שהוא לשם שמים סופו להתקיים, סופו היינו בדורות האחרונים ישדכו זה עם זה ונעשו אחד.

תשס
'שכן ארץ ורעה אמונה', ליג אין דער ערד אונד פאשע דיך מיט אמונה.

תשסא
שמע ישראל, אפילו אין בכם זכות אלא ק"ש בלבד כדי שיושיע אתכם, וקשה: הכתוב מי האיש הירא ילך וישוב לביתו, והירא מעבירות שבידו, ואפילו יש בידו ק"ש והרבה מצות. ותירץ: אם האיש חזק ואמיץ לב שמשום זכות הק"ש לבד יציל אותו הי"ת, וגדול בטחונו כל כך, אז וודאי כדאי הוא להנצל, כי באמת אין לו שום יראה. אבל מי שאינו חזק בנפשו כי בזכות ק"ש בלבד ינצל, וירא ורך הלבב - מוכרח לחזור אא"כ נקי מכל העבירות.

תשסב
אמר איך שטעל זייא גלייך, ובעת שיבואו עוה"פ לכאן לא אוכל עוד להכירם, מה יוכל להיות עוד יותר בטוב אצל משיח, במשיח כתוב והריחו ביראת ה', בריח לבד יכיר מי האיש הירא את ה'.

תשסג
כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים, הפירוש כמו שנותיהם מה שרואים לפעמים הצדיקים והחסידים משונים בתנועותיהם משאר העם הכל הוא תמימות שגם השנוים שלהם תמימות גמורה.

תשסד
'משפטי ה' אמת צדקו יחדיו', אדם רואה בעולם הזה מה שנעשה משפט לזה כך ולזה כך, ובעיניו תמיה גדולה אבל בעולם הבא יראה שהכל צדקו יחדיו.

תשסה
חסידים נכנסו לרבנו להמליץ שיתפלל בעד חסיד אחד שהיה עשיר גדול ולבסוף ירד ממדריגתו ל"ע והיה בדחקות גדול ל"ע. והשיבם אם האיש הנ"ל חסיד ויקר שמים - אם כן אין חסר לו כלום.

תשסו
בעיוה"כ שעה קודם הלילה קרא למשמשו ר"פ ואמר לו: הנה הדין, יום אחד בשנה חשוב שנה. ומקצת היום ככולו, א"כ יש עוד זמן לעשות תשובה ועולה לכל השנה.

תשסז
אמר עת אכילה היה זמן בימי הנעורים, והשינה זמן בקבר, ועצבות אין לו שום מקום, המה קורין עצבות ואני קורא לזה פריקת עול.

תשסח [מהיכן ידע ליתן עצות לחסידים]
שאלו מהיכן ידע רבנו עצות ליתן לחסידים בעניני מסחר ומלי דעלמא, כיון שהוא פרוש מעולם הזה. והשיב מי שהוא מחוץ לעולם הזה יכול להביט בתוך עולם הזה. כי הבטה הוא מי שהוא חוץ לדבר יכול להביט בתוך הדבר. אבל מי שהוא בתוך הדבר אין יכול לראות אותו הדבר.

תשסט
הפחד והאימה מרבנו זצ"ל היה גדול מאוד, שום איש לא היה מקבל שלום או נפרד ממנו בכובע (היטעל) כי היה אחרי הגזירה על מלבושיהן, רק בקאפיל, ואחד, מחמת הדוחק נפל הקאפיל מראשו, ולקח הכובע על ראשו, ומחמת מורא לבש הדאשעק מאחוריו, ונכנס לקודש, ובשעת שלום הביט עליו היטב ואמר "עפיס גאר פיין".
ה"חידושי הרי"מ" לא היה מטיל אימה יתירה על החסידים מחמת שאסור להטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים, אמר אז דער רבי פון קאצק האט מטיל אימה געוועזין, איז געוועזן לשם שמים.

תשע

רבנו היה בעיר שידלאוו והיה סובב עם חסיד אחד מופלג כל העיר כמה שעות, ולא רצה לגלות מה שדבר עמו רבנו אך קודם פטירת החסיד אמר להם שרבנו דבר אז עמו כמה דברי נביאות, ואחד מהן שחלקו צדיקי רוסיא עם צדיקי פולין אודות לקיחת אנ"ח לצבא. צדיקי רוסיא אמרו שלא יקחו ברוסיא וצדיקי פולין אמרו שברוסיא יקחו, ובפולין היו כולם מסכימים שלא יקחו, אבל רבנו אמר שיקחו מחמת שרואה נערים קטנים רוצים אחרי אנ"ה ומנגנין נגוניהן, וזה נקרא ח"ו הסכמה.

תשעא

אחרי שהיה שריפה גדולה בפארציווע, וספר ר' הירש לרבנו שנשרף רכושו, אמר לו מפני שהי' מאריך בפיוט ונתנה תוקף ומשך אצל "ומי באש". וכמה פעמים היה נשמע קול בביהמ"ד "הירש מקצר" כי המשמש היה מבין ברבנו שאינו סובל אריכות.

תשעב

צדיק אחד שאל ה"חידושי הרי"מ" למה הוא צריך ליסע עוד לרבנו, הלא הוא בעצמו ראוי לאותו איצטלא. והשיבו אמת קנה ואל תמכור, והלא אם רוצה לקנות בודאי לא ימכור, אך הפירוש אמת קנה כל זמן שתוכל לקנות קנה אותה, ואל, ואם אין עוד בנמצא לקנות אז תמכור, לכן כל זמן שאוכל לקנות אין לי כעת למכור.

תשעג

ה"חידושי הרי"מ" אמר בשם רבנו, שאמר בזה הלשון:
איך ווייס נישט וואס זייא ווילען פאן מיר האבען, א גאנצע וואך טהוט יעדער וואס ער וויל, אז עס קומט שבת קדש טהוט ער זיך אהן א שווארצע קאפאטע און דיא שווארצע גארטעל, דאס שווארצע שטריימעל, און איז שוין א מחותן מיט דעם לכה דודי, איך זאג כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת.

תשעד

רבנו שאל להרבי מראדזמין, יעקב, אויף וואס איז א מענטש בעשאפען געווארען אוייף דער וועלט?
השיב לו: אדם נברא בעולם לתקן את הנשמה שלו.
אמר לו רבנו בקול רם, יעקב וכי כך למדנו אצל רבנו מפשיסחא זצ"ל: אדם נברא בעולם צו הויבען דעם הימעל.

תשעה

הרבי ריי"ד מאמשינוב הי' אצל רבנו אחרי פטירת אביו והתנצל לפניו שעוד לא ראה את אביו אחרי פטירתו.

השיבו שתראה אותו, ובעוד שהיה בקאצק ראה אותו. וסיפר לרבנו, ושאלו באיזה מעמד ראה אותו. והשיבו שראהו עומד על הנהר, ונסמך על מקלו כאלו מביט לתוך הנהר.

ואמר לו רבנו: ידעת מה הנהר הזה? הנהר הזה הוא מדמעות בכיות ישראל. וכשהיינו אצל רבנו בפשיסחא, אמר שמעמיד תלמיד אחד כנגד מתנגדיו ושונאיו שיהיה כבעל נו"א ובתחלה חשבתי שכוונת רבנו הק' עלי, אבל אח"כ נתודע לי שכוונתו היה על אביך.

תשעו [מצוותיו של סוחר]

אברך אחד התנהג בחסידות ועסק בתורה ואח"כ כשהיה מטופל בבנים ועסק במסחר, לא היה לו פנאי כל כך לעסוק בתורה וחסידות. והתנצל לפני רבנו.

ואמר לו רבנו: 'רצה הקב"ה לזכות את ישראל הרבה להם תורה ומצוות'. והלא אם היה נותן לנו מעט היינו יכולים לקיימם יותר, וכשהגדיל קשה לקיים מחמת טרדת המסחר?! אך השי"ת המשיך התורה לכל הדברים, היינו בעת בנין בית, מעקה מזוזה וסוכה, ובזרעים וכד'. ולכן יש לך מצוות במסחר גם כן מדות ומשקלות. גזל אונאה, ואיסור הסתכלות בנשים, וזה פירוש 'יגדיל תורה ויאדיר'.

תשעז

רבנו הלך פעם אחת על הקבר של היהודי הקדוש, ואמר: אני רוצה לנהוג על דרך רבי היהודי ז"ל.

תשעח [ליתן שם לרך הנימול]

על הברית מילה של ר' משהלי התעקשה הרבנית ליתן שם הילד על שם אביה ר' משה חלפן, ורבנו רצה ליתן שם אחר. ועל שהתעקשה אמר לה בעבור זה לא יהיה לה יותר בנים, וכן היה. ועל ברית מילה של בנו ר' בנימין התראה אליו יהודי זקן אחד, לכן נתן לו שם זה.

תשעט

באיזביצע ציערו החסידים את חסידי קאצק. פעם אחת כתבו החסידים את שמות חסידי איזביצע ורצו לתן הפתקא לרבנו להזכירם לפניו קודם התקיעות, ולקח ה"חידושי הרי"מ" הפתקא מידו, והושיט לנר הדולק. וחטף הרבי מגאסטנין מידו, ואמר שכבר די. וכמה שמות אנשים שנשרפו, נשרפו הם ובתיהם באיזביצע ל"ע.

תשפ

פעם אחת אמר רבנו לאחד, אתה יודע שישעיה הוא גביר יותר מהירש ליב (רה"ל קאצקער) והוא היה אז גביר גדול, ור"י היה אברך, והיה רכושו לערך י' אלפים רובל כסף. רה"ל ירד מטה ל"ע ור"י הלך וגדל. (ר' ישעי' פריוועס).

תשפא

פעם אחת היו שני הרביים מגאסטנין וסטריקאוו בקאצק, והביטו בחור הדלת לראות מה שרבנו עושה כעת, והרגיש רבנו והלך להדלת, ותיכף ברח הרבי מסטריקאוו, והרבי מגאסטנין לא היה יכול לברוח, והטמין את עצמו. ושאל אותו רבנו מי השני, והיה מוכרח לומר, וצוה לקרותו.

ואמר רבנו: שאלה אחת יש לי לשאול מכם אך שתאמרו לי חוות דעתכם. והם עמדו ברעדה, ואמר להם רבנו: הובאו לפני שתי פתקאות, אחד מגוסס ר"ל, ואחד ממקשה לילד, וזו ממתין על זו. והם לא השיבו מגודל הפחד.

ואמר להם רצוני שתאמרו תשובה. והשיב הרבי מסטריקאוו אם היה בא לפני מעשה כזו, הייתי מוכרח להשתדל להי"ת שישלח נשמה חדשה למקשה לילד, והוא ישאר בחיים. והתפלא ע"ז ואמר טוב אמרת, וכן היה.

תשפב

רבנו אמר להרב זעליג משרענצק, שנכון לאיש שיהיה בקי במסכת אחת בע"פ, כי לפעמים נצרך זאת. ופתאום נתהוה ר"ז סגי נהור [=עוור] ל"ע, ושלח לקאצק להזכירו. ואמר לו: מדוע לא התחיל להתעסק וללמוד בבא בתרא, ואז היה לו זמן גדול לראות.

תשפג

אמר כי שמחה גדולה היה ליהרג עפ"י בית דין, מחמת אשר מיתתו עפ"י התורה.

תשפד

פעם אחת באו החסידים בטיט ועפר על מנעוליהם לבית המדרש הקטן, וצוח המשמש ר' פייביל. ובא רבנו להדלת, ופתח ואמר: פייוול מה את צווח, כתוב 'אשרי הגבר אשר מלא אשפתו מהם'.

תשפה

אצל קין כתוב 'גדול עוני מנשוא'. וכי רציחה קטנה עשה, אך לאחר שנגזר על קין נע ונד לא היה יכול לעבוד ה' יתברך ולעשות תשובה, והיה חוטא עוד יותר. וזה שאמר שהעוון של נע ונד הוא גדול יותר מהעון הראשון מנשוא צו פארטראגען, שלא היה עוד

יכול לסבול הגזירה, וביקש מחילת הגזירה של נע ונד, כדי שיוכל לעבוד ה' יתברך ולשוב בתשובה.

תשפו
חהרי"ם הספיד את רבנו, 'הצדיק אבד ואין איש שם על לב', עס איזט נישט דא קיינער, ער זאל אריין ברענגען אין הארץ אריין.

תשפז
לאחד שרצה ליסע לארץ ישראל אמר: עס איז גלייכער צו פאהרען צום יוד פון לאנד איידער צום לאנד פון יוד.

תשפח
ספר לו אחד מהחסידים שנתחדשה מכונה על חום ההבל לחמם את המקואות, אמר רבנו קאלטע דורות הייסע מקואות, היסע דורות קאלטע מקואות.

תשפט
תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש, מי היה יכול להיות השומר שיבין? אך הדיבור לא היה נכנס לתוכו.

תשצ
אם נפש אדם לגמרי ממדה רעה, ואין לו שום נגיעה בדבר, אז נמצאו מתנגדים לחשוד אותו בזה הדבר בעצמו שהוא נפשט ממנו. (הגהה: בשפת אמת קרח הביא זה בשם הרר"ב זצ"ל יותר באורך. אדומו"ר שליט"א).

תשצא
אמר שהוא נעשה חסיד מזקן אחד שספר מעשיות מצדיקים הקדושים, ער האט פארציילט, איך האב געהערט.

תשצב
'אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים', אשר יעשה - מהו העשיה? 'העם הזה לעמך' - שישתוו בכל עניניהם ומנהגיהם חס וחלילה.

תשצג
הרר"ב ורבנו אמר אחד לחבירו שיחדש דבר בעניין הכנסת אורחים. ויצא דבר מביניהם בעת שיכניס אורחים לביתו לאכול, יראה לו מקודם מקום ללון, כדי שיהיה האורח במנוחה בעת האכילה.

תשצד
סגולה מקאצק לרויז [=שושנה] ר"ל, ליקח שמן שנותר מקנקן מנרות חנוכה ולמשוח ע"ג הרויז לא עלינו, ואמר רמז: מנותר קנקנים נעשה נס לשושנים.

תשצה
אחד נסע עם בנו החולה לא עלינו לקאצק, אמר רבנו שיסע עם החולה לביתו כי רגלוהי דבר אינש לאתר דמתבעי תמן מובילין יתיה. והחסיד כשמעו חשב כי חס וחלילה אפס תקוה, והפציר ברבנו, ואמר רבנו הלא כבר אמרתי לך שתסע לביתך, כי לאתר דמתבעי לשון תפלה, באתר דנצרך להתפלל תמן מובילין יתיה, והיה החולה מוכרח לבוא לקצאק ונסע החסיד לביתו ונתרפא החולה.

תשצו
בזוהר הקדוש ר' יצחק פתח, ר' שמעון פתח, ער האט געעפינט דעם פסוק.

תשצז
תורת ה' תמימה, זיא איז גאנץ וויא א ברודער באהט, אפליו סכין קטן וורד נישט פארלארען.

תשצח
פעם אחת בא אל השולחן אשר גדולי תלמידיו היו יושבין, פתח את הדלת והיה לבוש בטלית קטן כדרכו, והיה צועק הפסוק הזה: אפגשם כדוב שכול ואקרע סגור לבם, והיה כולם בורחים מחמת הפחד.

תשצט
בעת השיעור אצל הרר"ב, אמרו החברים לר"ה טאמאשאוועך שיקשה איזה קושיא כי לא הקשה בשום פעם, והיה לומדים במיתת הבעל מנלן, והקשה רבנו היה יכולין ללמוד זה מאביגיל, שלקח דוד את אשתו אחר מיתת נבל. ותירץ הר"ה טאמאשאוועך, משם אין ראיה, משום דהיה מורד במלכות, וכל נכסיו שייכים למלך, והיה ס"ד כי גם אשתו בכלל נכסיו, ולא משום מיתת הבעל.

תת
ספרי מהר"ל מפראג, מי שלומד בהם נותנים שכליות וסברות להבין בגמרא ופוסקים.

תתא
הרבי מגאסטנין אמר, שבקצאק החמירו במנהג ישראל יותר מבדין, כדאיתא במנחות ל"ב.

תתב
צריך כל אדם לצייר בלבו מעמד הר סיני.

תתג
אימתי 'לא הביט ה' און ביעקב', אם 'ה' אלקיו עמו', היינו שאדם הולך בדביקות ה', 'ותרועת מלך בו', היינו שהוא רע למקום, אז אינו מדקדק עמו אף במקרה עון חס וחלילה.

תתד
קץ שם לחשך, ה' יתברך השאיר זוית אין דער פינסטארניש מען זאל זיך קענען דערהאלטן.

תתה
שלח לך אנשים, שיק אוועק דאס מענשליכקייט.

תתו
'מה יפו פעמיך בנעלים', אף הפעמת הלב ורגשי אהוי"ר יהיו בנעלים פארשלאסן, במסתרים תבכה נפשו.

תתז [איש חסיד אחד היה מפרנס את רבנו]
איש חסיד אחד היה מפרנס את רבנו, כי לא לקח מכל אדם. פעם אחת לא רצה לקבל ממנו, ושאל לרבנו על זה, ואמר לו כי לכל פרנסה יש סיבה, ואם ה' יתברך רוצה לנסות את בטחון האדם, אזי נוטל את הסיבה, אם בטח בהסיבה נפסק ממנו פרנסתו, ואם בטח בה' מסבב הסיבות, פרנסתו מתקיימת. וכן הסיבה לפרנסתי הוא מה שאתה מפרנסני, ועלה בלבו אולי ה' יתברך רוצה לנסות אותי ולקחת ממני הסיבה, מוכרח אתה להיות עני כדי שלא תפרנסני, לכן מוטב שבעצמי אסלק הסיבה כדי שלא תהיה עני.
והשיב החסיד, אף על פי כן, באם שירצו הקב"ה לנסות את רבנו ויעשה אותי עני רצוני בכך. והפציר בו וקבל ממנו, ונעשה עני לא עלינו, והוכרח להיות רב בעיר אחת.

תתח [פרימער עושה מעיקר טפל ומטפל עיקר].
פרימער עושה מעיקר טפל ומטפל עיקר.

תתט
'ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם', 'כי אם', הוא תנאי: באופן זה יצטרך למתנת בשר ודם, באם שיודע שהכל מ'ידך המלאה הפתוחה'.

תתי
כתיב שלא יאכל חמץ, ושמרתם את המצות שלא יבואו לידי חמוץ. היה יותר טוב שלא יאכל מצה ולא יבוא לידי חימוץ, ואמר רבנו שלא לאכול אין כל כך עבודה אצל האדם, עיקר העבודה לאכול, ולשמור עצמו מן האיסורים.

תתיא
אלקים לא תקלל, א געטליכער מענטש שעלט נישט.

תתיב
ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמור, שיכול ברגע האחרונה לאמר ה' אלקים.

תתיג
ה"חידושי הרי"מ" אמר, שרק אצל יעקב נמצא בתורה כי הקפיד, ואמר בזה הלשון יעקב אבינו האט זיך גיקענט בייזערן, ודבר הזה מר על רבנו, שכמה פעמים נראה לכל כמו שהיה בהקפדה.

תתיד
ח' הרי"ם אמר לאחד ששאלו אם הוא צריך עדיין ליסע לקאצק. השיב: 'מים עמוקים בלב האיש' הזה הרבי מקאצק, 'ואיש תבונות ידלנה'.

תתטו
בעת שנולד הה"צ ר' דוד זצ"ל בנו של של רבנו אמר: ויהי דוד לכל דרכיו משכיל.

תתטז
ב"ה יום ה' כ"ו אלו תר"ז לפ"ק ווארשא.
החיים והשלום וכ"ט לכבוד ידי לבבי הרב הקדוש וכו' כקש"ת מו"ה מנחם מענדיל נ"י שיחי'ה לאורך ימים טובים.
הנני בעת הרצון באתי לעורר הברית אהבה שנזכור נא איש את אחיו לטובה עם כל הנלוים לטובה, ובפרט על בריאות גופי הי"ת יחזקני בבריאות כראוי, וגם בהעסקים שבהכרח מוטלים עלי ביחד עם כבוד ידידינו הרב המאוה"ג הקדוש מו"ה יצחק מאיר שיחיה מפה אשר אין אופן להניח מזה, ה' יתברך ירווח לנו, ויגמור בעדינו כל טוב ונזכה לשמוע מעתה בשורות טובות איש מאחיו ולהכתב ולהחתם לחיים טובים בכלל ישראל, אלה דברי ידידו או"נ המצפה לטובתו עככ"ב לאוי"ט
הק' ישראל יצחק במהר"ש מווארקי.

ד"ש ידיד נפשי הרבני האברך מו"ה דוד נ"י עם כבוד חתנו חברי האברך המופלג מו"ה יצחק שמחה נ"י, ולכבוד ידיד נפשי החריך מו"ה צבי הירש נ"י ולכל כבוד החסידים נ"י ונכתב ונחתם לחיים טובים.

תתיז

הרבי מאלכסנדר ספר בשם הרר"ב, כי החוזה נעשה רבי מפסוק זה: 'זה עני קרא וה' שמע'; והרר"ב מן פסוק 'אמור לחכמה אחותי את'. ובעת שאמר הרר"ב דברים הנ"ל גחין ולחיש רבנו להרבי מאלכסנדר שצריך אדם לצעוק ברחובות ושווקים הפסוק הזה 'שמעי בת וראי וכו', ואז יתאו המלך יפיך'. ואמר הרבי מאלכסנדר שמזה הפסוק נעשה רבנו רבי.

תתיח

הרבי מסאכטשוב אמר בשם רבנו, כי כל התיבות שאמר הרבי מפשיסחא הם קדושים ויש סוד גדול ועניין נפלא בתיבות של שיחות חולין שלו.

תתיט

אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה פעמים ואחד, ומה התועלת אם ישנה עוד פעם אחת? ואמר רבנו שונה פרקו למאה, ויקח האחד - ה' יתברך - לעזרו, ועל ידי זה יהיה תועלת רב.

תתכ

בעת שחלה רבנו מחלה אנושה לא עלינו, אמר לגדול אחד: תדע שלא היה לי שום מבוא לישועה, אך פתאום נראה לפני איש אחד ומראהו היה כך וכך, ושאלתי אותו מי הוא ואמר לי כי הוא ר' משה מגיד בעל האלשיך, ואז הבנתי כי באה ישועתי.

תתכא

יעקב בקש לגלות את הקץ לבניו, בקש מה' יתברך, לגלות לו הקץ כדי שהוא יוכל להגיד לבניו ועל ידי זה נסתם ממנו. וזה הפירוש 'ואגידה לכם', ונסתלקה השכינה, והתחיל לומר דברים אחרים.

תתכב [סירב להרכיב משקפים]

בשנים האחרונות לימי חייו של רבנו סבל כמה פעמים כאב גדול על עיניו, ויעצהו רופא מומחה לשאת בתי עינים על עיניו בשעת לימודו שלא יזיק לו. ולא רצה לשאת הברילין בשעת לימוד, שאינו רוצה לעשות הפסק בין עיניו להתורה הקדושה.

תתכג
שמחה היא התרחבות הקדושה, ועל כן ביום טוב של סוכות שהוא אחר יום הכיפורים שהוא מחילת העונות, הוא זמן שמחתנו.

תתכד
לעולם יהיה מן הנרדפין ולא מן הרודפין. ונראה חס וחלילה כשפת יתר, אך כתוב 'והאלקים יבקש את נרדף', ודחז"ל ידוע, ואם כן הלא יחשוב האדם שטוב לו להיות נרדף כדי שיענש הרודף על זה. לזה סיימו חז"ל 'ולא מן הרודפין', שלא יהיה נרדף כדי שעל ידי זה יהיה רודף.

תתכה [בעת שהיה ילד]
בעת שהיה רבנו ילד קטן, והיה לו ויכוח עם המלמד שלמד אז, אמר לו בזה הלשון מיט מיר שפארט איהר זיך, איך געדענק כאשר עמדתי על הר סיני בעת שאמר הקב"ה אנכי ה' אלקיך.

תתכו
ר' יוסיל שמש מוואורשא סיפר, כי ביום חופתו הלך לרבנו זצ"ל עם עוד שני חתניו ביום חופתם, ונכנס פנימה, והביט עליו רבנו ואמר "העו!" ואמר לו רי יוסיל כי היום יום חופתו, והשיב לו רבנו בקול "מאכסט מיר א מענטליק", והתשובה הנ"ל שברה לו כל עצמותיו ממש מפחד.

תתכז
בעת שהחסידים לקחו ברכת הפרידה מאת רבנו, ונסעו על עגלה לביתם, והעגלה הייתה מלאה אנשים, טיפס חסיד אחד על העגלה כדי לנסוע גם כן, אבל כאשר נסעו איזה רגעים מעל העגלה נפל מעל העגלה, ובתוך כך באה עגלה מצד הנגד ושברה רגלו לא עלינו, ושבו לקצאק ויקחו את הפצוע והניחו אותו על הארץ אצל דלת רבנו, והלכו להם. כאשר פתח רבנו את הדלת וראהו הביט בו, ואמר לו "ביסט קראנק צו גיין פון דאנען" וענהו החסיד: אם כן הנני בטוח שאוכל לילך ברגלי, וכן היה.

תתכח
סיפרו לפני רבנו זצ"ל כי שלשה צדיקים התחילו לנהג עדה, ולקבל פתקאות, והתפארת שלמה היה בתוכם. התרגז רבנו זצ"ל ואמר לו מה אתה מדמה את הרב מראדאמסק אל השנים אחרים, הרב מאדאמסק לבו בוער כאש לה' יתברך.

תתכט

אחרי פטירת הרר"ב נאספו ראשי חסידי פשיסחא לטכס עצה, והרבה מהנאספים נתנו עיניהם באחד המיוחד שבתלמידיו הוא רבנו, דר אז בטאמאשאוו כאשר ידעו כולם עד כמה היה ספון וחשוב בעיני רבם זצ"ל וכמעט שלא זזה ידו מיד רבו, וכל הנהגת הרר"ב היה נעשה על ידו, והחסידים שהיה להם דעת אחרת, מחמת כי הרדיפות על פשיסחא נגרם על ידי רבנו, כי כידוע דרכו בקדש מגודל רשפי אש שלהבת קודש הבוער בקרבו לא נשא פני איש אפילו הגדול שבגדולים.

תתל [חידושי הרי"ם מקבל את מרות רבנו]

ספר ר"ה פארציווער, כאשר נזדמנו שני המאורות הגדולים רבנו וחהרי"ם, אחרי שישבו יחד זמן קצר הלכו שניהם החוצה לתוך היער במרחק מקום והתבודדו שם כל הלילה עד בוקר. ובאו שניהם אל הבית, והקדים ה"חידושי הרי"מ" לבוא אל חדר השני, ולקח בידו את הכלי לצורך נטילת ידיים, ובידו האחרת המפה לנגב, והושיט הכלי לרבנו, והרגישו רבים כי מקבל עליו מרות רבנו. ואחר האוכל סגרו את עצמו יחד בחדר, ונשמע שם ויכוח גדול, וסמוך לערב נשמע מהחדר קולו של רבנו שאמר לחהרי"ם בזה הלשון: סוף סוף ההנהגה נפלגה בין שנינו, לכן או אני אליכם או אתה אלי. והשיב לו חהרי"ם: אני אליכם. ואחרי איזה רגעים יצא חהרי"ם לבדו משם להחדר החיצון שהמתינו כל הנאספים, וקרא לאחד מן החסידים, ואמר לו תכין עצמך להיות ש"ץ במנחה, כי הרבי יבוא תיכף להתפלל כאן. ואמר להחסידים אל תתעקשו לחינם, אך תקבלו מרות מהרבי שי' מטאמשוב, וגם אני אהיה כפוף תחתיו כי הוא יהודי אמתי.

תתלא

בליל שבת קודש קודם הקידוש הטריח ה"חידושי הרי"מ" את עצמו ופתח בקבוק יין ושפך לתוך הכוס עבור רבנו זצ"ל, והרב נתקי סטוצעינער אמר לחהרי"ם שהעולם רוצים לשמוע קידוש מחהרי"ם, ואמר לו רבנו, נתקי עוד תובא אלי לקבל נזיפה בפוזמקאות שלך. ואחר כך כשהיה מסובין על השולחן בסעודת שבת קודש צוה חהרי"ם להשותים יין להושיט לחיים לרבנו, ואז ידעו כולם כי הדבר אין להשיב, ותיכף אחר השבת, הסיר ר' נתקי מנעליו, ונכנס לרבנו באמרו לקבל נזיפה.

תתלב

גם בלימוד תורה הנגלית היה רגיל חהרי"ם לספר רוב גאוניותו של רבנו, כי חידושי תורתו נאמרים בעמק גדול הפלא ופלא על צד האמת.

תתלג

הרבי ר' ישעיהלי מפראגע אמר כי חהרי"ם אמר לו פעם אחת כי צ"ט חלקים מהטעמים שהוא נוסע לפשיסחא יען יודע שרבנו שם. והנהו משתוקק להתראות אתו ולדבר עמו.

תתלד

'כי ציד בפיו', רק בפיו ולא בלב. זה הפירוש אי סייפא "חרב המפרדת בין ראש ללב" לא ספרא.

תתלה

קודם גמר השידוך נתיעץ רבנו ברעו וידידו הר"י מווארקע, וצוה לר"ה ליסע לווארקע לשאול דעתו בזה, והדבר הוטב מאוד בעיני הר"י ממווארקע כפי המכתב אשר לרבנו.

ב"ה יום ג' י"ט אלו תקצ"ז ל'. החחים והשלום וכל טוב לכבוד הרב הקדוש המפורסם וכו' כקש"ת מ' מנחם מענדיל נ"י שיחיה לאורך ימים טובים. הנה שמחתי מכבוד המשולח הטוב להתודע משלום כבוד ק' וב"ב שיחיה לאורך ימים טובים ה' יתברך יוסיף לו כח ועז ולהתחזק ולהתאמץ בשמחה ובטחון בזכות תפלות רבותינו הקדוש זצ"ל. והנה מסרתי עצתי אשר אני שוקד לטובתו היינו שיסע ידידי כבוד מוכ"ז נ"י לווארשא לגמור הידוע אשר כפי המובן פשוט וטוב כאשר יספר בעל פה הכל נכון, ה' יתברך יהיה בעזרו להצלחה טובה לגמור למזל טוב ולישועה וברכה לכלנו עם כל ב"ב והנלוים לטובה, ונכתב ונחתם לחיים טובים וארוכים ושלום בכלל ישראל. אחד דברי ידידו, או"נ בלונ"ח. המצפה לישועתו ולהצלחתו כל הימים.

הק' יצחק במוהר"ש ז"ל בק' וארקי.

דו"ש לכבוד בנו ידי נפשי הרב האברך מו"ה דוד נ"י, אקוה אשר ישועת עבוד אביך הקדוש שיחיה לארך ימים טובים יהיה גם כן ישועתך ולכל ב"ב לכל טוב, ותבטח ותצפה לעזרת ה' יתברך, ותכתב ותחתם לחיים טובים. ותתברך עם כל ב"ב בכל טוב, ד"ש לכל הידידים האהובים, ובקשתי להעמיד יין טוב עבורי, ולהזכירני לטובה.

תתלו

ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל אמר איך האב געזעהען א וואהר שטיק פייער האב איך מיך אונטערגעלייגט, וכשבאתי לטאמשוב וראיתי שם כמה מאות צעירים עוסקים בחסידות, היה ברור אצלי כי כל אחד מהם יתגדל כמו הבעל שם טוב, אבל כנראה ההתנגדות של העולם הזיק להם.

תתלז
רבנו זצ"ל אמר למהח"ל מזאקלאקאב זצ"ל מתנגדו הגדול להיהודי הקדוש, לרבנו החוזה מלובלין היה גונים הרבה, היה לו גון מיוחד של תורה, של מצוות, מדות ומעשים טובים, וכל אחד מתלמידיו לקח לו גון אחד מגוני רבו, מורי היהודי לקח גונו הראשי גון של יראת שמים, ואתם ראוים להיות מצעירי תלמידיו.

תתלח
עוד מימי נעוריו של רבנו זצ"ל, כששאל החוזה מלובלין את היהודי אם יש לו אברך טוב, השיב לו היהודי מנדיל יש לו רצון להיות טוב.

תתלט
רבנו זצ"ל היה לו דרך בהתבודדות ור"י מווארקי זצ"ל היה בהתחברות עם חסידים, פעם אחת נפגשו, ואמר רבנו שלי מרומז בתורה. ויקחו לי - אם רוצה דרך אמת כמו פירוש רש"י לי לשמי העצה תרומה, להיות תרום מן האנשים, אפילו מן הטובים, מאת כי איש אשר ידבנו לבו. ור"י מווארקע אמר לו דרך שלי גם כן מכאן, ויקחו לי, תרומה מכל אחד, להתחבר עמהם וללמוד מהם.

תתמ
רבנו זצ"ל אמר כי יהודי בלי אבנט, כחביות בלי חשוקים.

תתמא [השגחה פרטית]
אמר, אם אדם תוחב מקל לקופה של חול, ואחר כך מוציא המקל ואינו מאמין שכל חול וחול נופל בחזרה למקום המוכן לו מן השמים חוששין שהוא מין.

תתמב
כאשר הרבי מסאכטשוב זצ"ל היה עלם קטן, וכבר חידש חידושי תורה, ובתוך החידוש נצרך והלך לבית הכנסת, והרהר שם בגמר החידוש, ואמר אחר כך החידוש לפני רבנו זצ"ל, הניח לו לומר עד העניין שהלך לבית הכנסת, ויותר לא רצה לשמוע כי הרגיש בדבר.

תתמג
הרבי מסאכטשוב ז"ל אמר על רבנו זצ"ל כי גמר כל הארבעה טורים בכל שנה ושנה.

תתמד
בשמחה תצאו - בשמחה תוכלו לצאת מכל הצרות.

תתמה
ספר לי ר' יחזקאל סגל מחיפה, ששמע מפי החסיד ר' ישעי' יעקיל ממקוב.

הוא עסק בתורה ובחסידות כל ימיו, ונפטר בערך תרמ"ח, אביו היה איש פשוט עסק באומנות כליזמר, והיה לו חזקה בעיר מאקוב ששום איש אחר לא היה רשאי לנגן שם על חתונות חוץ ממנו, כן היה בתקנת הקהל, ור' ישעי יעקיל היה בן-יחיד ואביו היה מפרנס אותו ואת ביתו, ואחרי פטירת אביו יעצו אותו אנשי עירו כי הוא ימלא מקום אביו בפרנסה זו. כי הוא היה גם כן מנגן בכינור כאחד המלומדים בחכמת הנגון, וגם החסידים חבריו הסכימו לזה. ונסע לקאצק לשאול עצת רבנו זצ"ל אם יסכים לזה, כי היה קשה בעיניו איך ינגן הוא בעת רקודי נשים, ואמר לו רבנו בזה הלשון יותר מה שנאמר בנהנה מיגיע כפו, אך המוח יעסוק בעניני רוחניות ובצרכי הגוף יעסקו כפיו, ובהתחלה עברו איזה שנים אשר בעת הרקודים של הנשים היה מנגן ופניו אל הקיר. וסיפר גם כן שהוא היה מנגן בחתונת רבנו זצ"ל בזיווג שני כידוע.

תתמו

רבנו זצ"ל שאל את ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל מדוע נענשו אהרן ומרים בדברם על משה, הלא הצדק היה אתם? וישיבהו ה"חידושי הרי"מ", שהיה להם לאמור מקודם אל משה, ואמר רבנו זצ"ל הע, ואם יראים לשאול את הרבי?

תתמז

הקשה לר"מ, דחוב לעבד שיצא לחרות דאם עבד כהן נפסל מתרומה, ואם עבד ישראל איתסר בכנענית, ותירץ שאצל אדון כזה שהכה את עינו זכות הוא לו כשיוצא לחרות.

תתמח

סעודת שבת יש לה דין קדימה לסעודת חתונה. וראיה מפסחים ק"א ר"ה קידש ואיתעקרא ליה שרגא ועיילו ליה למנא לבי גננא דברי' דהוי שרגא ואכל שם, ועיין רשב"ם, אלמלא דאם לא כבה הנר אצלו לא היה הולך לחתונת בנו קודם סעודת שבת.

תתמט

יש לחשוש על מה שהעולם אומרים. וראיה לזה, כתוב ועיני לאה רכות כי בכתה שהיה אומרים אנשים שתנשא לעשו, מי היו האומרים לבן ובני דורו. ומה היה לה לבכות על זה? רק צריך לחוש למאמר העולם.

תתנ

אבל באומות קם. ומנו בלעם, ושאלו את רבנו על זה, ואמר, "סערוועטקע" (קום) ולא הבינו ור"ה טאמאשאווער אמר הפשט, כי מחלב טוב העליון שמנת טובה, ומחלב גרוע נעשה העליון סערוועטקע, מרע"ה היה המעולה שבישראל ובלעם המעולה שבגויים.

תתנא

במלחמת נפוליון הוקף משני צדדיו וכמעט שנכבש, ונתן עצה לעצמו ממקום אחר וניצל, ואמר רר"ב זצ"ל, כי יש למוד בדרך התורה, כי כאשר האדם נכשל חס וחלילה ומעיק לו ביותר מכל הצדדים, ואינו יודע לשית עצות בנפשו יסור מלבו החטא ויושע.

תתנב

ואמר רבנו זצ"ל, כי זה כתוב בתורה ובקשתם משם את ה' אלקיך, מה לשון משם, רק זה כנ"ל אינו מעמיק בזה העניין, רק "משם" ממקום אחר, ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך בצר לך נדרש לפניו.

תתנג

אמר לי אחד מנכדיו של רבנו זצ"ל כי ראה כתוב על חומש אחד בסאכצוב בזה הלשון רבנו הקדוש מקאצק אמר, כי פרשת קדושים מתחלת "קדושים תהיו" ומסיימת "דמיהם בם" בלוט זאל עס קאסטען און אקדוש זאלל מען זיין [=שיעלה לך בדם, אבל קדוש תהיה].

תתנד

כאשר היה הרבי מוואקע זצ"ל חולה מאוד שאל רבנו זצ"ל מה החסידים עושים והשיבו לו כי אומרים תהלים. והשיב רבנו זצ"ל הדין לא עליו, רק אם צריכים להנהגה חדשה.

תתנה

המשך למספר תר"ם:

'כי בושת עלומיך', הבושה שעשית בנעוריך, 'תשכחי'. 'וחרפת אלמנותיך' - החרפה מן הולך בטל לשון אלמן, לא תזכרי עוד, וזה 'תשב אנוש עד דכא', עד דכדוכא של נפש.

תתנו

'זכר עשה לנפלאותיו' לשון פתיחה וזה זכרון שבר"ה נעשה הפתח פתוח וזה שאומרים בר"ה שאו שערים והנשאו פתחי עולם, וזה עניין שופר צר במקום שתוקעין ורחב למעלה כדאיתא פתחו לי כחודו של מחט ואפתח לכם כפתחו של אולם. דזה שבני ישראל יפתחו ע"י הזכרון שלהם יפתח להם שערי רחמים ורצון.

תתנז

אמר על היצר הרע הוא בעצמו עליו לשרפו את האדם מכיל קאכל מני עוד יאכל ממנו?

תתנח

'גם חושך לא יחשיך ממך'. כאשר אנו רואים שהוא ממך, וממילא נעשה מחושך אור.

תתנט
אמר על עיר גדולה שיש חומות גבוהים ומכסים השמים שלא יראו, וכך איתא עיני ה' אלקיך בה דכשהולכים בדרך התורה יכולים לראות השמים כראוי.

תתס
בבואו לחדרו ראה שאחד הביט במורה נבוכים, וישאלוהו איזה ספר הוא ואמר מורה נבוכים. ואמר רבנו זצ"ל למי שמילא כרסו בש"ס ופוסקים הוא מורה, ולמי שלא מלא, הוא נבוכים.

תתסא
פעם אחת גנבו דבר מה מבית רבנו ואמר לו ר"פ המשמש, מה הוא החידוש, הלא פה הכל הפקר ומדוע לא יגנבו. וצעק עליו רבנו מדוע לא יגנבו? הלא כתוב בתורה 'לא תגנוב', והאיסור הוא כמחיצה גדולה.

תתסב
'השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו'. אם עולה למעלה, לא יסתפק בזה שנוגע בקצהו, רק עלות עד ראש ההר. מפי החסיד ר' זעליג סאקאלה-ווער ז"ל בשם רבנו זצ"ל.

תתסג
אמר, דלכן יצא אליעזר מכלל ארור לכלל ברוך, דכתיב וירץ אל העין. ובמדרש מעיין לי' מעיין גרמי, דזה שהיה מעין כמה גדול העניין, וכמה שאינו כדאי לזה, עי"ז יצא מכלל ארור לכלל ברוך.

תתסד
רבנו זצ"ל אמר על מנשה שהעמיד צלם בהיכל, היתכן לאמר כן על מנשה מלך ישראל בנו של חזקיה המלך, אולם צלם הוא שתי וערב, וזה בגאות איתא גבה עינים ורחב לבב זה גאות, וכאשר עלה לו התפלה כראוי והשיג גאות, זה מקרי צלם בהיכל.

תתסה
ולהביאך אל המקום אשר הכינותי, להביא עיקר לכח ההכנה.

תתסו
החסיד ר' בן ציון ז"ל אמר שהרבי מאלכסנדר זצ"ל אמר לו על חסיד גדול אחד, בפשיסחא הסירו ממנו את הפחיתות, בקאצק האט מען איהם גלייך געשטעלט, ובגור הושיטו לו מדרגות.

תתסז
החסיד ר' אברהמלי פראשקער ז"ל אמר בשם רבנו זצ"ל, עומדים צפופים ומשתחוים רווחים דכן הדרך.

תתסח
אמר להחבריא, איני מבקש מכם אלא שתשנאו את הגוף כמו ששונא אותו ר' משה'לי לוטמרסקיר (הוא היה חברו של הרבי מאלכסנדר זצ"ל).

תתסט
'בכל עת יהיה בגדיך לבנים, ושמן על ראשך לא יחסר'. תחשוב שהנך לבוש בבגדי משי לבנים ויקרים, ועל ראשך מלא פך שמן. ואם תסיח דעתך רגע אחד ולא תזהר ישפך השמן על בגדיך ויטנפום, כן ביראת ה' אסור להסיח דעתך כי ברגע אחד תוכל להתלכלך.

תתע
עוד מעט ואין רשע, העבירה רק לרגע, עוד מעט ועברה, והתבוננת על מקומו ואיננו, ולכן טוב שתיכף על המקום תתבונן, ותראה שאיננו.

תתעא
'וראיתי אני את כל כשרון המעשה וכו' כי הוא קנאת איש מרעהו, ואמרתי גם זה הבל'. אם הוא כשרון המעשה - מדוע הבל? אך מחמת כי נצמח מקנאת איש מרעהו.

תתעב
הרבי מסאבטשוב זצ"ל אמר בשם חותנו רבנו זצ"ל כי רבי ר' זושע זצ"ל היה גאון באהבה ויראה, ואיזה חילוק יש באיזה הלכה אדם גאון, הוא היה גאון בהלכות אהבה ויראה.

תתעג
רבנו זצ"ל אמר על עצמו שהוא יהודי מכורך בתהלים, והה"צ ר' צבי העניך זצ"ל מבענדין אמר לפני הרבי מסאכטשוב זצ"ל כי גם כן נמצא בילקוט שר' ינאי הראה תהילים מכורך. והוטב מאוד בעיניו.

תתעד
רבנו זצ"ל לימד את הרבי מגאסטנין זצ"ל אהבת ישראל, אשר יאהב מי שיהיה שם בקאצק כמו שאוהב להירש טאמאשאווער.

תתעה
רבנו זצ"ל אמר להרבי מאלכסנדר שהיה בעת שהרב ר"ב זצ"ל אמר "נחש נחש" שני משיחין, ואמר הרבי מאלכסנדר זצ"ל שעתה מבין הסוד מהדריידערל [=סביבון] נגה"ש גי' משיח. דחנוכה הכנה וסבוב לכח המשיח.

תתעו

הרבי מאלכסנדר זצ"ל אמר בשם רבנו זצ"ל על המאמר איש יהודי אל תקרא יהודי אלא יחידי, שאין יכולין להיות יהודי אלא ע"י יחידי שבאים להיחוד.

תתעז

פעם אחת הייתה מסיבה של אברכים בקאצק, ודברו מקדושתו של הרבי זצ"ל, וענה אברך אחד, אי אפשר אשר מדריגת הנביאים הייתה יותר גדולה ממה שאנו רואים אצל רבנו. כאשר אך הספיק לדבר בא ר' פייויל משמש, וקרא איפוא האברך מלאדז, ילך פנימה, ובבואו אל מפתן ביהמ"ד, והנה רבנו זצ"ל לקראתו בקול חוצב להבות אש, הע, דיא ווילסט וויסען דיא מדריגות פון דיא נביאים, האם יש לנו השגה במדריגות הנביאים.

תתעח [ברכה לרבי החולה]

בעת שחלה רבנו זצ"ל, שלח שליח עם פתקא להרבי ר' בער מראדאשיץ זצ"ל, ופקד על השליח שלא לגלות מי החולה בעל הפתקא. השליח מסר את הפתקא להרבי ר"ב זצ"ל, ובירך את החולה בעל הפתקא. אבל אחרי רגעים אחדים הרגיש הרבי, וצעק הלא זה הרבי מקאצק, החסיד כשמעו דבריו חשב כי בטח כוונת הרבי איזו חרטה על ברכת רפואה שלמה שבירך את בעל הפתקא, לאשר היה אז מחלוקת בין חסידי קאצק לחסידי ראדאשיץ, לזאת שאל החסיד, וכי לרבי מקאצק אין לברך ברפו"ש? והשיבו הרבי, שמע בני ואבינך, אני והרבי מקאצק חולקים בזה, עבודתו ודרכו הקדוש של הרבי מקאצק הוא בבחינת בטל רצונך מפני רצונו, ולפי שיטתו מאי כולו האי, אם רוצים מן השמים צריך גם הוא לבטל רצונו, אמנם דעתנו היא, הקב"ה גוזר וצדיק מבטל, ולזה שלח אלינו בהעלם שמו אבל כבר ברכתי אותו ברפו"ש.

תתעט

ר"פ משמש השתדל אצל רבנו זצ"ל עבור נגיד וחסיד אחד אחר שנעשה יורד ל"ע, לברכו, והשיב בלשון קדשו. אז מען וואלט אווי געזאגט, וואלט דאך אזוי געוועזען, וכשמוע ר"פ כן, ענה א"כ יגזור אומר ויקם, השיב רבנו זצ"ל בקול איך יכולים להיות דער ווידער דעם היבעל.

תתפ

לרבנו זצ"ל היה קרוב כותב ביער סמוך לנעסכיז והיה חשוב ומכובד בעיני הרבי מנעסכיז זצ"ל, פעם אחת אבד כיס עם מעות הון רב, והזכיר זאת לפני הרבי מנעסכיז זצ"ל, והשיבו, לך אל מקום פלוני, ויבאו לך המעות שמה. ועשה כן, והביאה לו נוכרית כל המעות בשלמות, כבואו על יו"ט לביתו, הלך לרבנו זצ"ל וספר לו כל המאורע,

בחשבו כי בטח יהנה רבנו על שעזר לו מצרתו, אמנם רבנו נענה ואמר הבל, אזא הויכער מענש זאלל זיך אזוי נידריג אראפלאזען.

תתפא

'קול קורא במדבר פנו דרך', מי שאינו משועבד לשום דבר שבעולם הזה, ומרגיש בעצמו חירות בלי התקשרות לשום דבר, מאיש כזה יוצא הקול מעצמו, וקורא וצועק פנו דרך לעבודת ה'.

תתפב [בוא ונתערב]

חסיד אחד היה חשוך-בנים ל"ע, והרבה הפציר בקאצק, ולא עלתה לו, פעם אחת בבואו פנימה התחיל רבנו לדבר איתו בלימוד, ובתוך דבריו הזכיר החסיד דברי ר"ן באיזה מקום בש"ס, א"ל רבנו זצ"ל, בר"ן מפורש להיפוך. ענה החסיד כי זה לא כבר אשר למד הר"ן והוא כמו שאמר הוא. א"ל רבנו זצ"ל "לאן מען זיך וועטען" [=נתערב]. ונתירא ושתק, וכשיצא לחוץ עיין עוד הפעם בר"ן וראה כי מפורש כדבריו. וספר זאת לר"ה טאמעשאוועך, ואמר לו: חבל, הלא הוא רצה ליתן לך צו געוויגען [=להרוויח] א בן זכר כי ראה שאין מקום להושיע לך, אם לא עפ"י דרך התורה, לזה רצה להמציא עצה עם דברי הר"ן.

תתפג

רבנו זצ"ל אמר להרבי מאלסנדר זצ"ל, שיעיין ולמוד היטב עניין מצה שרויה בפסח. ועשהכן, ואמר לו שעל פי הלכה איננו מוצא מקום להחמיר, והשיב לו א"כ שהמנהג רק ע"פ סוד, ונחוץ להחמיר.

תתפד [ספר חכמת אדם נחשב בעיני החסידים]

פעם אחת בעת שהיו בביהמ"ד של רבנו זצ"ל, ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל והרבי מאלכסנדר זצ"ל, ועוד הרבה גדולי תורה. הביאו לפניהם שאלה, והיו אלו מתירין ואלו אוסרין, ומכוח פלפולם נעשה רעש בביהמ"ד. ובא רבנו זצ"ל, וצעק עליהם מה לכם בעניני שאלות, הלא לזה יש רב העיר, שהיה רב פשוט ושלחו לו השאלה, ופסק כאחד מהם. והלכו אליו הגדולים לשאלו מאין הוציא הפסק, והראה להם במפורש בספר חכמת אדם. ומאז נחשב ספר חכמת אדם גם בעיני החסידים לפסוק מתוכו.

תתפה

ה' אלקיו עמו, עם כל אחד בישראל, אבל ותרועת מלך, שיהיה לו דביקות וחיבור עם מלך מ"ה הקב"ה, בו, זה מבקשים מהאדם, כי זה תלוי בו.

תתפו
פעם אחת בעיו"כ קרא רבנו זצ"ל לר' הירש טארציווער ז"ל ואמר לו: שמע הנני עושה אותך בעל תפלה בעד יהודים שאינם יכולים להתפלל, בעד יהודים שבשדות שישנם פה, לא רק בעד החיים אלא גם בעד הנפטרים. עוד זאת תדע, כי הכתלים זענען בעקלעבט מיס בלויז נשמות.

תתפז
פעם אחת בא איש אחד מפשוטי העם שלמד בילדותו יחד עם רבנו זצ"ל, ובבאו לפניו הגיד בזה הלשון: בטח כ"ק זוכר שלמדנו יחד, וכ"ק נעשה רבי ואני איש פשוט. השיבו ע"ז אתה פשוט? אתה עקום ואני פשוט.

תתפח
רבנו זצ"ל היה מקפיד מלהיות לבוש סודר על הצואר בעת התפלה, שלא להפסיק בין המוח ללב.

תתפט
יעזוב רשע דרכו. ושאל וכי יש לרשע דרך? בוץ יש לו. ואמר שהפירוש כך הוא, יעזוב רשע דרכו, שידע שאין לו שום דרך.

תתצ
אחד ביקש מר' פייויל שיספר לו מה מקאצק, ועמד ר"פ ברעש, ואמר לו מקאצק אי אפשר לספר. משכבי בלילה היה בחדר הסמוך לחדר רבנו זצ"ל, והמנעלים הי' סמוכים אצלי, פעם אחת שמעתי קול קורא "פייויל" ותיכף ומיד נכנסתי פנימה, ורמז בידו הקדושה על אחד, ושאלני ער איז געפאהרען דא אהער? ומחמת רעדה אמרתי כמה פעמים יא. יא. ושוב אמר לי רבנו זצ"ל, ער זאגט ער איז געפאהרען דא אהער, ובכבדות הלכתי למשכבי והתעלפתי.

תתצא
שאל את ר' הירש טאמאשאווער ז"ל היתכן כי כל תורה שבע"פ יתקיים ע"י עבירה, דברים שבע"פ אין אתה רשאי לכתבן רק משום עת לעשות? והשיב בעצמו, כי ע"י שמאמין שזה שכותב אין רק רמזים, אין בזה איסור.

תתצב
רבנו זצ"ל אמר כי לכך יש תיבה בתחלת כל מסכתא, משום שכשאדם יושב ללמוד, צריך להטמין עצמו לתוך תיבה שלא יראוהו בני אדם.

תתצג

אברך אחד נתעלף פתאום בעת אכילת דגים בליל ש"ק ומת. בתוך השבעה שאל רבנו זצ"ל את ר"ה טאמאשאוער מה נשמע מהאברך הנ"ל, ולא השיב, ושאלו פעם שנית מדוע אינך משיב, וענה ר"ה, והיכן הוא מוציא דבה, השיבו רבנו ז"ל לא לפני גוטען יודען אווא ער מוז זיין. געוועזען אדם גדול שהיה יכול לבוא אלי בתוך השבעה, ואמר ר"ה טאמאשאוער, זו הוא הפעם הראשונה אשר הוא שומע ממנו שקורא את עצמו בשם גוטער יוד.

תתצד

אמר פעם, חשבתי שיהיה לי חסידים כאלה כאשר יבוא אליהם יצה"ר לא ישמעו לו, לא משום שלא ירצו לשמוע לעצתו רק שלא יהיה להם זמן לזה, וזה הירש בער גראבאוויצער.

תתצה

הרבי מסאכטשוב אמר בשם חותנו זצ"ל אשר דף גמרא מטהר כמו מקווה.

תתצו

רבנו זצ"ל אמר על הרהורי עבירה כי בנכנס להיכל בטומאת הגוף חייב כרת, אמנם בנטמא מבפנים השיעור שהיה כדאי ביאה, וביאת ההרהור היא אונס, אבל צריך לראות שלא לשהות בטומאה שיעור ביאה.

תתצז

בבוא רבנו זצ"ל על יום הילולא הראשון לפשיסחא על האהל של הרר"ב זצ"ל אמר להרבי מוואורקע זצ"ל, אתם מכירים אותי, אינני צועק על הקברים, אבל באתי להציע לפניכם עסק, אמר הרבי מוואורקע זצ"ל, אינני דואג פיר דאם באנק קנייטשער. אני דואג עבור היהודי מן השוק.

תתצח

העתק מכתב קודש מהרבי מראדזמין זצ"ל לרבנו זצ"ל ע"ה פ"ה נ"י גזר הקודש כקש"ח מו"ה מנחם מענריל נ"י.

לידי"נ אדוני הרב בוצ"ק אא"ק יאמר לו.

קבלתי מכתבו. וששתי בו, רק זה א"א שאסע בחורף על החתונה דרך רחוק כי לא אבוא מביתי לחוץ כל החורף, מחמת שאני חלש מאוד, וירא אנכי מאויר קר, והשי"ת יתן שיעשה החתונה לקול טוב בשמחה ובנחת, סוב, כי כשהצדיקים הם בשמחה, הרבה סובות בא לעולם, ויזכה סכת"ה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, והשי"ת

יתן לו אריכת ימים ושנים עד מאה ועשרים שנים בנחת ובכל טוב, והשי"ת יתן לנו השמחה האמת ביאת משיח ב"ב ואני שולח דרשה גישנאק שני קערבליך, ידידו באמת גמור המצפה לראות פניו הקדושה, יעקב ארי' חופ"ק ראדזמין,
בעבר השני למכתב כתוב בזה הלשון:
"לק"ק קאצק ליד הרב הקדוש שיחי' לאוי"ס מק"ק ראדזמין.

תתצט

פעם אחת בא אל רבנו זצ"ל גביר אחד אודות בנים ודחה אותו זמן רב עד שעברו עשר שנים, וצוה עליו לתן גט לאשתו אחרי בואו לביתו, ככשלש ירחים הכיר שאשתו מעוברת, וחש על הולד כי הוא מאחר. ונסע פעם שנית לקאצק, ואמר לו תעשה ברית מילה, והולד ממך, ודע שהיית עקר מלידה אבל בשובך לביתך התפללת מנחה בשבירת הלב במקום ששב הרר"ב זצ"ל לביתו לפני החתונה, וזה הועיל לך.

תתק

'ביום אכלני חרב וקרח בלילה'. בייא טאג האט מיך דיא היץ פערברענט פיר עבוה"ב ית"ש ובלילה היית קר.

תתקא

'מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו'. אנחנו נכסה ההריגה ממילא הסימן שהדבר אינו בסדר.

תתקב

ספר הרב דן מאיר פלמזצקי ז"ל, שבכל פעם כאשר בא הרבי מטמריקאוו זצ"ל לקאצק הוכרח לאמר לפני רבנו זצ"ל איזה חידוש מאביו הרבי מטשעכאנאווי זצ"ל בעת קבלת שלום, ואם לאו לא רצה לתן לו שלום. פעם אחת נסע לקאצק שלא בהכנה, ובבואו לפני רבנו זצ"ל שאלו על ח"ת מאביו, ולא היה לו מה להשיב, ולא נתן לו שלום, והוכרח לשוב לאביו לשמוע ממנו איזה חידוש.
בחזרתו לטשעכאווי עבר דרך ווארשה וספר להחרי"ם זצ"ל כל זאת, ובקשהו כאשר יסע לקאצק עם החידוש, יבוא אליו להגיד גם לפניו את החידוש, וכן עשה, והציע את החידוש לפני ה"חידושי הרי"מ". ושבחו מאוד, ונתפעל ממנו, ובקשהו שבחזרתו מקאצק יבוא אצלו, ויספר לו דברי רבנו זצ"ל. כבואו לקאצק אמר את החידוש לפני רבנו זצ"ל, ואמר אליו רבנו הלא זה נגד גמרא מפורשת, כשספר אח"כ לה"חידושי הרי"מ", אמר לו ה"חידושי הרי"מ" דאין זה לו לפלא, שהרגיש להעיר ע"ז מהגמרא, דהוא תנא מהגמרא. (עיין סי' רצ"ב).

תתקג

'אכן נודע הדבר'. במדרש, שהייתי תמה מה חטאו ישראל מכל ע' אומות אבל רואה אני שהם ראויים לכך. ותמה רבנו זצ"ל, אפילו סתם אגוטען יוד אין מראים בשמים רע על ישראל, מכ"ש מרע"ה הגואל האמתי, וויא קומט עס להראות לו מן השמים רע על ישראל. אדמו"ר הקדוש שפעם אחת זצ"ל תי' באמת מפני זה כי הוא היה צריך להיות גואל אמתי, היה נחוץ להראות לו וואס דיא מכה איז, כדי שידע איך לרפא אותה.

תתקד

'יפקוד ה' אלקי הרוחות', אמר רבנו זצ"ל מדוע לא בקש משה על זה עד עתה, ולא תכף שנתודע לו כי לא יכנוס לא"י? רק העניין, שקודם מעשה זמרי חשב כי בטח פנחס קדוש ה' ימלא מקומו, אבל עתה אחרי שראה קנאתו לשם ה', אף שהיה דבר גדול מאוד, שלא נערוך אליו קדושתו, והשי"ת אמר הנני נותן לו את בריתי שלום, וגם עצר המגפה מעל בני ישראל, אעפ"כ אמר מרע"ה אין קנאי יכול להיות מנהיג ישראל, לזאת בקש יפקוד וכו' (עיין סי' רע"ג).

תתקה

'ותמונת ה' יביט', הלא אינו גוף ולא תמונה, רק הפירוש ותמונת ה' "יביט" כמו שהשי"ת מביט מה שהיה ומה שיהיה היתה גם כן הבטה של מרע"ה מה שהיה ומה שיהיה הבטה של משה הייתה התמונה של הבטת הי"ת.

תתקו

בשוב ה"חידושי הרי"מ" זצ"ל מרוזין, שאלו רבנו זצ"ל אודות תהלוכות הה"ק מרוזין זצ"ל, וספר לו ה"חידושי הרי"מ" אשר בכל יום נותנים לו פנימה שתי מידות דינרי זהב, והוא מתעסק עמהם. והשיב לו רבנו זצ"ל, גם אנחנו יודעים מזה, אבל אנחנו מפרשים טוב לי תורת פיך "מאלפי" היינו הלומדים זהב וכסף.

תתקז

'יראה כל זכורך'. בחגיגה, סומא באחת בעיניו פטור מן הראיה, יראה יראה, כדרך שבא לראות כך בא ליראות, והקשה הכתיב עין ה' אל יראיו, בגמרא איתא דבזמן שעושים רצונו של מקום נקראים בנים, ובאין עושין רצונו של מקום קרוים עבדים, וכאן הכתוב אומר אל פני האדון ה', והיינו בחינת עבדים למקום, וא"כ הוא בזמן שאין עושים רצונו של מקום, ואז רק עין ה' אל יראיו, היינו בעין אחת לא בב' עינים, ושפיר צריך להיות סומא באחת מעיניו חייב בראיה.

תתקח

כחצים ביד גיבור, אברך אחד בא פעם הראשונה לרבנו זצ"ל. ושאל אותו מי הביאך לכאן, והאברך התם חשב כי השאלה היא, מי הוא הבעל עגלה, והשיב פלוני הבעל עגלה, אמר לו רבנו מה הביאך לכאן, ושתק האברך וא"ל רבנו זצ"ל שמע, כחצים ביד גיבור, אזוי וויא מען ציעט אן, אזוי גייט אט.

תתקט

'כבד את ה' מהונך אל תאמר מהונך אלא מגרונך'. ופירש דהיה קשה לרז"ל מה שייך מהונך, הלא הכל אף מה שיש ביד האדם הוא של הי"ת, לזה אמרו אל תאמר מהונך אלא מגרונך, היינו במה שמצמצם באכילה שלו, לזה יתכן לקרוא מגרונך.

תתקי [אתה יודע מי אנכי]

רבנו זצ"ל אמר ברעש לאחד, אתה יודע מי אנכי, היה ר' ר' בער, ר' ר' שמעלקא, ר' ר' אלימלך, רבי מלובלין, היהודי הקדוש, ר' ר' בונם, ואני השביעי, דער קוועטש-עסטענץ (תמצית) מכולם, אני שבת.